

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204744

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

[చందంకములనాటకము.]

కవితాకోవిది,

అల్లంసెట్టి అప్పయ్య.

కార్తీకముద్రణాలయము,
విజయనగరము.

1940

[వెల: 8 అణాలు.]

ఈనాటకమును బ్రహ్మకవిలఱు నాటకసామాను
 లిందుకు సొబంధించిన కొన్నిసూచనలు నావలనఁ
 బడయఁదగునగు. సర్వస్వామ్యములు నాచక్కనములు.

అట్లు
 గ్రంథశర్మ.

ఓ. మ.

స మ శ్చి వా య.

పండితాభిప్రాయములు.

శ్రీ కవితాకోవిద, అల్లంశెట్టి అప్పయ్యకవిగారాంధ్రలోకమునకు జీర పరిచితులు. వారి కవితాభాష్యములు తమ పరిశ్రమతో కౌపమునందును లభ్యమగుచునేయుండును. ఆయన లేఖని చిత్రించిన యీనాటకము 'తీపురవిజయము' వాఙ్మయజీవులకు ప్రేమాస్పదము కాకపోదు.

'కౌశ్యేషు నాటకంరమ్యమ్' అనియు 'నాటకాంతం హి సాహిత్యమ్' అనియు చాక్షులమతము. అట్టి సంప్రదాయముల ననుసరించియు వీరు కావ్యకళ యం దసమాన ప్రాధిమ్యసంపాదించి నాటకరచనకు దిగుటచే నీప్రయత్నము జయశీలమైనది.

సాంఘిక నాటకములకే విశేషాదరణగల యీదినిములలోఁ బురాణకథ తీసుకొన్నను వారి రచనావిధానాత్మికతయు కథకు మనోహరత్వము నాపాదించుచున్నది. రచనాపద్ధతిని బాలకముకీ వీరు పూర్వసంస్కృత నాటకమార్గము నవలంబించుటచే గ్రంథమునకు విశ్వజనీనత యేర్పడినది.

'నాట్యంశీలే ప్రాప్తిం' అనుపంక్తిని వీరు బాగుగ నవగతము చేసికొని యుండుదురు. తీరున్న తీపురుల పాత్రచిత్రణమున సంతోషస్వభావరమ్యతయేర్పడదు. గ్రంథమందంతటను వీరకవయ్య చెల్లిబిడియుచున్నది, భావములు స్పష్టస్వభావానుకూలములై సర్వాంగీకారములై యున్నవి. ఈకథావశబలని లేఖనివలన నాంధ్రవాఙ్మయ మత్యంతము వర్ణితం గాక.

విజయనగరము,
30—10—40.

}

(Sd) విష్వనాథ కవిరాజు.

కవితాకోవిద శ్రీ అల్లంశెట్టి అప్పయ్యకవిగారు నాకుఁజీరపరిచితులు. వారు రచించిన యీరగ్రంథములుగూడ నేను చూచితిని. ఈ తీపురవిజయమును సాంతముగ జదివి యానందించితిని. కథావిషయము పౌరాణికమైనను బ్రహ్మత ప్రకృతిపరిచితులు వీరినిరూపకమును వాఙ్మయవిరచిత్వమునాకు రూపించినది. ధర్మగ్రాని కర్మకలుషణ్ణ భగవత్ప్రేరణ యెట్లుండునది హృదయమునకు నాటునట్లు చిత్రించినది. వీరు కథాంశములను చెందుమూడు కళలలో బ్రవీణులు. వీరికవితత్వము మనోహరమై శాస్త్రముగనున్నది. చాలపద్యములందు మధ్యగ మను గొప్పగూ మిమిడియున్నది. నేటి యాంధ్రనాటక సారస్వతమున నీ తీపురవిజయము ప్రశంసనీయును కాగలదని నానమ్మకము.

శ్రీకాకుళం.

(Sd) ఇవటూరి సన్యాసిరాజు.

PRADHANISEKHARA

B. Veshagiri Rao, M. A. Ph. D.
PROVOST, ANDHRA RESEARCH UNIVERSITY.

VIZIANAGRAM,

S INDIA.

28-10-40.

శ్రీ) అల్లంకెట్టి అప్పయ్యగారు భారతీ తీర్థములో “కవితాకోవిదు” బిరుదపట్టమును పొందియుండిరి. అప్పటినుంచి కవితారచనలు సాగిస్తూ వేయున్నారు. ఇప్పుడీరూపకమును రచించి కృతకృత్యులైనారు.

శ్రీపురగామానును డిము గీర్వాణభాషలో కలదని విందుముగాని ప్రచారములో లేదు. కాగా యీ తెలుగునాటకము స్వతంత్రరచన. కథ వివిధ పురాణప్రసిద్ధము.

ఈ గ్రంథములో మాయామయునిసాత్ర చక్కగా పోషింపబడినది. పంచమాంకములో నారదమహేశ్వరుల సంభాషణ మిక్కిలి గంభీరముగాను, రమ్యముగాను వున్నది. పాత్రోచితసంభాషణ మిట్లుగదాయుండవలయును !

పక్ష్యరచన చాలా ప్రౌఢముగాను, ధారగాను, వీరిరస ద్యోతకముగాను వున్నది. ఈరచయిత సాహిత్యసేవ యంతయు ప్రోత్సహింపదగియున్నది.

(Sd.) బుర్రా శేషగిరిరావు.

అయ్యా తమరు దయతో సంపిన శ్రీపురవిజయమను నాటకము నామూల్యాగ్రముగా జదివి యానందించితిని. ఆంగ్లగీర్వాణ భాషలయందు మీరు మిక్కిలి పరిశ్రమ మొనర్చినట్లు మీ పుస్తకము తెల్పుచున్నది. ‘నాటకాంతం కవిత్వమ్’ అని మహాభాష్యకారుడగు సతంజలి వాక్కున్నట్లు దశరూపక భోజరాజీయారి నాటకలక్షణగ్రంథములలోఁ జేర్కొనఁబడి చతుష్షష్ట్యంకములు పంచసంఘము మొదలగువానితో సందర్భింపఁజేసి సలక్షణముగా నాటకమును రచించుట చిన్నపని కాదు.

ఈనాటకమునందలికథ పురాణాంత్యతమైనది. ఇతివృత్తము ప్రఖ్యాతము. రసము సీరిరసము. పాత్రాధీనయ ప్రవిభాగము ఆయారసముల కనుగుణముగా నున్నది. ఇతివృత్తము నాందీపద్యములో బాగుగా సూచింపఁబడినది. కవిత్వము సారశ్య నిర్దుష్టతా భాషితము. మీరింక నిట్టిగ్రంథములనేకములు రచించుటకు దగిన దేశాలోక్యాయుష్యములుగలిగి చిరకాల మీశ్వరకృపకు బాతులై వర్తించుటగాక !

విజయనగరము,
28-10-40.

}

(Sd.) మేడేపల్లి వెంకటరమణాచార్యుడు,
రైతు సేనియరు సంస్కృతపండితుడు,
మహారాజా ఆంగ్లకళాశాల.

మహారాజశ్రీ అల్లంకెట్టి అప్పయ్యకవిగారికి:—

అయ్యా! మీ యంపిన భవత్కృత త్రిపురవిజయనాటకము సాశ్రీప్థలాక
న్యాయముగఁ దలకించి కథాసంపదానాదికమునకుఁ గడుంగడు సంతసించితి.

ఇంతకుమున్ను రావణదేవత కేణ్వ లెందఱో వారివారి బుగిచాతుర్యము
మెఱయఁ గవితానైదువ్యమం జూపి యెన్నియో రూపకములు వ్యవతిష్ఠలుగా
రచించియుండిరి. కాని, వానిలోఁ గొన్ని గ్రామ్యపదభూయిష్ఠములై నాటక
లక్షణవిరుద్ధములై చ్యుతసంస్కారములై పరిహాసాస్పదములై యున్నవి. అట్లుకొక
మిశ్రమి, సర్వవిముల సమాదరణీయమగుటఁ బండితపామరనానందానందానందా
యకమై వన్నెగాంచఁగలదని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును. మఱియు మీ కివిశ్న,
సహజమై రసోచిత మృదుశవధరపదపూరితమై నాతికీనమై యలంకారోక్తితమై
వ్యంగ్యపదరహితమై హృదయంగమమై ధారాశుద్ధిగలిగి పరిసన్నతాజ్ఞానాపరిధానమై
పవిత్రీమగు నితివృత్తమునకు వన్నెవెట్టుచున్నది. ఇంతకు మీరు పాఠకమునకు
నకుఁ గృతపరిచితులైయుండుట మిమ్ముగూర్చి నేనేమిప్రస్తావించినను స్తుతిపాఠమే
యగుఁ గదా!

ఖండకావ్యయుగమున నెక్కులమునఁ దా మిట్టి నాటక రాజంబు లచియించి
పాఠకలోకమునకు మహోపకారము గావించుట కరము ప్రశంసార్హము. ఇట్టి మీ
యద్వయమునకు సహకారముఁ జూపుచుఁ బండితులును విద్యాశాఖాధికారులును
మీకుఁ జేలూత యొసంగుదురుగాక! ఆశీర్వాదములను స్వగౌరవములను
మీయొడఁ బ్రసన్నుడై మీచే సదా భాసనన చేయింపుచు మీ కితోధికాయ
త్వరాద్యదికము ప్రసాదించి సంతసించుగాక!

ఇట్లు,

సుధీపిధేయఁడు,

శ్రీకాకుళ మ్యునిసిపల్ హైస్కూలుంధోపాధ్యాయుఁడు,
(Sd) గుంటూరు పేంకట రామమూర్తి.

మ. రా. రా. అల్లంకెట్టి అప్పయ్య కవిగారిచే రచింపబడిన త్రిపురవిజయ
మను నీ నాటకమును నేను జరిపితిని. ఈచరిత్రమును నాటకరూపముగా
వ్రాసినవారు వీరికిరే. వైలి వృద్ధుమధుగమైనది. ప్రకృతియందనుభవనిదము
లగు జక్కనిభావము లిందు సమీకరియన్నవి పాత్రీపోషణము. కథాసంపదా
నాచిత్ర్యమును బెంపుడిపించుచున్నది. హృదయరంజకమైన లోకోక్తులు, అలంకా
రములును వెక్కులుకలవు. ఈనాటకము చదువరులకుఁ జేత్తుకులకుఁ ప్రద్యుకులకు
ననురాగము గలిగించినది నాయాశయము. కిరంక ననేక సరస్వత్య కుసుమ
మాతృకలతో నాంగ్రిసరిస్వతిని బూదించి కృతార్థులయ్యెదరు గాక!

వ్యాకరణశిరోమణి,

విశాఖపట్టణము,

27—10—40.

{

(Sd.) నిష్ఠల సుబ్బరాయశాస్త్రి,

ఎ. వి. యస్. కాలేజి సంస్కృతోపాధ్యాయులు.

I HAVE had a very interesting reading of "TRIPURA VIJAYAM" written by Sri. Kavitha Kovida Allamsetti Appayya garu. Taking the short accounts of the story furnished by the different famous Puranas for his groundwork the author had to supply the details largely drawing from his originality. Every situation is very cleverly managed and suspense is maintained throughout. He has zealously kept up all the poetic conceptions of the past and adopted pure grandhic style as the vehicle of expression adapting it to the different characters and different contexts. The important aspects of characterisation and character development seem to have received scrupulous attention of the author, the majesty and gallantry of Vidyunnali, and the versatility and genius of Mayamaya bearing unequivocal testimony to the fact. The conversations are elegant, thoughtful and appropriate throughout, while the verses teem with many wise sayings, the best of them being the author's own. The figures of speech are all well-set; especially simile is shown in its novel but natural colours. That the author is a very learned man welding both Sanskrit and Telugu with much facility and ease is seen in every verse. On the whole the drama affords an interesting reading and engaging staging and I believe that it will appeal to one and all.

LAKAVARAPUKOTA, }

26-10-40

(సెడ్) పి. రామాభిరామన్.
B. A., B. Ed.

త ప్ప ప్ప లు.

తప్పు.	ఒప్పు.	తప్పు.	ఒప్పు.
మారులు	మాలులు	చేసుకొను	చేసికొను
ఎందుచేసెను	ఎందుచనెను	తీచుదు	తీచుదు
క కాపికలు	క కావికలు	నిమగ్నునిబలెను	నిమగ్నునిబలెను
తేనెటీగ	తేనెటీగ	మెట్టన కిదియా	మెట్టుకిదియా
బుద్ధిశాలురు	బుద్ధిశాలులు	దేవగురు!	దేవగురూ !

అయ్యాయిషలములందుఁ బాఠకు లివి సవరించుకొందురుగాక!

రెండు మాటలు.

త్రిపురాసురులఁగూర్చిన యితరసముచ్చసపురాణాని పరిస్థితులను చాల ప్రశ్నించినమైనదిని తక్షణం లెఱుగుదును. సాంస్కృతికాంధ్ర గ్రంథకారులెవ్వరును దీని నింతదనుక నేకారణమునో దృష్ట కావ్యముగ రచింపనగునని జాలకాలముకిందట నేను దీనిని నాలు కముగ రచించియు, నేటికి ముద్రాపిత మొనర్ప సాహసించితిని.

ఔదాగ్యవాతులును, పండితవరేఖ్యులునగు శ్రీమత్కీర్తాని రంగాచార్యులు, M. A., B. L. గారు యితరల నీపుస్తకమునుజదివి తమ శ్రీరామానుజాచార్య విద్యాసమితి మూలముగా దీనిని బ్రకాశించి పంపింపవలయు వారికి నా వందనములు.

ముద్రణావసరమున నా రచన కనుకూలించువడువున నక్క ఁగ్రహణ గొన్నిమాస్కులతోఁ గథాభాగమును విపుల మొనర్చితిని.

గ్రంథమంతయు సాతముగఁ జదివి తమ ముమూల్కాభిప్రాయములతో నన్నుబోధింపించిన కవిపండితవర్గులగుగృతజ్ఞుడైన నెమ్మది రిచుచున్నాను.

ఈ సందర్భముతో మఱియొకవిషయము వ్రాసి ముగితును. పూర్వులన్నియుఁ జాలజాగ్రత్తగాఁ జూచి యోచింపై నాకుఁ దోప్పడిన శ్రీముత, పి. అప్పారావుగారికిని, నా ముదాదరభావముతోఁ ద్వరలో నిది ముద్రింపఁజేసిన కార్మికముద్రణాలయ కార్య వర్గమువారికిని నేను కృతజ్ఞుడను.

బాధ్యతాయతముగ నీకార్యము నిర్వహింపఁబడినను లోపములుండకపోవు. ఇందువిషయమై నా ప్రయత్న మంతవరకు నెఱవేరినదియుఁ బాఠకమహాశయులకే విడుచుచున్నాను.

పాండురు, }
1—11—40.

చిత్తగింపుడు.
అల్లం నెట్టి అప్పయ్య.

❖ పాత్రలు ❖

—: పురుషులు :—

ఈశ్వరుడు	}	శ్రీమూర్తులు.
బ్రహ్మ		
విష్ణువు		

ఇంద్రుడు

బృహస్పతి (సురిగురువు)

నారదుడు

శక్రుడు (అసురగురువు)

మయిడు (అసురశిల్పి)

మాయామయిడు (విష్ణుని యవతారిమూ)

విద్యున్నాలి	}	త్రిపురాసురులు
తారకాక్షుడు		
కమలాక్షుడు		

వీరభద్రుడు

భృంగిక్షుడు

శిష్యుడు (శక్రుని శిష్యుడు)

ఘోషి (ఇంద్రుని సారిధి)

కంచుకి

భటుడు

—: స్త్రీలు :—

ఉర్విశి

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

నాం ది .

శ్రీలగా గూర్చెడువాఁడు లోకతతికి జిత్తుంబు రంజల్లి, ము
శ్రీలవ్యాపృత్తులైన మన్వజనులన్ గెడించువాఁడుగ్రతన్,
బ్రాహ్మేయాచలబాలికాపియుండు నిర్వాప్యజప్రభావాన్యుఁ డా
నలగేవుఁడు శంభుఁ డల్లసుఖముల్ నిత్యంబు మీకేచ్ఛుతినన్.

[నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి సభ్యులపై
పుష్పాంజలిగ బల్లి]

పూజ్యులైన యో పరిషత్తులులారా !

గీ. కష్టములకోర్చి యెవ్వని కరుణచేత
నెలమి గృతపృథ్వీ లమ్యెన కల్లులులు
నట్టి జగదంతరాత్మకు నాధ్యపకుడు
సకల విబుధులకిని సమస్కారితము.

అహో! అదృష్టపూర్వకముగు నవిననాటికందరస్థులకుతూహలాయత్త
చిత్తులగు నీ యుత్తమస్థోకుల రంజితజేయు భాగ్య మదృష్టరేఖ
వలనగదా! (తెరవయఁ జూచి) సూరిషా! నిన్నాజ్ఞాపించితివమన
కుము. దయయించి నీ సనులన్నియుఁ డోపనే చక్కఁబెట్టుకొని
యిహాకతూరి శమ్ము.

పారిపార్శ్వికుఁడు:—(ప్రవేశించి) భావా ! ఇచ్చేవచ్చితిని.
అజ్ఞయేమి ?

సూత్ర:—అజ్ఞ కాదు. పార్థనాపూర్వకమగు విజ్ఞప్తి.

పాఠి:—అట్లులైన నంజలిఘటించి భక్తి విశ్వాసములు నెఱపుచున్నాను. దిక్ప్రదర్శనమాత్రమున నీ యభిలాష మెఱింగింపుము.

సూత్ర:—మార్వా! నీకుఁ జెలియనిదేమున్నది? మనయందవ్యాజానురాగమున నేఁడు విజయంచేసిన యీ సభాస్థూలనారాధించుట ముఠర్కము. కావున నేకఫలాపేక్షకులమగుమనము చూపజు సభిముఖులనుగా నొసరించు నాటకప్రదర్శనమునందనోన్యసహకారముగా మెలఁగఁదగును.

పాఠి:—అర్యా! అదినిజమే, కాదనువారెవరు? ఏకఫలాసక్తిచేఁ బరస్పరవిరుద్ధభావము లుత్పన్నములగుచుండుట లోకసహజము. అయినను విశ్వమానవకల్యాణదాయకం బగు మహాకార్యమునందు స్వప్రయోజనపరత్వమునకుఁ దావు లభింపదు కావున, మీరనినట్లు సజ్జనారాధనకార్యమే లోకశరణ్యము. దానికి సహకారమొనర్చుటయు నుత్తమోత్తమమే. శరత్పూర్ణిమనాటి పండువెన్నెలకువలయు మోదకరమై కాంతిమంతమగుచుండునగా—

[నేడభ్యమున వీణాగానము విసంబడుచుండును.]

(చెపియొగ్గి) అల్లదే మహత్వీరమువలె విసంబడుచున్నది.

సూత్ర:—(అకర్ణించి) అవురది నిజమే. పూజ్యుఁడగు నారకమహర్షి యాతఁడు. ఏదే నొక వీరరసవ్రధానమగు రూపకప్రదర్శనమున కుపాంగముగ నీ గానము విసంబడుచున్నదే.

పాఠి:—అట్లులైనఁ ద్రిపురవిజయముఁ బ్రదర్శింపవలసి యుండునేమో యోజింపుము.

సూత్ర:—నమయజ్ఞుఁడా! త్రిపుర విజయమును గూర్చి చక్కఁగా ద్యోతకమొనర్చితివి. గుణగ్రహణవ్రధానమనసు-తెల్లరు నీరూపకమును మన్నింతురని సమ్మవలయును. ఏమందువా? తత్కృతికర్తయు,

తే. పిన్న నాటనుగోలె సభ్యున్నతమతి
 నుత్తమగ్రాధములు వ్రాయుచుండువాడు
 అనుబాగా గేయగోత్రసుధాభిచంద్రుఁ
 డప్పయూఖ్యుఁడు సజ్జనాహ్లాదవృత్తి.

పారి:—అవును. ఇంతమాత్రము తెల్పిరజాలును. ఏత
 త్కవితాత్వికుని రచనలయందు మనోహరమగు నితివృత్తముగల
 యీ నాటకమెంతయు సహృదయహృదయాహ్లాదకరంబై వెలయుఁ
 గదా !

నూత్ర:—మిత్రుడా ! అటువైస నైసభ్యవిధానమంతయు
 సిద్ధమైచున్నదా ?

పారి:—అంతయేమి? అదియన్నియు సిద్ధముగనున్నది.

నూత్ర:—నుంచిది. గజచక్రధారిమై నృత్య మొనర్చు
 చున్న పుమేశ్వరు సమరించుచుఁ గొలునుబ్బుల చదును వెలసెన
 యీ మహాసీయుఁడు త్వరపడి యిదే వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంకమరము
 ము తార్కనిర్వహణమునం దప్రమత్తులమైయుండువలయును. రమ్మ.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

[ఇది ప్రస్తావన.]

— — —

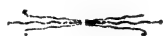

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

ప్రథమాంకము.

[యాభోనిలనేషముతో నాకునును బ్రవేశించి.]

అహో ! స్రవించినట్టి యొత్తలో నెంతనూర్పువడినది.

ఎన్నియోవత్సరములు తారకాసురుని దాడివెఱచి నిరసము నిడిచి యదవులయందును బర్వతములయందును కుర్రమొకఁడొకఁడగు బేలితమంతయుఁ గడుపుచువచ్చిన యునుహేంద్రాదులకుఁ దమ యదృష్టవశమున నెట్టతో రాజ్యముదక్కి సుఖములభించినది. (యాభోనిలనేషము) మంచివిషయమే జ్ఞప్తివచ్చినది. సరియైనట్టిసరిజామమున దుర్బలులై విసత్సముద్రమున మునిగియున్న తారకపుత్రుల నించుక నుగిల్గోపశమన మొనర్పిచూచుకున్న నావలన లోకమునకు, లోకమువలన నాకును బ్రయాణము కలుగెట్లు? కావున నే నెడ సోయి యవధీరితమగు రాయసలోకముఁ బ్రవేశింతును.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[ఇది విష్కంభము.]

అవ దృశ్యము.

—విశేష—

(ప్రదేశము—సభామండపము.)

[ప్ర] వేశము: సుగుండ-నిద్యన్గాలి-తారకాక్షుడు-కమలాక్షుడు.]

విద్యు:—అచార్య! నేనెట్లు వారించును? ఎట్లువారించు
కొందును? పితృవియోగ శోకపరిపీడితులమై ధైర్యనైర్యములు
గోలుపోయిన మాకు సంతోషమనునది యెన్నటికైన లభించునా?
కులగురువులు సేధావులునగు తామొకవంక నీతిబోధక మొనర్చు
చుండ నాయితమ్ములిరువుల మంత్రినేనానాయకులునై విజయ
లక్ష్మీపరిగ్రహణంబునకై యక్ష్వపించుచుండ, మకుటధారి నై నేను
రాజ్యరమావిభవంబుల ననుభవించుటకంటె వేఱొండు సంతోష
ప్రదమగు విషయమెయ్యదియి లేదుకాని, పితృవియోగ శోకాం
కూరము మాతృము మాహృదయక్షేత్రములందు మొలకయెత్తు
చుండునుకదా!

శుక్ర:—అయ్యా! దీనికెవ్వరేమిసేయగలరు? ఇదీదైవిక
ముగాజరిగినకార్యముగాని వేరుకాదు. ఎంతవిలపించినను మరణం
చినవారిని మరలగన్గొనజాలుదుమే? ఒక్కంత ధైర్యమూసవలె
గాని మీకుఁజెలియనిదేమున్నది?

తార:—గురువర్యా, మా రాక్షసకులంబునకంతకు మకు
టానమానముగా నొప్పారుచు నెరలేని యోధాగ్రగణ్యుడై
మిన్నముట్టబేరువెలసిన మాతండ్రిగారి నొక్కనిమిషమాతృమైస
న్నరించక మఱచుటెట్లు? (స్మృతిసభిసయించి) హా! జనకా! రాక్షస
కులసార్యభౌమా!

సీ. నిజబాహుశక్తిచే నిఖిలవైరుల నాజి
నాలమండలయట్లు తోలితీవు

అభికాక్షునైన గన్నరమోద్ధుఁ గావించు

భటవాహినుల సిద్ధపటి వితీవు.

పరమతపఃప్రభావమున నేరికినైన

నందరానివరింబు లందితీవు

పురుషూతు తలఁదన్న భోగబులన్నియు

సంప్రీతిమైన బాంధవ్య లితీవు

తే. మమ్ము మువ్వరుపుత్తుల చనిపితీవు

ప్రబల తేజోనిధివటూరు బానికితీవు

కిటకటా! కాలవశతను గడవలేక

యన్నిటినిబాసి చనినాడవయ్యనీవు.

అక్కటా! జరకా, ఎంతశౌర్యరాశివైచక్యము? ఎంతబాహుబలసంపన్నుడవైన నేను? కాలగతిచే మృత్యుముఖంబున బలవలసివచ్చెదా! హా! తండ్రీ! రణరంగంబున బ్రథమభైరవ భీమాకారుడవై శత్రుముదాయంబును మగ్గునూచములుగాఁజేసి గడ్గొలుపఁజెడునీవృత్తిభావిశేషము — నీవ్రపంపికృమము లెందు బోయిరవి? తండ్రీ, నీవెన్నియేని యదృష్టశకార్యము లొనర్పఁ బ్రయత్నించుచున్నట్లు నాతోఁ బెలుపుచు వచ్చుచుంటివే, ఆ యాలోచకములన్నియు భగ్నమయ్యెగా! నీకు చూయందుగల ప్రేమాతికయము తుదముట్టెగా; అయ్యో, తీవ్రద్రోహవిష్టుడవై మహేంద్రునితోఁ బ్రతిఘటించి యాతనినెన్నిసార్లు స్వర్గము నుండి సాగరంబ లేడు? ఉక్పాలకాదుల నీవెన్నియోమారులు సకుగణంబునుబలె దాఁడోలలేడు? ఆహా, ఇంతలో నింతవిపరీతమా! ఇంతయపాయకరమా! ఇంతకాలగతి వైషమ్యమా! తండ్రీ, నీ తన యలమగుమమ్మసంత మా వీరస్వర్గమునకుఁ గొంపోవరాదా (ఆకసమువంకఁబరికించి) ఛీఛీ, పాడుస్వర్గము జ్ఞప్తికివచ్చినది. బౌరా, మహేంద్రా, కుమారు నోకనిఁ బురస్కరించుకొని తాకకుని సనుయించి లబ్ధవిజయఁజేస్తాతినని నిట్టిపడకుము.

తే. విలయవేశాఘనార్భటితులితసూర

భయదశంఖమహాధ్వనపాట్యమాన

సమదశాత్రవనికరవక్షఃప్రదేశు

నెఱుంగవో నను మూర్ఖ! యికెందుజనెను? (అని లేచుచు)

విద్యుః—(నివారించి) తమ్ముడా, ఆగుమాగుము. మహేంద్రుని నిజించివేమామె. తక్కుంగల త్రివిష్టపనివానుల నెల్లరంగకాపికటారప్పి విజయలక్ష్మీపరిణయమహోత్సవము జరుపకున్న వితృప్తధర్మవసంజనిత మహోద్రేకంబుచల్లారు నే, సమయము వచ్చుదనుక శాంతింపుము.

చ. చలమును శవమున విడక సాహస ముచగదయ్య నెమ్మదిన్
శిలభములట్లు తావకభుజాబలగీవృదశేషవహ్నిలో
పలక బడి యెల్లశాత్రవులు భస్మమునొందుట నిక్కమయ్యెడిన్
దలఁపఁగరాదుగా యింక వితాకును గూర్చు ససహ్యవేదనల్.

కను:—అన్నగారు, వారించెదరేల? చేవతల్కిరవారమై యానాశమృతమంతయు చేవతలకప్పగించి సిగ్గుర నలలువంచుకొని యేమియుండేయఁజాలనికారణమున సహజనిరోధులగు నాచేవతలు “వలీముఖనాతిరేఖన్యాయమున” నువ్విత్లూరుచు ముకెన్నియో నిడుమలు గలిగించుటయెగాక ముకులంబంతరించుటకై బ్రబల ప్రయత్నములు కొనసాగించుచునేయుండిరి. ఇట్టిసమయమందు మనము పేక్షింతుమేని యింతకంటె నెల్లదమా?

తార:—అయ్యో! ఇంకను శాంతించెదరేల? పిఱికిపందలగు చేవతలయెడ మరకుంగల పరాజయముగూర్చి కమలాక్షుఁడుపలికిరవలుకులు హృదయభేదరములు. అన్యాయవక్తనైకపటోపాయంబువన్ని ముక్తిట్టి యిక్కట్యగలిగించిన యాదురాత్ములపై నేడిచే విక్రమించి సమరప్రయత్నములుచలువవలయును. చేవేంద్రుఁడైన నేమి? గీవేంద్రుఁడైన నేమి? దిక్పాలకులైన నేమి? గిక్పాలకులైన నేమి? ధైర్యమునెడి, పరాక్రమముఁదొంగి, ధీలుపడి

దెసలకరుదెంచినను, బట్టి పల్లార్పవలయును. సమరాంగణంబున ఘోర
సంచలముగావించి స్వేచ్ఛావిహారము నలువవలయును. ఇంత
కంటె, జేయునదియంతయు, జేసితీరవలయును.

ఉ. చండతరప్రతాపమున శాత్రువనైస్యము నుగ్రోన్వే, వే
దండములన్ హయంబుల వధంబొసరించి జయంబుగాంచి, యా
ఖండలునైన లక్ష్మమును గైకొన కుద్ధతిరేగి, వేగ దో
య్మండిమజ్జూపునట్టి బలశాలుల నందఱు నిల్వబంపుడీ.

కమ:—అయ్యో ! పలువలుకులేల ? ప్రస్తుతకార్యమునకై
గడంగుడు. స్వశక్తి సామర్థ్యంబులు లేక, కుటిలవ్రహ్మనుండై
లబ్ధవిజయఁడనైతిని కన్నుఁగానక దురావేశమునొందుట యా
మహేంద్రునకే; పుట్టకుఁబుట్టిచబుద్ధి పుడకలతోఁగాని పోజాలదు.

తే. తులువతనమున నొక్క నితోడుజేసి

యెంతవనియైన సాధింతు హీనవతులు

తేనెటీగగమిం బసికూనయైన

ధూమపుంజంబుచేఁ బూజుదోలినట్లు.

భటు:—[ప్రవేశించి] జయము జయము. రాక్షసకుల
సార్వభౌములకు జయము.

విద్యు:—(చూచి) ఏమి ?

భటు:—దేవరవారల సందర్శింప నారదముని వచ్చి ద్వా
రముకడ నున్నారు.

విద్యు:—నుంచిది. నీవు వేగమరిగి యాయనఁబ్రవేశపెట్టుము.

భటు:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

[నారదుడు ప్రవేశించును.]

(అనుబంధము ౧)

నార:—ఓనిరరజ్జరులార ! మీవిచారహేతువు నేనెఱుంగ
నిదికాదు. బుద్ధిశాలురును దీక్షావరతంతురులగు మీకు శుభం
బగుఁగాక !

అందఱు:—(లేచి) తపోధనులగు నారదమునీంద్రులకు
స్వాగతము. (వీరముంజూపి) దయచేసి కూర్చుండుడు.

నార:—నుందిది. (కూర్చుండును.)

విద్యు:—మునీంద్రా! యెక్కడినుండి మీ రాక ?

కిను:—(జనాంతికముగా) అమరవక్షపాతియుగు నీతఁడు
సలుమాఱు స్వర్గమునకే పోవుచుండును. ఇప్పుడచ్చటినుండియే
కాబోలు నీరాక.

తార:—మునీంద్రా! అమరలోకమునుండియే మీ రాక
యిందు.

నార:—అవును. నే నేలోకమునుండి వచ్చినాను? అంద
ఱకు పితముఁగోరువాఁడనే కదా ?

తార:—సంతయమేలు? మునివంద్యుల కంతకంటె సవశ్య
కరణీయం బెప్పుడి ?

విద్యు:—స్వర్గలోకవార్తలు విరఁదలంచితిమి.

నార:—స్వర్గలోకమున వార్తలుంకవచ్చును. విశేషము
లుంకవచ్చును. అయిన వానితోనాకుఁ బ్రసక్తియేమున్నది ? మీ
కవరముగు సంతముఁగూర్చి స్రక్కించిన సమంజసముకదా ?

విద్యు:—అవునది నిజమే; మునీంద్రా! తారకామరవధా
సంతకము దేవతలింక మమ్మెన్నిభంగుల సాధింపఁజేయించుచుం
డిరో నిజమానతిండు.

నార:—(తలమూచి) అదియు నొక యనుయోగవిశేషమే
కదా! సరియే; అవిషయము నేనెఱిగిరఁజేయెన నిజమువల్కు
వాఁడనే—

శుక్రు:—అటులయిన మీ కా యితీవృత్తము తెలియునన్న
మాటయూ—లేక—

నార:—ఓహో ! కవిగారిప్రశ్నకు సమత్తరమిచ్చు మేధావి
యెవరు ?

విద్యుః—మీరుగాక మఱెవరు ? మునీంద్రా ! ఊరించి యూరించెదరేల ? మేము తమవలనఁ దెలిసికోఁదగినది యొక్క విషయముమాత్రమే కదా !

నారః—నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు నొక్కవిషయముఁ గూర్చియే యననేల ? సమస్త విషయములఁగూర్చి ముద్బుటించుకొన వచ్చును; కాని, మీరు వేగిరపడుచున్న యంశముఁగూర్చి యంత గాఁదెలిసికొన నవసరమేలేదు; తారక మరణాంతరము స్వర్గలోకమున— ఒక్క స్వర్గలోకమునఁగాదు, ఏలోకమునను వింతలు, వివరీతములు, అసలు లేనేలేవు. ఆతనియంతరమునఁ దొకటి మాత్రము లోకమున మిగిలిపోయినది; అది తనకీర్తి యనుకొనుఁడు, లేక—

శుక్రుః—అయ్యా ! అపకీర్తియనుఁడు.

నారః—అది మీరనినమాట, నేనెప్పుడు సంకుచిత భాషణములు వచింతునా ?

శుక్రుః—ఓహో, కలహాపియా ! ఏమి నీ దమత్కార గర్భితవాక్యములు ? రణాంగణంబునఁ బంచత్వమునొందఁ లోకావవాద మెన్నఁటికిని గలుగఁజూపునే; యెద్దటివార్తఁ దెచ్చిపెట్టితివయ్యా ! శాంతవచనముల వీరినించుక యుపశమింపఁ జేయవేమి ?

నారః—అయ్యా ! అది మీఱనికాని నాది కాదు. ఇంతకు నేరనిన దొక్కమాటయు లేదుకదా !

తారః—అయ్యా, జనాపవాదమునకు సహించి యాత్మవంచనమున, శత్రువులయెదుటఁ దలలుదించుకొని యుండుటకంటె వీరస్వర్గమే శౌర్యవంతుల కుత్తమమార్గమని మీకుఁ దెలియదా ? అందులకే మేమిప్పుడు—

కమః—ఏమేమి ? మనకపవాదమా ! పటుతర భుజబల విక్రమ భారేయులనుగు మనకపవాదమా ! అఁ ! ఏమట్లనుచుంటిరి యింతటి లేతమాటయా ? అపవాదదోషము శమించుఁగాక.

(మీరుజూచి కోపముతో)

మ. కనదుద్యద్దదలూని ఘోరతర సంగామ ప్రదేశంబుల
దనుమానింపక యా నిలింపులకు గర్వాటోపముల్ మాన్పియిం
ద్రానిచేప జవిచూచు మువ్వర మహాకోధారుణాన్ని చ్చటల్
వినువీధిం బటతెంచు వేళలు సమీపించెన్ నిరీక్షింపుడీ.

(నారదునితో) మునీంద్రా! నామాటయొకటిమాత్ర మానింపుడు.

సీ. కవట కృత్యములున్ని కడకింతయు నొసంగ
కమృతమంతయుదామె యపహరించి

యెన్నఁజ్ఞెనను వృద్ధి నెనయుదుమని స్వర్గ
సౌఖ్యమంతయు వేడ్క సంగ్రహించి

అన్నదమ్ములమందు నరయక తుమ్మలై
బహువిధంబుల మముఁ బొట్టువెట్టి

యధికబల్గుడైన యామహారకు వేడి
మాతండి నాజిలో మడియఁజేసి

తే. దేవతలు సంచరించి రుద్రీకృతులు
ముందురానున్న గతి నాత్మలందఁడలంప

కర, యివియెల్లమాకు నిరంతరంబు

హృదయముఁ గలంచుచుండ నిరీక్షింపు ?

మునీంద్రా! ఇంతయేల ? వారుమాకొచ్చిన యవకారముల
దలఁచుకొలఁది భేదముద్రేకమే; ఇందులకుపాయాంతరమూహించి
మమ్ము ధవ్యతిములుగొ నొనర్పడు. తాము పరోపకార పరా
యణులనియు, నిష్పాక్షికులనియును, పిశ్విసించుచుంటిమి. మీ
యంతరాత్మకుఁ దోచినయిపాయంబు నేడి నేయఁడన్న నట్లే
యూహింతుము.

తార:—అయ్యా ! నామాట యొకటిమాత్రము సావ
ధానులై వినుడు. మా పరాక్రమమంతయు నొక్క తారకా
నురునితో మాత్రమని తలంపవలదు. ఏమందురా ?

శా. సక్రొధారుణితాక్షులై యనిమిషుల్ సంగ్రామరంగంబులో
శక్రంగిక్రుం బురస్కరించుకొనిన్ సాధింపనే ముష్టునా
వక్రొగ్రాసి; నభీతమాననుడ నన్ వారింప నేడోపెడిన్,
శుక్రాచార్యుని శిష్యులెల్లరును సుస్తుత్యప్రతాపచరకదా!

శుక్రు:—మేలుమేలు. వత్సా! ఇవివట్టి పృగల్భవాక్యము
లని యెవ్వరయి ననుగలరే? నీవు వాక్కురుడవేకావు; క్రియా
శూరుడవును.

నార:—భార్గవా! నీయట్టివానివలన విద్యగలచిర నీతి
వైదుష్య మరహితాచార్యముకదా! నీకి నింకను వైరోత్సాహ
ములు బురికొల్ప నూహించితిరా యుపాయాంతరము.

శుక్రు:—ఊహింపకేని? అది తపోబలరంపత్తిచే లభించు
దగింది.

నార:—ఔను, శ్రీసుహృద్విష్ణువ్రంగూర్చి తప బొంద్చి
సీస్సిత్యాములు బడయగలుగుదురు కదా!

శుక్రు:—వలదు. అతడు వరప్రదానదక్షుడయ్యి నేదే
నొకయ్యై గల్పించి ప్రత్యేకవ్యాఖ్యానమున నది రద్దుచేయుట
కవకాశము కల్పించియుండును.

నార:—అబులయిన శంకరునిగూర్చి;

శుక్రు:—నీతి సత్ప్రవరోద్యోగంబునకు శంకరకు మార్గదర్శకు
కుమారుడే కారకుడగుట యెఱుంగుచువుకదా!

నార:—అవునదినిజమే; ఒక్కొక్కదేవుని బ్రార్థించి?

శుక్రు:—(అవవారితముగా) అదిమంచినది. అబులనే నా
కుమారు బొడముచున్నది. ఆవిషయముగూర్చియే యుపదేశింప
వలయు నీవును.

నార:—అబులనే గావించెము. ఓదైత్యవర్మలారా! మీ
ప్రతాపమంతయు నేనెఱుంగునది లేదు. శౌర్య గాంభీర్యములయం
దును, బాహుబల వరాక్రమములందును మిమ్ముజెప్పి యర్చుల

జెప్పవలయును. మీగురువుగారిని జ్ఞప్తికిఁజచ్చుకొనకయే మీదైర్య
సైర్యములు పెంపొందఁజాలుచున్నవి. సంతసమయ్యె మీసాహ
సమునకు,

చ. అనురవిరోధులార ! గతమైన పృథక్తక్తిఁ జూతసేయఁగా
సమయనె మీకు సౌఖ్యలవ, మన్నివిధాబులమీకు మేలుగాఁ
గమలజఁ గొల్పరాదొకొ, యఖండసుఖాబులు దత్కృపామతిన్
గగ్గిసుముస మీకుఁగల్గు వృధకాదిది, నావదనంబు నమ్ముఁజే.

సృష్టిక మూలకారణుఁడు పితామహుఁడు. అతని నేవింపుఁడు.
అతఁడు కృపాస్వరూపుఁడు, భిక్షవరాధీరుఁడు. మిమ్మునుగ్గ
హింసక మానఁడు.

కమః—(చగర్వము) అయ్యా! మఱియేమైన నొనర్చు
మనుఁడు. సహజశౌర్య గాంధీర్య సముపేక్షలగు యోధాగ్ర
గణ్యుల కిట్టివరదత్త ప్రభావము వాంఛనీయమా? యావనా
నైష్యమున సనితరసులభవిక్రమం బుచలబ్ధమైనను, దానికంత పా
ధ్యాయము లభించుచే? కావున కాకదంతపరీక్షనలె నిరర్థకమైన యా
తిపోవిభూతిని నేను—

అంతః—(వారెంతురు.)

నారః—కమలాదౌ! ఇది వసికూసల పల్కులు. మూసి
ముత్తెములవలెఁ దండ్రిచాటున నింతకాలము బ్రతికితిరి. ఇప్పుడు
ప్రపంచవైఖరి పూర్తిగా మఱిపోయినది. అధికులైన శత్రువులకుఁ
గొలిసంకెలలు వేయుటకై యాత్మబలముమాత్రము ప్రయోజన
కాదును నినువగొలును. ఇది లభ్యమగుటకు భగవానుని
ప్రార్థన తాపీక్షణ ముపాసితవ్యమని పెద్దలు నుడువుదురు. మఱియు
మీవారందఱుఁ దపోమహిమవలన గదా వర్ణనాతీతమైన పరాక్ర
మముల గడించిరి. మీకు మొదటిరుండియు దేవతలందఱు నాగర్భ
శత్రువులు. అందునుహేందుఁడు తేనెపూసికత్తి; గంధకత్తె;
ఒకల్లెఁ గన్నులుచేరుకొని మిమ్ములరాసుర్కించుటకై యాతఁడు

బులియుచుండును. అతివరిచయ న్యాయమున నన్ను నిరాకరింపక
త్వరపడుడు. పగఱసాధించుకొనుటకై యిది యంకురార్పణము.

శుక్రు:—అంకురార్పణమే కాదు; విజయచిహ్నము.

అందఱు:— (తలయూతరు.)

శుక్రు:—నారదనిమాటలు సమంజసముగ నున్నవి. మీరు
నిశ్చలచిత్తులై విధ్యుక్తముగఁ దపంబొనర్పడు. మీయభిమతంబు
లీడేఱును.

విద్యు:—ఋషిసత్తమా! యుద్బాధావీడితున కిటురసంబు
వోలె శోకసంతప్త హృదయుల మమ్ముఁ దనియఁజేయనెంచి య
పారప్రేమ నిట కగుదెంచిర మీకుఁ గృతజ్ఞులము. మఱియఁ వితా
పహాని ప్రేమకాంతులకు మాహృదయములు వికసములై భక్తి
నెఱపుచున్నవి.

నార:—అట్లులైన మీమువ్వుర సంపూర్ణాంగీకారముతో నీ
యద్యమప్రారంభము.

అందఱు:—చిత్తము.

నార:—సరియే; పూజావిధానములు ?

విద్యు:—ఆనతీయవలయుఁ దమరు.

శుక్రు:—తండిగారిని మెప్పింపఁ గుమారుఁడెఱిగిర ట్లన్యు
లకుఁ గష్టము. అందులకే మీసహకారము.

నార:—అటులే; వలయువిధానమును జెల్పెదను తెండి
ప్పడే.

అందఱు:—చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు.)

[యవనిక పడును.]

— ౨వ దృశ్యము.

— ౧౬౫౫ —

(ప్రదేశము—తపోవనము)

[ప్రవేశము:—విద్యున్మాళి, తారక్మాక్ష, కమలాక్షులు
తపంబాసర్పుచుదురు.]

బ్రహ్మ:—(సాక్షాత్కరించి) ఓ దానవవీరలారా! మహా
కష్టంబులకోర్చి నన్ను గూర్చి ఘోరతపంబాచరించినందుకు నేనెంత
తయ సంతసిల్లితిని. మీరపోగ్నిజ్వాలలు మీఁదిలోకములను మంట
గొలుపుచున్నవి. ఇంకమితవంబులు చాలించి వలయువరంబులు
వేడుకొనుడు.

1,2,3:—ఓతామహా! ధన్యోఽస్మి ధన్యోఽస్మి. భగవం
తుఁడవగు నీవు మాయందుఁ గటాక్షించి ప్రసన్నుఁడైనందులకు
ధన్యవాదములు. (నమస్కరింతురు.)

బ్రహ్మ:—మీకు శుభంబగుఁగాక లెండు.

విద్యు:—కమలాసనా! శత్రుబధలవలన మేము పలుసా
రులు నవయచుండుట నీవెఱుంగవే; నిర్నిమిత్త కలహంబుల ననే
కులు మమ్ము మట్టడించి వంచించి, నిస్సహాయులైన, నిర్విజ్ఞులమై
దుర్బలులమై, యానేకవిపత్తులకు లోనైన, యింక మేము నిలువరింపఁ
జాలుఁజెల్లు? దేవా! యిప్పటికైన మాకు నిరంతరవిజయము గల్గు
నట్లనుగ్రహించి రక్షింపుము.

తార-కమ:—దేవా! అమరత్వముఁగూడ ప్రసాదించఁ
బ్రాధించుచుంటిమి.

బ్రహ్మ:—ఓహో! అమరత్వమా! ఇదిమీకుఁ దగని
కోరిక. నేనును దానిని సంగఃజాలనందులకుఁ జింతిల్లెదను. అమృత
పాన మొనర్చిఁగూని అమరత్వము సిద్ధించుటెట్లు? అట్టియదృష్టము

దేవతలకు లభించి చాలకాలమైనది. అటుల మీకు లభింపనేరదు. వేఱొండువరంబుఁ గోరుకొనుఁడు.

విద్యుః—దేవా ! అనితరభేద్యుంబులును, జిత్రకళా పరి శోభితంబులును, స్వేచ్ఛాగమరంబులుచగు పురంబులు మూఁడిఁ టిని మాకొకకు నిర్మింపఁజేయుము. అవి మాకు నివాసయోగ్య ములై విలసిల్లుచుండునట్లునుగ్రహింపుము.

బ్రహ్మః—మేలు మేలు దైత్యోత్తములారా ! మీ కోరిక చొప్పున నేఁడే మయుఁ కాజ్ఞాపించెదను. అతని మహిమాతీయం బున మీయాభీష్టులు నెఱవేఱును. ఒక్క సంగతిమాత్రము వి నుఁడు. కామగమరంబులుగల పురత్రయంబుతో మీరు మువ్వరు నొక్కచరదేశమునకే విహరించుకాలము మీకు ద్యతీపాతిము.

విద్యుః—దేవా ! అట్టిదుస్స్థితియుఁగూడ మా కెన్నఁడు కలుగు ?

బ్రహ్మః—వినుఁడు; మీరు బ్రహ్మదేవులైన సకల సత్కర్మలఁ బరిత్యజించి దుర్వృథావులనై లోకోన్మదవమునకుఁ గడింగువుడు మీ సమస్త విభవంబులు శనించిపోవుటయెఁగాక, మీరుచు గతానువులయ్యెదరు. దైవభక్తితత్పరులై యన్యాయచర్యనకు లోనుగాక మెలఁగితిరేని యనురత్నము లేకపోయిన శబ్దమహాఫల మును పొందెదరు. ఇది నా వరలాభము. (అంతర్నితనఁడును)

1,2,3:—ధర్మోఽస్మి ధర్మోఽస్మి !

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

[యవనిక పడును.]

ఇది ప్రథమాంకము.

త్రి పు ర వి జ య ము.

ప్ర వే శ క ము.

[అప్పుడు పురోహితమున నొకానొకభటుడు
ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భటుడు:—వతాకములు, వ్రభలు, తోరణములు, మంగళ
వాద్యములు, స్వాగత సమ్రాసములు, నిశ్చయియి నేరు? ఔరా!
జనులందఱుఁ దమ పనులు మానుకొని యెంతగోష్ఠయొత్సవములు
జరిగించుచున్నారు? కారముఁ దెలిసికొనుచున్న నూరి పొలిమేర
నొక్కపిట్టయైనను లేదే! ఈమహావైభవములన్నియు మాతాదక
మహారాజుగారి తరయులకొఱకు జరిపింపకున్న మతొకవిధముగ
నెట్లు జరుగును? మంచిది, యివియన్నియు నా మువ్వప్టదినములే;
ఇన్ని నాళ్లు నా నిపుణతకుఁ దగినవని దొఱకక, వట్టిగాములొని పిచ్చి
కుక్కవలెఁ జాలదూరము తిరిగి తిరిగి గంపములు తప్పించుకొని
యిక్కడిఁ జేరుకొంటిని. ఇప్పటి క్షేప్ర మంచియుద్యోగము దొ
లుకుచేమో తొండరగాఁ బోయి మా రాజకుమారుల నాశ్ర
యింతుఁ గాక!

[అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.]

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

ద్వితీయాంకము.

౧ వ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—సభాభవనము.)

[ప్రవేశము:—విద్యున్నాలి, తారకాక్షుడు, కమలాక్షుడు.]

విద్యు:—(సహర్షముగా) తమ్ములారా! భువనమంగళ దాయకుడగు వాణీనాయకుడు సుస్ససన్నుడై మన యీప్సిత ద్రుమంబుల ఫలవంతములుగ నొనర్పించుల కమ్మహనీయుఁడెంతయుఁ బూజనీయుఁడు. ఆతని పరస్పదానమహిమవలనఁగదా మన విషాదము లన్నియుఁ దొలగిపోయిసవి;

తార:—సంశయమేమి? ఆతఁడు ప్రేమపూరితహృదయుడై మన ప్రార్థన మంగీకరించిన జగత్ప్రభు;

కమ:—మన చిత్తవిఘ్నోభ మంతయుఁ దీరిపోయినది కదా యిప్పుడు, ఔరా! మన మేంత ధన్యులము! అగ్రజిహ్వారా! ఇంకను మనకంటె నధికమై చరింపఁ జూతురా దేవతలు? సర్వవిధముల వారితోఁ దుల్యులమగుటయెఁగాక, యజేయులమై సంపరింపఁజాలమా? (యోజించి) ఇంతకు మయుఁడు రాఁడయ్యె గారణ మేమై యుండునో;

భటు:—(ప్రవేశించి) దేవా! పూజ్యుడగు మయుఁడు;—

1-2-3:—(చూచి) ఎక్కడ ?

భటు:—దేవా! ఇదే ద్వారమునొద్ద,

1-2-3:—తత్తణ మరిగి తోడ్కొని రమ్మ.

భటు:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

[అప్పుడు మయఁడు చక్రమును చేతఁబట్టుకొని ప్రవేశించును.]

మయ:—(ఆత్మగతము) ఆహా! తపసివ్రభావసంపన్నులై, త్రిలోకవిజయదీక్షాసక్తులై, పితామహుని యాదరాతిశయములకుఁ బాత్రులైన యీ యాదారచరిత్రుల సందర్శనము వాంఛనీయము కదా! పరమేష్ఠి బొడఁగాంచిన వీరలు, నాయం దవ్యాజమైన విశ్వాసము జూపఁదగుదురు. (పరిక్రమించును.)

1-2 3:—(చూచి యెదురేగి) దేవా! ఈ మణిపీఠము నలంకరింపుఁడు, నేఁడు సువ్రభాతము కదా!

మయ:—మంచిది. (కూర్చుండును.)

విద్యు:—దేవా!

చ. కలిగెను సర్వసంపద లఖండముగా భవదాగమంబునన్
దొలఁగెను పాపజాలములు దూరమునన్ మిముఁగాంచుంత నో
యలఘుచరిత్ర! మేము చరితార్థులమైతిమి తావకీస ని
స్తుతిత కృపారసంబున బ్రసన్నులరాకఁ గొఱుతికిల్లునే ?

తార:—మహాత్మా!

తే. అద్వితీయ స్వకీయ విద్యావిభాన

సలలితాశేషమహిమ ప్రసక్తిర్ని

నెవ్వఁ డాదరణీయఁడై యెసఁగుమఁడె

నట్టి నీకు నమస్కార మాచరితు (అంజలి ఘటించును)

కమ:—రోగవీడితుని దివ్యాషధంబువో లే మ మున్నివిధముల సత్తియింపఁజేసిన పరమపూజ్యనకు నీకు నమస్కారము.

మయ:—మేలుమేలు, దానవకులాగ్రేసరులారా!

చ. విపుల బలప్రతాప షట్రువీరవరేణ్యుఁడు మీదుతండ్రి, తా
నెఱియైత దేహఁడయ్యెనని యాతనిపేరును బెంపునిల్పు. మీ

యపయశముం దొంటగుటకునై పరమేష్ఠినిగొల్చి ధన్యులై
యిప్పుడు సుఖంబుగన్నమిము నెంతయుఁజూడఁగ వేడ్కయయ్యె
[మన్.

విద్యు:—(దీక్షత్వ మభివయించి) మహాత్మా! తా మిట్లున
తిచ్చుట ధర్మమా ?

చ. జననము రంధ్రముఁజిమి నిశాచర గజనంబునన్, విధా
తృని కరుణారసంబున నదేమవంబులు సంగ్రహించి మా
మనముల సంతసిల్లితిమి, మాన్యులమైతిమి కాని, యక్కడ !
జనకుండే లేడటంచు విచారముచూత్రము తీర దెన్నఁడున్.

మయు:—అయ్యా, నిజము.

ఆ. ధనములేదటంచు దనవా రధికులంచు
విద్య శూన్యమచు విపుల బాహు
శక్తిచాలదనుచు జగతి శరీరధా
రులు నిరంతరంబు గలఁగుమందు.

కావున, నిట్టివిషాదముంగూర్చి పకితసిందిర బ్రహ్మజనకాతికాదని
మీ రెఱుంగరే? మీరు పితామహునిగూర్చి తపంబొందించినందుల
కతఁడు మీకోరిక పురత్రయిని రాక్షాస్థమై నన్నాజ్ఞాపించెను.

1-2-3:—సంతోషము.

మయు:—అమ్మహాత్ముని యాజ్ఞాప్రకార ముత్కంఠ చిత్తుఁ
డనై నేడే యటు లొచ్చి వచ్చితిని. అదిగో; చూడుడు (అని
చక్రము, ద్వివృతమండఁగాఁ బురత్రయము కాననగును)

1-2-3:—(విస్మయాచందములతో) దేవా! ధన్యులము
ధన్యులము.

విద్యు:—చరితార్థులమైతిమి. దేవా! అట్టి మహాఫలమునకుఁ
తోడుగ సంకోకటియుఁ బ్రసాదించి మమ్ము మన్నింపుడు.

మయు:—(సవిస్మయముగా) ఇంక మీకేమి కావలయును ?

కమ:—అమరత్వము గాక యింకేమున్నది?

మయు:—ఓహో! ఇది నా కశక్యము, మజియే దేనిఁ గోరు కొనుఁడు.

తార:—మహానుభావులగు తామును నిట్లుతప్పించుకొనఁ బాడియే?

మయు:—(యోచించి) మంచిది, నేరొక యుపాయాంతర మూహించితి; కాని, నామాట ననుసరింపవలయును మీరు,

1-2-3:—దేవా! అవహితుము, భవదాజ్ఞానువర్తులము.

మయు:—(రహస్యముగ) అమృతమయమైన బావియాకటి నిర్మించితి. అకాలమునఁగాని, కాలముఁ దీర్చియొనఁగాని, మరణించు వారి నా యమృతకూషమున నొక్కచారి ముంచిరఁ బురజీవితములగు చుండురు. అనురత్వసంసిద్ధి కింత చాలదా?

1-2-3:—ధర్మోఽస్మి ధర్మోఽస్మి.

విద్యు:—దేవా!

సీ. నేఁడుగా మాస్త్రీర్ని నిఖిలకృతమును

వ్యాపిషణ్యైః సవ్యాజకరుణ !

నేఁడుగా మాకులం బీషణేని వితాన

నశిశముబుదే మహానుభావ !

నేఁడుగా మామఃఖ నిచయములెల్లను

దూరగతములయ్యె సూరిమిత !

నేఁడుగా సుఖోష సీరథిగో నోల

లాహగలిగె సుహృద్వాప్రసిద్ధ !

తే. నేఁడుగా సకలామర నిచయమును

ఘనతఁగన్న మా ప్రతిభకు గౌరవము !

ఋంతకంఠును భాగ్య మొకేమికలదు

సీకృతజ్ఞత మఱువంగ నేరమయ్య !

మయు:—(సంతోషముతో) మంచిది. మీరింక నైతిక

ధర్మమార్గములనుసరింపుఁడు. మహత్తరముగు తపోవైభవమున కిది

సేవనీయము. గురుజనాదేశ ముత్తమణీయమని యెఱుంగుదురు కదా ! భార్యవుఁ డుత్తమోత్తమ ధర్మసంపేది. ఆయన యువదేశములను నిరంతరము మన్నింపవలయును; కాదేని, యావల మిమ్ముఁ జెఱుపయత్నించువారు వేసవేలు. తెలుపవలసిన దింతియొకదా మీకు—

1,2,3, చిత్తము, దేవరయాసతి ననుసరించెదము.

మయి:—ఇదిగో దివ్యచక్రము; దీనిని మీపురమున నలంకరించుచున్నాను. ఎన్నఁదైనను సకలసత్కర్మలు విడిచి, దైవదోహులరై యభేద్యుగా మెలఁగి, లోకోపద్యవకారణములగు రణవ్యాపారము లొనర్తురేని దీని పరిభ్రమణము నిలిచిపోవును.

కమ:—ఓహో ! ఇది భవితవ్యమును నిర్ణయించెడు చిహ్నము కదా !

మయి:—అవును.

(నిష్క్రమింతురు.)

[యవనిక.]

—అవ, దృశ్యము.

—చిత్రచిత్ర—

(ప్రదేశము—పురప్రాంతము)

[ప్రవేశము:—భటుఁ డు.]

భటు:—(అత్రగతము) అబ్బబ్బా! యెంతకష్టము! రాత్రిం బవళ్లనక—యెంతవాసలనక—నుఖదుశిఖము లనక—యెన్ని నాల్గు పాటుపడినను బ్రభువులకుఁ గనికరము కలుగకున్నది కదా ! మన సైన్యిణి యెంతవర్తించినను వృధాప్రయాసమేయగుచున్నది కదా ! (మీఁదుఁజూచి) ఇది మట్టమధ్యాహ్నము. ఈ ప్రదండపుటెండలోఁ గాల్గుకాలుచుండ, నెత్తిపగులుచుండ, మా కమలాక్షమహారాజు గారు పచ్చదనుక శుష్కకాష్ఠమువలె నిలువఁబడియుండవలెనట ! ఇదియేమి యన్యాయము? యేమి నా గ్రహచారము? అప్రభువుగా

రింక నెప్పుడు విచ్చేయుదురు; ప్రయాణ మెక్కడికి సాగింతురు?
(పరికించి) అదిగో, మా కమలాక్షమహారాజుగారు వచ్చుచున్నారే!
ఓహో! యిప్పుడే యమరావతికిఁ బ్రయాణము కాబోలు!

[కమలాక్షుడు ప్రవేశించును.]

కమ:—

సీ. ద్యోమార్గచరుల నిస్తులభుజాసారంబు
నేఁ డొకించుక చవి చూడవలయు

వజ్రహస్తుని దున్ని వారప్రభావంబు
నణచి వేఁ బట్టి కల్లార్పవలయు

నెల్లతావులకును నేగి యడ్ధతి నెల్ల
చెనఁటి దబిసిమూకఁ జెడవలయు

నెం దసాధ్యములేకయే నిరంకుశవృత్తి
నీ జగత్త్రితయంబు నేలవలయు

తే. వన్నెకెక్కు నిశాచరవగ్గమెల్ల
మేలుమేలఁ దగురీతి మెలఁగవలయు
నెడ గడియలేక, లోకంబు లేచవలయు
నిచ్చవచ్చినగతిఁ జరియింపవలయు.

భటు:—(స్వగ)ఓహో! యంతలో నే యిట్టియాలోచనచూ?
దీనివలన నేమి మూడనున్నదో! ఏమైనను, ప్రభునమ్మితమే—

కమ:—(భటునితో) ఓయీ, తెలిసినదా; ఇప్పుడే త్వర
పడుము. నీవు స్వర్గమునకుఁబోయి యందు నివసించు దేవవేశ్యల
నెక్కడకుఁ బోనీయక కాచుకొనియుండుము. తప్పించుకొన నెంచి
వారొనర్చెడు మాయలకు లోబడవలదు. మహేంద్రుని గర్వపు
మిటమిటలు నేఁడు సంపూర్ణముగఁ దేటపడనగును. దక్షిపాకరస
న్యాయమున నాతనికా స్వర్గసౌఖ్యమంతయు నప్రయోజనమని
బుద్ధి చెప్పవలయును. అమరావతిసంతయు నజచేత నాడింపవల

యును. భుజవిక్రమంబు గనవలెనవలయును. దేవతలచిత్తములు వకావకలు కావలయును. నాఁడు మనకొనర్చిన యవకారములు మఱచిపోకుము.

భటు:—దేవా! అదియటులే; తాళు అుద్వీరవారిని బూలఁ బూజించుటయా! డ్డట్రూఁత లూపవలయుఁగాక!

(నిష్క్రమింతురు.)

కెవ, దృశ్యము.

(అమరావతీ బహిష్కృతేశము.)

[ప్రవేశము:—ఊర్వశి—భటుఁడు.]

భటు:—(అడ్డముగ నిలువఁబడి) ఓసీ! ఊర్వశీ! బుద్ధి మఱ లించుకొని నామాట వినుము; కాదేని మారాజుగారి కాగ్రహము వచ్చును. తెలిసికదా? గడకు వేగ్రలాశఁగట్టిన పాముదొంగవలె, బీచిక లేని యామహేందునిపై నాసవిడుచుకొనుము. ఈ లోకమంతయు మారాజుగారు పశపర్చుకొనకముందు వారికిఁ గైవసనడిచితా నీ కందల మెక్కింతుము. ఏమి మాటాడవు?

ఊర్వశి:—(ఊరకుంచుచు.)

భటు:—అదిగో! తలయెత్తి కన్నులార మా ప్రభువుగారిని జూచుకొనుము. ముచ్చగమునతోడనే నాబ్రహ్మచారి నట్టువపిట్టకు సహజము కదా!

[కమలాక్షుఁడు ప్రవేశించుచు.]

భటు:—దేవా! ఊర్వశి—

కను:—ఓహో! ఊర్వశియా, సంతోషము.

ఊర్వశి:—(మాతకయే వెనుకకుఁ బోవ నెంచుచు.)

భటు:—నీ పిల్లశీలములు మాప్రభువుగారి రెఱుంగుదురులే; మొగము తిన్నగఁ దిప్పి నీకోరికిఁ దెల్పుకొనుము. నీళ్లు నమలి,

యవకాశమును బోగొట్టుకొనకుము. కన్నులఁ గప్పకొను గొప్ప
తనమంతయు నీదే;

కను:—(సమీపించి) వగలాడీ!

ఉ. ఒల్లనిరీతి మాఱుమొగ మొది చరం బనియేమి, నన్ను నీ
వల్లభు, నెల్లవేల్పుల నవారణవిక్రమలీల గెల్చి నీ
యల్లముఁ బల్లవింపఁ దగియుండువలతిని బాసిపోయెదే
తెల్లముగాఁగ నీదగు మది గల కోర్కె- యదేమొ తెల్పుమా?
మఱియు నో ప్రియురాలా! పలుపలుకు లేల?

ఉ. నీమరికి బ్రతుం బెదియొ నే నొనగూర్పఁగలాడ నమ్ము మో
కోమలి! యొక నిన్నుఁగనుఁగొన్నకొలది మనోజుఁ డ్రాతయు
దామస మూని నా యెడద తాల్చి విదల్పెడు, నీమహాపమున్
నామదిఁ బాయకుండ విడనాడెను నిన్ను సరాశకుంతలా!

భయ:—వెళ్ళిదానా! యింత యాలస్య మొనరింతు వేల?
నీ యభిప్రాయముఁ దెలియఁజేయరాదా? రూపముచేతను, పరా
క్రమముచేతను, సన్నివిధముల నింపితమైన మా పృథువుగారిని
పిడిచి పనికిరూలిక యిందుగొనికొక పేక్షించుచుంటివా? ప్రశస్త
మైన ముద్దభిరూపమునుపిడిచి చింతపండు నాశింతువాయేమి? పలుక
వేల? నోటికి దాళమువేయఁబడెనా?

ఉర్య:—(కమలాక్షునితో) అనురనాయకా! నాపై నింత
వలవంతయేల? నే నిందుగొనికొకైకదానను. నన్నుఁ దలంపకుము.

కను:—ఓసీ పిశాళి! నీవు పరకాంతవా? గడునుదానా! నీ
కైలాటము లిక్కడ నాగిరావు. కల్లమాటలకు డక్కరి వేసములకు
వెళ్ళియై తలయూచిక యిందుడ సనుకొంటివా?

ఉర్య:—(స్వగ) హా! నే నెట్టి నిర్భాగ్యురాలను! నా దుర
దృష్టమున కేమని వగతును? కిరాతునికి జిక్కిన హుణివలె నే నీ
గరాసులకుఁ బట్టుపడితి కదా! డైవమా! నన్ను రక్షింపరాదా! నా
ప్రార్థన మంగీకరించువారు లేరా! అయ్యో—

కమ:—నునోహరిణీ! యేల విచారము? నీవువలచిన యాయుండునికంటె వేయిమడుంగులు మేలుబంతి నగు నన్ను నీ విశాల నేత్రములతో నొక్కసారి తిలకించి యానందింపుము. (అని సమీపించును.)

ఊర్వ:—(కోపముతో) ఈ చుచ్చడా! దురాత్ముడా! నీ యసహృదవదనములచే నన్నెల కలతఁబెట్టెదవు? కడతేజిన నీవారి నెల్ల జ్ఞప్తిఁ దెచ్చుకొనియైన యనురావతిని వదలిపోము.

భటు:—ఛీ! దురాత్మురాలా! యేమిమానితివి? గోముఖ వ్యాఘ్రమా! ఉట్టిఁబెట్టిన గుమ్మడికాయవలె బొంకముగానుండఁ జాలక యిట్టి గడ్డెపొంకములా? (కమలాక్షునితో) దేవా! నెలవైన దీనినాలుక తెగఁగోని యీ ఖడ్గమునకుఁ గానుకగా నొసంగెదను. దేవర యెన్నిమాటలాడినను దాఁ బట్టినకుండేటికి మూఁడేకాళ్లను మోటుపసరములతో మాటలాడుటొందె, మరలిపోవుటొంజె—

కమ:—మరలిపోవుదము దీనిని బంధించిపదవ;

భటు:—దేవా! యిది యింకెందుఁ బోగలదు. వంటయింటి కుండేలు;

కమ:—సరియే, విడుపుము దీనిని; ఇతఁ రంభ నన్నేషించి యామీదట—

భటు:—అనురావతిఁ బరికిమింతము.

కమ:—(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

భటు:—(ఊర్వశితో) ప్రయాణీకునకుఁ దోఁకచుక్కవలె మాకు చాపురించితివి. నీవలన మా ప్రయత్నమంతయు వమ్మయ్యెను గదా! ప్రతి నోటికండవలె నిప్పటికి బ్రతికితివే.

(నిష్క్రమింతురు.)

[యవనిక పడును.]

రవ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—మహేంద్రుని యాస్థానము.)

[ప్రవేశము:—ఇంద్రుడు, బృహస్పతి.]

ఇంద్రుః—(విచారించుచు) గరువర్యా! మనమన్నిపిథముల నీ యమరావతిని బహిష్కరించుకొని యరణ్యావాసులమై దివములు గడుపుచువచ్చిర, నింతదిగులు—నింతనిరోధము కలుగకుండును కదా!

ఉ. కూరీరతరహివర్తనఁ డకుంతబాహు బలహితాపుఁ డా
తారకుఁ డీలైనంచును ముదంబున నుంటిమికాని, తత్సుతుల్
మేరకఁమీటి మువ్వురు సమేయతపోవ్రతనిష్ఠ నుఁది, యా
నీరజగర్భునిం గొలిచి నేఁడు చరింతురుకాదె కూరతన్.

బృహః—మహేంద్రా! ఇందులకై విచారించఁ బనిలేదు. పోలుంబోలము లెఱుంగక పితామహుఁ డొసంగిర వరలాభముల వలననే వారు ద్వేషించుచున్నారు. మదపుటేనుంగులవలె సర్వత్ర సంచారులై క్రొవ్విదమునఁ గన్నుఁగాఁకున్నారు.

ఉ. మేలును గీడు నొచకయె మిక్కిలి యక్కున విష్టవీగు చు
డాలురయందొనైతము ఘనంబగు పేమిమడి జూపి వాకిన్
మే లొసఁగూర్చిట్టి పరమేష్ఠి ననం బనిగాని, వారల
బోలను నింపినేను మదిఁ బూనఁగదే యొకయింత దైర్యమున్.

[నారదుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

(అనుబంధము ౨)

నారః—

చ. ఎతఁడు సమస్తలోకముల నేలుచునుండును గన్నపుత్రుల
ల్లెతఁడు యతీంద్రచిత్తముల కేనియు వశ్యుఁడుగాఁ డుదారుఁడై
యెతఁ డెఱువై మహత్తగుచు నీజగమంతయు నిండియుండుఁడా
నతఁడు నిరావయుం డజఁ డసంతుఁడు కాచుత! సాధుసంతతిన్.

(ఇందు)నివైపు చూరమునఁ బరికించి) అహో!

తే. కొంచెముగ నుత్తమాంగమున్ వాంచికొనుచుఁ
జెక్కిటం జేయిఁజేర్చి విశేష యోజ
నా నిమగ్నునిబలెను దీనాననుఁ డగు
యిందుఁ డొప్పెను నొర! యిదేమి కతమొ.

(సమీపించి) మహేంద్రా! మహేంద్రా! యేమయ్యా బృహస్పతి
యెద్దియో తెప్పించుక నీ విట్లు దీవదనుఁడవగుచున్నావు?

ఉ. కొండలఁజెక్క లుక్కునను గూల్చిననాఁడును, వృశ్రదానపున్
భరణనభూమిలో నెనిరి బాహుబలోద్ధతిఁ ద్రుంచునాఁడు, ను
ద్దండ మదావలేపులగు దైత్యులఁ బెక్కుర నుగ్గుసేయునాఁ
డుండని కం దొకించుక యయో మొగమున నీకుఁదోచెనున్.

మఱియు,

తే. అగ్ని చల్లపడంగలే, దబ్బు లింక
లేను, భవసముల్ కంపింపలేను, సూర్య
చంద్రగమనావరోధముల్ జరుగలేదు
కటకలా! చింతయెల నిష్కారణముగ?

ఇందుఁ:—నారదా! లోకరహస్యము లెఱిగియు నీవిట్లు
పరిహాసమునకుఁ గడంగుటయా?

నార:—మహేంద్రా! యేమిది పరిహాసమా? నిఖిలనిర్జ
చమనానాథుడవై-త్రైలోక్యనాయకుడవై-స్వశస్త్రతకోటిహస్త
ుడవై పూజ్యుడవగు నీకుఁ బరిహాసమా? అహో! కాలవైపరీత్యము;
(బృహస్పతితో) దేవగురు! మహేంద్రుఁ డెన్నఁజాడని దీనాలాస
ములకుఁ గారణ మడుగవచ్చుచుకదా!

బృహ:—కారణమున కేమున్నది? అది క్రొత్తగాఁ దెచ్చి
పెట్టుకొనినదికాదు. చిరకాలముచుండియు, విశాదమువలె ననుస
రించినది.

నార:—(యోచించి)సహో! దుర్మార్గులగు రాక్షసులేర్పై
నీ యనురావతిని ముట్టడింప యత్నించుచున్నారా?

బ్రహ్మ:—అదిమాత్రము తరువాయియున్నది.

నార:—(చశ్చర్యముగా) కొంపమునిగిరవది, ఎవరా 'దురాత్ములు? అయ్యా! త్రిపురదైత్యులు కారుకదా!

బ్రహ్మ:—వారుగాక యింకెవరు?

నార:—సరిసరి, దీనికిగారణము?

బ్రహ్మ:—బ్రహ్మాదత్తమగు వరప్రభావము వారినున్నట్లులఁ జేసింది.

నార:—అహ! మెప్పురదియూ పరిణామము? సమస్తసౌఖ్య సంధాతమై ధాతయగుగ్రహింప వారికేమిదవ? సురరాజ్య రమావిభవంబులపై నేలవాంభ వొడమవలయును? విశేషించి దారుణకృత్యములకేల పాల్పడవలయును?

ఇంద్ర:—నారదా! ధూర్జులకుగల మహత్తరవైభవము లన్నియు లోకబాధాకరకృత్యముల నినుమడింపఁజేయు విషవాయు వ్రులచి యెఱుఁగుదువుకదా!

నార:—నిజము నిజము; మహేంద్రా! ప్రపంచమున నిడుమునొకవైఖరియే; ఇంకొకటియేమియ? — యమవైభవములకుఁ గుల్యనుగురవి యన్యులనుభవింప నిహింపఱుయుఁగూడ మరకు నిదర్శనమే; ఏమెరనేమి? తువకు స్వయంకృతాపరాధము తెంత వారిసైన్య బీజింపక విడుచునా?

ఉ. కొంకెతనాన దానవ్రులకు నెరిశ్శక్తి సమస్తమూ సుధం

గొంటయెగాక వారిలను గుండెగండములు కెల్లధగులి

ట్లుటివి కంటగించి యడిగి! దిత్తిప్రత్తులు సీకు నమృతే?

గొంట దలుపఁగాఁ జనునె కేవల పాక్షికబుద్ధి గౌళికా!

ఇంద్ర:—(సవిస్మయముగా) అహహ! నారదా? యేమి నీనుడువులు. నాది పాక్షికబుద్ధియూ? అమృతము నేరు పంచిపెట్ట తినా? అది యే కాలమునాటిముప్పుబ? పంచి యిచ్చిరవాడు శ్రీ మహావిష్ణుఁడైయుండు నేను త్తరవాదిరగుదునా? కలహాశనుఁ డవుకదా! ఇంకను బ్రతిక్రియలొనర్ప నిటులేవారి నుద్బోధింపుము.

నారః—మహేంద్రా! సామ్రాజ్యత్వస్థ బలీయముకదా !
హృదయసౌధమున శత్రువు నిరంతరము స్వేచ్ఛగా మెలగనిమ్ము.

[నేషధ్యమునఁ గలకలానంతరము]

ఊర్వః—(ప్రవేశించి) హా! త్రిలోకాధినాథా! రక్షింపుము.

ఉ. ఎన్నఁడు తారకుం డిలిగె నెక్కడిసోరుల, నాఁటఁగోలె న
న్నన్న వచింప సౌఖ్యలవ మన్నను నేటికిఁ గల్గి, దింకమీఁ
దెన్నఁడు కల్లఁ గానలకు నేగుటయో మఱి నేల డాగుటో
తిన్ననితోవఁజూపి వెతఁ దీర్చుగదే సదయాత్మకుండవై.

ఇంద్రుః—నీవరి దేవసముచకుఁడారణమెఱుకవలచి యించుక
యూఁజడుము :

అందఱుః— (విస్మయముగఁ జూచుచుందురు.)

ఊర్వః—పాశశాసనా ! యేమని విన్నవించుకొందును ?
పాడురక్కనులవలనిబాధ లెంతకాలమునకుఁ దప్పకున్నవి. చైవ
వశమున స్వెట్టలో తప్పింపబడి నేడికొడికి రాఁగల్గితిఁగాని, లేకున్న
నే దేని వైఃరీత్యము జరిగియుండెడిది. దయామయా ! మేమింక
నీపట్టణమున నివసించుభాగ్యము లేకపోయె; ఇంతకాలమునుండియు
మమ్మెన్నిబాధలనుండియో తొలఁగించి రక్షించితివీకాని, తీవ్ర
రూపముఁదాల్చిన నేటి యలజడిఁజూడ గుండె చెఱుపగుచున్నది.
దేవా ! మా తేఱుగడయు నాత్మసముఁదవు నీవుగత యెవరు ?
ఏలోకము సమస్తసంపదల కాటవట్టనియు, బూజనీయమనియు,
సర్వసౌఖ్యదాయకమనియు బుధులువఁకొఁగింతురో, యట్టి యీ
దేవలోకమున నివసించుట దుర్భామగుచుండ గత్యంతరమేమి ?

సీ. పార్వతీపతి నైన బలిమాలి యీబాధ

భరియింపలేమంచుఁ బలుకవలదె

యల రమాపతిఁ జేరియైన దీనతనూని

యాభయదానముఁగోరి యడుగవలదె

వాణీమనోహరుఁ బొద్ధించి యసురుల
పెంపుమాయొప యత్నింపవలదె
మువ్వరఁ గాకున్న మునివృత్తిఁ గైకొని
యెలమిమై కానల కేగవలదె

తే. కరుణ! చావు లేని, రోగంబులేని
దిగ్గు మాలిన గంఢముల్ దినదినాబుఁ
గిక్కిరుడుడఁగ నింకెంతకాల మిట్లు
దేవుఁడఁగవలయునో తెలుపుమయ్య!

ఇంద్రుఁ—(బ్రహ్మస్పృశితో) ఆచార్య! యేలునేయదగును?
కంఠరాబడ్డమహాపాపాణములవలెఁ జిత్తవిభ్రాసు కారకములుకదా
జైత్రపాదలు.

నారఁ—(సగర్వముగా) మహేంద్ర! యిప్పుడుకదా యుపా
యాంతరముఁహింప గురువుగారినిగోరుచుంటివి; ఆ త్రిపురదైత్యుల
తపోభంగమునకై యానాఁడు ప్రయత్నింపదగియుండెడిదికదా!

ఇంద్రుఁ—ప్రయత్నింపకయేమి? వారి తపోభంగమునకు
మృగధవసంతులఁ బంపిలేమికాని, జూడలేయియకపోయెను.

నారఁ—పాపము! ప్రయాసములపాఁజిరి. ఇంతకు శత్రు
వులు బలవంతులుకదా!

ఇంద్రుఁ—విశేషించి మూర్ఖులు. బలవద్విరోధమునకు వెనుదీయరు

నారఁ—అగుఁగాక! కింకర్తవ్యతా విమూఢుఁడైనై యిట్లెంత
కాలమూఁగులాడుదువు?

దీర్ఘఁ—ఆర్య, మహేంద్ర! యేదియెట్లున్న సమర
వేశ్యాగణ రక్షణము మీధర్మము.

చ. సతతము నీదుపాదవనజాతములన్ మఁగి గొల్తుమేని, యొ
చితగతి నృతగీతములచే భవదాత్మకు నింపునింపుచున్
హిత మొనగూర్తుమేని, మము నీయమరాలయాకాంక్షలన్ దయా
మతిఁ దిలకించి కాచెదవు, మానెద వన్య మొకింతయైనచోన్.

[నిష్క్రమించును.]

ఇందుఁ—(విచారించి) ఆహా! హృదయభేదరదక్షములగు
కతోరవాక్యములు వినవలసివచ్చెనా మహేంద్రునకు—

తే. స్వచ్ఛజలపూర్ణమై యొప్పు సరిసియందు
ఘనశీలాఖండములు నైది కలచిన్నట్లు
సదమలంబయి వెలయు నా హృదయమునకు
నధికతరిమైన దుర్వ్యథ లలముకొనియె.

బృహః—నారదా! స్థితిమంతయుఁ జూచితివికదా!

నారః—చూచితిని—పంటిని—

బృహః—ఇంక నారాయణుని దర్శింపవలయుఁగదా!

నారః—అవశ్యము. సంసిద్ధుఁడు నారదుఁడు.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

[యవనిక]

గీవ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—క్షీరసాగరము.)

[ప్రవేశము:—ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతి, నారదుఁడు.]

నారః—(హారముంజూచి) మహేంద్రా! అల్లదేచూడుము!
సౌంగిసారలెడు ప్రేమవాహిని; యన్మృతనేవధి; స్త్రీపుం విచక్షణలు
పొడిసూపని సనాతనమగు పరతత్వము

తే. పిన్న పెద్దలభావముల్ పెంచుకొనక
జాతి నామాశ్రయంబులు సరకుగొనక
పరమధర్మనిరూఢులై ప్రాజ్ఞులైన
పుణ్యమూర్తుల కియ్యది పుట్టినిల్లు.

ఇందుఁ—అహో! జగదేశపూజ్యుడగు మహానుభావుఁడు,
ధన్యము ధన్యము,

చ. అనుసమితప్రభావులు మహమ్మదు లెవ్వని పాదశర్మమున్
గనుగొన నెంచి సౌఖ్యములు గైకొన కన్గ జూపితు, రట్టి ము
య్యనఘు, జగన్నియూ పగు, దయూ పము సర్వరమ్య, శ్రీకృష్ణ
గనుగొననయ్యె నేడు మరకన్నులుపాడువుగాంగ నియ్యెడన్.

బ్రహ్మ:—బ్రాహ్మణులు. వ్యూహమును పుష్కరికమున
లభ్యమును నీతనిసందర్శనము ప్రార్థనము (వరదించి)

ఆ. ప్రాణిసూచయంబు పాదక లితనికి

మేటిపుడమియెల్ల నాటపలక;

కేళిసల్పు నెల్ల వేళ లాటలతోడ

బాలకడలియందు బవ్వలించి.

అందఱు:—(చమిపించుచున్నారు)

ఇంద్రు:—దేవా! ఎవని మాహాత్మ్యము బ్రహ్మములకు
సైతము దురూహమో, ఎవనిదయామృతసేవకము సమర్థ విమిధ
సంశోషదాయకమో; యిట్టివీకు వడింబడిగ వందరములు.

బ్రహ్మ:—దేవా! కరుణామయుడవు — లోకోత్తరమును
సమర్పవనీయ మహాద్భుతశక్తిమంతుడవు. త్రికరణగుడ్డిగ దొల్ల
మేమొరించిన తనంబులు ఫలించుకతర భవదీయ సవ్యసందర
విగ్రహంబు గన్నులారజూడంగల్గితివి. మాధ్యవాదము లందు
కొని మమ్ము బేరమసాతులుగ నొనర్పము.

నార:—దేవా! కృపాస్వరూపుడవు, అశ్వసామాన్యమహా
మహిమాన్వితుడవు. నిన్ను స్మరించుటకు మాటతోబాటు మర
స్సను జంకుచుండ నిశ్చయముగ మేము విమూఢులమైతిమి.

విష్ణు:—మీప్రార్థనల కేనెంతయు సంతసిల్లితివి. మీ రింబు
లరుచేర గౌరణమేదైన నుండనోపు;

ఇంద్రు:—దేవా! నీకుచెలియని దేమున్నది?

క. ముక్కుడి రక్కసు లందఱు

జక్కజగి రతుమ మిగుల సుతస మందన్

ముక్కొటిక సోకుడులు మ

మృక్కట! పలుపాట్లు వెట్టి రన్ని వితములన్.

బృహ — దేవా ! చెప్పసిగ్గుచున్నది. అయినను తుంత
వ్యులగు దేవతలయెడఁ గనికరించి సావధానుడవు కాఁగలవు.

తే. ఇంద్రునకుఁగల ప్రాభవం బింతలేకు,
ఘన నిశాతశతారభీషణతలేకు,
లేదు స్వర్గాధిపత్యంబు లేదు సుఖము;
కటకటా ! పురజైత్యుల కారణమున.

నార:—జనార్దనా ! పురజైత్యుల యలజడి లోకవైషరీత్య
మునకు మూలభూతముగ నున్నది. నిరుపమాన బలవరాక్రమము
లతో నెంచు నజయ్యులై బలవద్విరోధములు పెంచుకొని తప్పుఁ
దాము మఱచియున్నాడు.

విష్ణు:—అటులయిన వారి విపరీతచర్యలకుఁ గారణమేమి ?

నార:—బ్రహ్మదత్తవరంబు లే; దేవా ! భవాదృశులెఱుంగ
గనిదెడ్డియు లేదు కాని, మఱియొక యసంగతమగుకృత్యము; మన్న
ధునకు వసంతుండునుంబోలే నిందులకు మయుండును సహాయుడై
యమృతమయమగు కూపముం గల్పించి, తన్మూలమున వారిప్రాణ
రక్షణము గొవించుచుండెను.

ఇంద్రు:—దేవా ! ఆనాఁడు పరమేశ్వరుఁడు హాలాహల
భక్షకుడై లోకోపద్రవ ముడిపెను. నేడంతకుఁ గోటిగుణితములు
కదా దైత్యవిభ్రంభణములు !

విష్ణు:—మీ యావేదనల కేనెంతయు జాలినొందు
చున్నాను. ప్రేమార్ద్రములుకావించు మీ వినయవర్తనములు
మీసచ్చరిత్రాశ్రయములను ఋజువుచేయుచున్నవి. ధీరత వాటిం
పుఁడు; ఇది విద్యోహులకాలము.

అందఱు:—దేవా ! అట్లులైనమాకు మఱియుమేలే, ఏనుఱు

దురా; అహోరాత్రములు మేమెచ్చటికే నరిగి యాచరింపవలసిన పరమధర్మము నీదరణసాన్నిధ్యముననే—

విష్ణు:—ఇంత యవసరము లేదు (యోజించి) రాజ్యోవు వైపరీత్యములు చక్కఁజూచితి, దానవోద్రోకము లచిరకాలములో రూపునూయిట్లొద్దే మాయామయుడ నగుచున్నాను. వివరింపఁ దగి యిందేమియు లేదు. ఊటట బెంది మీరందఱు భవితవ్యము నాకాంక్షించుచుండుఁడు. ఇంక వెడలఁదగును.

అందఱు:—భాగ్యము.

(అనుబంధము 3.)

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

[యవనిక.]

ఇ డ ద్వి తీ యాంకము.

—

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

తృతీయాంకము.

౧వ, దృశ్యము.

(ప్రవేశము—పురపాఠశాలము.)

[ప్రవేశము:—శుక్రుని శిష్యుడొకఁడు పుస్తకము చేతఁ బట్టుకొని]

శిష్యుఁడు:—సాయంకాలము తాకమును పు గురువుగారి సంగి పాఠమును వల్లించుకొని, యావల దేవాలయమునకుం జని, భగవానునారాధించి, యచంతరము సహాధ్యాయులఁగూడకొని గురువుగారిని దర్శించఁబోవలయును. నిన్న మొన్న జరిగిన యజ్ఞయాగాదులలో, సమాధానములలో, బాల్గాని కృషియొనర్చెననున బ్రతు పాఠముల నొక్కసారి చూడవలసియున్నది. (చూచి) ఓహో! అప్పుడే సగ్రహవేళయైనదే (వర్ణించి) అటుకాయ, బూకార్యాంతర ప్రసక్తుడైన వేళమొచ్చితిని, యిప్పుడంతకంటె గొలొతి క్రమమైనది.

తే. విద్యయు వివేకమును లేక వివిధగతులఁ
బొట్టసూటికై విలపించు మూఢజనుని
యారయముపోల్కి దిగ్విధు లధిగమించి
కటికిచీకటి మెలమెల్లఁ గ్రమ్ముకొనియె.

కావున, నితఁ డడవు మసలక మాయాపాధ్యాయులనే దర్శింతురు.

[అప్పుడు మాయామయఁడు నెరిలిసిగఁగమును జేతఁబట్టుకొని
బ్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాయా:—(శిష్యునింజూచి సమీపించి) ఓయీ! పాఠము
లనుచున్నావు. ఏమిపాఠములయ్యా, నీగురువెవరు?

శిష్యు:—(విస్మయముగా) అయ్యా! యేమైనేమి? నాతో
మీకేమిసంసక్తి? తోవఁబట్టి నడచిపోరాదా?

మాయా:—(నిశితముగా) నడచియే పోవుచుంటివయ్యా,
వాహశమిమ్మని తగవుఁబెట్టితివా యమి? దానికేరుకాని, నాప్రశ్న
మునకు మాత్రము సదిత్యరమేలయూసఁగఁజాలవయ్యా? నీ యుపా
ధ్యాయుఁడేమింత సర్వజ్ఞుఁడా? నీవతనియొద్ద సభ్యునించిన దంత,
గొప్పవిద్యయూ?

శిష్యు:—ఓహో! మా యుపాధ్యాయుల సర్వజ్ఞత్వముఁ
గూర్చి యవహాసించుచుంటివా? బాగుబాగు నీవాచాలతి!

మాయా:—సరియే; ఇంక నీవుచదివిన గ్రంథములఁగూర్చి
పేర్కొనుము. ఒక్క యుదాహరణముతో నీవుప్రకములందలి పూ
ర్వాసరవిద్బుధిషయములు గ్రహింపఁగలవు. (పుస్తకముతీసికొనును.)

శిష్యు:—ఇక నీ కుయుక్తులతో మాకేమిపని? పాఠమునఁ
బువకవలె బ్రవేశించి పుస్తకము నులిమివేయుచున్నావు.

(లాగికొనును.)

మాయా:—(రహస్యముగ) ఓయీ! మాయామయఁడట;
లోకములోఁ దననిద్దాంతములు వెల్లడింపఁదలఁచి యీప్రాంతము
నందతఁడు సంచారము చేయుచున్నాఁడట; యాతనివిషయమై
నీకేమిపఁడెలియునా?

శిష్యు:—తెలియదు.

మాయా:—వెట్టివాఁడా! ఇంతచదివితీరంటివే, ఈమాత్రము
తెలియకున్న నీహృదయమునం దేమి పరివర్తనముకలును? గంధపుఁ
బెక్కలమోయు గార్దభమువలె బుస్తకములు మోయుచుండుట

యేనా ? అందలి రహస్యార్థములన్నియు విప్పిబయటఁబెట్టి యుత్తేజ కరమగు నీశక్తిచే వానినన్నిటిని నధఃకరింపవలదా ?

శిష్యుః—ఓహో ! యిదియంతయుఁ బరిహాసాస్పదమగు యుక్తివాదము. అయ్యా, సమస్కారము, దయయించి నాకు మాత్రము దారియొసఁగుడు.

మాయా:—నాచూర్ణముననే రమ్ము. మంచిదాఁచి చూపుదును. పుస్తకములలో నేమికలదయ్యా, సోమరిసోతుల వ్యాతలు చూచి మురిసిపోయి యభివృద్ధి నొందఁదగిన నీవుచెడి, లోకముఁ గూడఁ బెడఁగొట్టెదవటయ్యా?

శిష్యుః—(సరోషముగ) ఏమేమీ, శాస్త్రములను, శాస్త్రకారులగు మహర్షులను నిందించి ఘోరపాతకము నొడిగట్టుకొనుచుంటివా ? దీనికిఫలితముగ నరకప్రాప్తి తప్పదునుమా !

మాయా:—(సతిరస్కారముగా) ఓహోహో ! పాపమొడిగట్టుకొనుటయట, నరకప్రాప్తి యట! ఇట్టి గుడ్డిజోస్యము నెక్కడ నేర్పితివయ్యా! పుణ్యపాపములు ! స్వర్గనరకములు ! కర్తవ్య కర్తవ్యములు ! ఓహో ! తలయఁదోకయునులేని మతములు లోకములో నెన్నియొనఁగల్గింపవచ్చును ఓహో ! గబ్బిలమా ! సీమూఢవిశ్వాసములు చాలించి లోకమునుజూడుము.

శిష్యుః—పండితమన్యుఁడా ! ఆంతర్యమెఱుంగక మాటలాడుచుంటివి; శాస్త్రచోదిత ధర్మములను విశ్వసించని నీవంటి యవిసీతులకు మాప్రభువులు దండింతురు. తెలిసినదా ! నీ ప్రలాపములు చాలించి వెడలిపోమ్ము.

మాయా:—పెండ్లి పేరంటములునూని, బడుగనై, యువవాసములఁ గృశించి తాలు రప్పలకు నీళ్ళుపోసికొని యేమేమో కలుగుచున్నదని నీవేసామ్ము. అందేమియులేదని నిశ్చయమైనపుడే నీవు బాగుపడెదవు. నీ ప్రభువులు, మహారాజులట ! నన్ను దండింతురని గొణిగితివే; నే నిదేపోయి వారినందఱిని లోఁబఱచు

కొని నిన్ను కాదు—నీగురువును శాస్త్రువాదములో శృంగభంగ మొనర్చి వంపుదును. పాపము ! విద్యార్థిని కాపుర నింక నీతోఁ బ్రసంగింపను. (నిష్క్రమించుచున్నాడు).

శిష్యుఁడు:—(విస్మయపరవశుడై) ఔరా! యీతఁ డెవ్వరో తెలియదు. ఉపన్యాసభోరణి పెడతొవఁ బట్టినది. ఇదియంతయు మాగురువుగారి కెఱింగింపఁబోయెడఁగాక !

(నిష్క్రమించును.)

౨వ, దృశ్యము.

(ప్రవేశము—పాపందాశనుము.)

[ప్రవేశము:—మాయామయుఁడు, నారదుఁడు, విద్యున్నాలి, తారకాక్షుఁడు.]

విద్యుఁడు:—(మాయామయు నిజాచి నారదునితో)

తే. భవ్యకరపద్మమున బిడ్డిబిడ్డ నుమరఁ
జూళికాహీనశీర్షిగలు హోళిఁగూర్చు
గటి నిబద్ధాంబరము రక్షకాంతులీన
నుజ్జ్వలహోభ నిచటఁ గూర్చుండి రెవరొ?

అయ్యా! యీమహానీయుఁడెవరు? ముఖవర్చస్సుజూడ రన్భుతముఁ గొల్పుచుండెనే ? ఇమ్మహాత్మురకు సువర్ణాంబరమునకు బదులుగ నీకాషాయవస్త్రమేమి ? ఆ యుధంబు? కుడ్డిగ నెమలిపింభమేమి ? ఆభివత్యమునకుఁ బ్రతిగా నాశ్రమనివాసమేమి ? ఆహా ! నిజముగా నీతఁడు సన్న్యాసియైన, దంఢకమండలువు లుండవలయుఁ గదా ! ఇట్టి యిద్భుతవేషమున వీరిక్కడికేరావలయును ?

నారః:—ఇతఁడే మాగురువర్మఁడు. గంభీరమైన వీరియాకారము వీరి సచ్చరిత్రకు నిదర్శనము. స్వీయమతోద్ధారణకై యిమ్ము

హానీయుడు నిరంతరము బ్రచారమొనర్చుచు నేడు మనయుద్వృత్త వశమున నిక్కడికరుదెంచెను. ఈతని యాశయమంతయు మీకు విశదపడును. దర్శించవలెను.

అందఱు:—(సమీపింతురు)

నార:—దేవా ! ధర్మవాదములు. పూజ్యపాదుడవగు నిన్నుగూర్చి నిరంతరము స్మరించుచుందును. అత్రుర్వ పుణ్య సరి పాకమున భవత్సందర్శనము.

మాయా:—నారదా! సంక్షోషము. లోకములో మునిడి పండ్లవలె గుప్పతిప్పలుగ నెందరేని శిష్యశబ్దవాచ్యులుందురుకాని, నీవొక్కడవే నాకుఁదిగిరి శిష్యుడవు. నీతోఁగూడ నరుదెంచి పోవెదము ?

నార:—దేవా ! త్రిపురదైత్యులు; గుర్తించవచ్చు. కృతార్థుల నొనర్పడు.

మాయా:—(జనాంతికముగా) నారదా ! పురదైత్యులు ముప్పురుకదా ?

నార:—దేవు. వరలాభమునందిరపిదన నొక్కతావున ముప్పుగును సమావేశముగాకపోవుట వీరికిఁ బరమవ్రహ్మోజయము.

మాయా:—ఓహో! తెలిసికది. మీరు మహాసంకల్పము సంపన్నులు. విశేషించి జగదేవీరులు. స్థావరమర్బుద నేర్పరుము.

నార:—చిల్లము. (ఆసనములుచూసి) కూర్చుండుడు.

విద్యు-తార:—(కూర్చుండి) దేవా! సమస్కారము లందు కొనుడు.

మాయా:—దానవపార్శ్వభౌములు-మీకుఁ గుశలముకదా !

నార:—దేవా ! వీరికిఁగుశలముకాకయేమి? మహానుభావుఁడగు శుక్రుఁడు వీరికులగుదువు. ఆతనియాశీర్వాదములు—

మాయా:—అవియే వీరిని బెలుచుచున్నవి. (చెవులుమూసి కొని) దేరా ! ఆశీర్వాదములు—అశనిపాతములు. నామోహ్వా

రణమాత్రము చాలును. నాయంగములన్నియు వేధించుచున్నవి.

విద్యుః—(విభ్రాంతిగా) అయ్యా ! విపరీతముగ నుడువుచున్నారేమి? వాస్తవముగ నాతఁడు మా భావి భాగ్యములు గోరుచుండుట లేదా ?

మాయాః—(సామూహముగ) ఊ, కోరుచున్నాఁడు, కుటిలహృదయుఁడు. దుష్కర్మకుఁడు. నిరంతరముఁ గోరుచునే యున్నాఁడుకదా కులక్షయమును.

తారః—ఆహా! ఆచార్యునిట్టి కలుషహృదయమా! పూజ్యుఁడగు నాతని నిందింపకుఁడు.

విద్యుః— ఉత్తమోత్తమమగు ప్రజ్ఞావిశేష సంపన్నులు మాగురువర్యులు. మీవాక్యములు సత్యదూరములు.

నార—: బాగు. గురుజనారాధన మనుల్లంఘనీయము.

మాయాః—దనుజవీరులారా ! ఎంత వెళ్లి ! అమాయకులు కదా మీరు. చిరకాలమునుండి మీవంశకర్తల దుర్మరణములన్నియు నెఱుజరిగిచి? అసంప్రదాయములు, సనాదృతములు నగు నాతని దుర్బోధములవలననెకదా ! బేరా ! వెదకి వెదకి యిట్టి కుటిల హృదయు నాశ్రయించుటయూ? వైత్యసోదరులారా ? అతఁడు మీ కుపదేశించినదంతయు వట్టిబూటకము. వేదములనియు - ధర్మ శాస్త్రములనియు మీకేల యీకలవరింత. వేదమంతయు ససత్య వాఙ్మోరణి వెలిబుచ్చినది. ఒకదానితోనొకటి సంబంధము లేకయు, బుసరుక్తులతోడను నిబిడీకృతమై వ్యాఘాతగ్రస్తమైనది.

“స. కర్మంబు ఫలదాత గాదీశ్వరుం డంచు
ద్వివిధమై మిమాంస విఫలమయ్యె
నొక్కజీవుం డంచు బెక్కుజీవు లటంచు
వేదాంతశాస్త్రంబు వితథమయ్యె
హరి యెక్కుండంచు హరు డెక్కుండంచు
బహుపురాణంబులు పాటిదప్పె

నైకవిధ్యంబులే దరయఁగా స్మృతుల నే
తెఱఁగునఁ దీసి నఁ దీయవచ్చు

తే. దానము లొసంగకుండునాతటనె నరక

కూపములఁ ద్రోయుదురె మేలుఁ గోరి తనుకు

బుద్ధిహీనులు ప్రతిమలఁ బూజసేతు

రసఁగ నెందును విసరె పృజ్ఞాస్మృతం!"

నార:—ఓహో! ఇట్టి విషమపరీక్షలోఁ గృతార్థులగుట
యెవరికైనఁ గష్టతరముకదా. (ప్రకాశముగా) అమరవైరులా రా!
వినుచున్నా రుకదా యీమహానుభావుని ప్రసంగము. మీయదృష్ట
బీజము మొలకయెత్తినది.

విద్యు-తార:—(తలయూచి) భాగ్యము.

నార:—(మాయామయునితో) దేవా! మీరు పలునారులు
గురుస్మరణమున వాపోవుచుందురు. సంశయవిచ్ఛేదముకై వారి
నిక్కడకు రప్పింపఁదగునుకదా!

మాయా:—(కోపముతో) ఛీ! అతఁడు దౌర్భాగ్యుఁడు,
ద్రోహి—అనుష్ఠాన మొకటియు, నుపదేశ మింకొకటియు—అతనిఁ
జూడఁ దిరస్కరించుచున్నాను.

విద్యు.—దేవా! క్షమింపుఁడు. సంశయవ్యగ్రహృదయు
లము. మాగురువర్యునిరమక్షమున మీయుభయవాదములందలి
ప్రధానతను గుర్తింపఁదలఁచితిమి.

నార:—(వినోదముగ) ఆశ్రితవాక్యములు మాననీయములు.

మాయా:—బాగు బాగు. మీకందఱకు సట్టికొరిక కలదేని
యాహ్వానింపుఁడు.

విద్యు:—(పరికించి) ఎవరిక్కడ?

భటు:—(ప్రవేశించి) ఆజ్ఞయేమి?

విద్యు:—ఆచార్యుని రప్పింపుము.

భటు:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

[అప్పుడు మఱియొకభటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు].

భటు:—(ఆత్రముతో) దేవా! ప్రమాదము-ప్రమాదము

విద్యు:—(చూచి) ఏమది?

భటు:—ఒకానొక పాడియావు—

విద్యు:—ఆ, చెప్పము;

భటు:—రాజమార్గమునఁబోయిపోయి—

తార:—సిమ్మట?

భటు:—నగరునందు బ్రవేశించి—

విద్యు:—అంతరము?

భటు:—అమృతపానమునఁజొరబడి—

తార-విద్యు:—అమృతము నేనుచేసెను?

మాయా:—సీల్చివేసెనా?

భటు:—(తలచుచును.)

అందఱు:—అశ్వరథమాశ్వరథము.

తార-విద్యు:—అందఱుండేరి దానిని బంధించెడు.

భటు:—దేవా! ఆధేరువు మాయమైపోయింది.

విద్యు:-మహాత్మా! ఎన్నఁడు లేని మాకిట్టి యనర్థసూచకలకుఁ గారణ మెఱుంగుటకై మా హృదయము లాందోళించుచున్నవి. అమృతపానమొనఁగించి యాధేరువుగూడ యదృశ్యమగుటయా?

నార:—ఇది సామాన్యమైనవశ్య—భూత వర్తమాన భవిష్యములఁగూర్చి యింక నెన్నియేని సముచితవశ్యంబుల కిది నుంచి తరుణము.

మాయా:—మీయాచార్యు నడిగి తెలిసికొనుఁడు. అతఁడు కదా కులగుఁడు మికందఱకు;

విద్యు:—దేవా! ఎవ్వరైన నేమి యథార్థసిద్ధిని బ్రకటించుట యం దందఱకు సధికారముకలదుకదా!

[అప్పుడు శిష్యుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

శిష్యు:—(ఆత్మగతము) ఔరా! ఎంత విచిత్రముది!

తుచ్చమై—హేయమై—పాపభూయిష్టమైన యీపాపండాశ్రమమునకా గురువర్యుని రప్పింపనుద్యోగించుట ; ఎంతమోరము ? దైవద్రోహమున కొడిగట్టుకొనిన యిట్టి దుష్కృతమును బ్రాజ్ఞులు స్వీకరింతురా ? మహర్షియైన నారదుడు ! బేరా ! కాలవికృతి, యెవరిచే నేమిచేయింప నుద్యమించునది తెలియదుకదా ! (ప్రకాశముగా) అయ్యా ! ఆచార్యుడిట్టి యభాజన ప్రదేశమునఁ గాలు మోషసహింసమి నీవార్త తెలిపి నన్ను బనిచిరి.

విద్యుః—(కోపముగా) తెలుపుము.

శిష్యుః—“వేదదూష్యమగు నిరీశ్వరమత ముపదేశించి మిన్నుధగివశితులఁజేయవచ్చిన యీపాపండుని దఱిమివేయుడు” అని—

నారః—బాగుబాగు, భార్గవుడా ! ప్రతిష్ఠించుకొనుచుంటివేకదా యాత్మగౌరవము !

మామూః—(సరిహాసముగా) నిసర్గకుత్సితుడు, మర్త్యుడు, మీకు నేనేమి తెల్పితిని ?

తారః—(శిష్యునిజూచి) డీ, ఆచార్యుడు పిచ్చేయని రాకరించెనుగా ? ఏమాతనిగర్వము ?

శిష్యుః—(తలవంచుకొని) గురుతిరస్కృతి సర్వథా నిదనీయము.

విద్యుః—(కోపముతో) నిందనీయము. ఛీ !

మామూః—కసరుడు కసరుడు, ఇట్టి దేవానాంప్రియుల కందఱకు నిట్టిపాఠములే యిడఁపింద.

విద్యు-తారః—(శిష్యునితో) పాము.

మామూః—పిట్టచిన్నది, కూత పెద్దదియైనా ? నదురసు.

నారః—భద్రము భద్రము, ప్రమాదములు కలుగకుండుగాక !

అందఱుః—(నవ్వుదురు.)

శిష్యుఁ—(తిరస్కారముగా) ఓహో! పరమపవిత్రమైన మీయాశ్రమమున నింకఁగాలు వెట్టుభాగ్యము మముబోంట్లకు లేక పోయె; అట్టి యదృష్టము, మీరును మీమతము స్వీకరించిన మహానుభావులును సంపూర్ణముగ ననుభవించుఁడు. (నిష్క్రమించును.)

మాయాః—(శిష్యునితో) ఇహిహీ! శాపవాక్కుల కిది కాలముకాదు. ఎక్కడకే సరిగి తలదాచుకొనుట యుచితము.

నారః—(పిద్యునొలితో) మహామేధావులమాట లూరక పోవు. ఈ యువదేశము మీ కనుసరణీయమైనదిగాఁ బొడకట్టుచున్నది.

విద్యుఁ—(మాయామయునితో) ఇదియంతయు మహాత్తరమైన వ్రసంగము. అపూర్వపుణ్యపరిపాకముచే మీమాటలు విసనయ్యెను. మహాత్మా! తాము సజ్జనులు-ఉదారగుణసంపన్నులు, అన్మృతకూపము నశ్రించిన వివరములన్నియుఁ దా మెఱింగించి మమ్ము సమాశ్వాసింప సమర్థులుకదా!

తారః—మాకర్తవ్యమంతయు నిష్పదే వికడికరింపవలయునని స్రగ్మత్కృతానమోచర్చుకొనుచున్నాము.

మాయాః—ఓయీ! ఆవిషయముంగూర్చి మీయాచార్యుని సడిగి తెలిసికొనుఁదగినమా? పరిహారమున కటులంటిఁగాని యిందలి యాథార్థ్యమును బాపమాతఁడేమెఱుంగును? మీరు చక్కఁగా యోచించియే సన్నిట్లర్థించుచున్నారుకదా!

తారః—దేవా! ఈవిషయమునిర్ణయించుకొనుట మాకత్యంతావశ్యకము. మాచురస్సంతయు నావైపునకే లాగికొనుచుండ మేమూఁటఁ జెందఁజాలము.

మాయాః—బేనౌను. మీరెఱుంగఁదగిన యంతమదియే కదా! ఇంక మీరట్టి వ్రమాదములఁగూర్చి యిండుకంతయు భయమందవలదు. మహేంద్రాదులు వైకుంఠుని యాశ్రితవర్గములోని వారని మీకుఁదెలియఁగదా! ఆశ్రితవాక్యములు మన్నించి యా

మహావిష్ణువు గోరూపముఁదాల్చి మీయెడల సప్రియమొనర్చెను. ఇది నిగూఢమైనవిషయము. నేనాతనివైఖరి బాగుగా నెఱుఁగుదును కావున మఱుఁగువెట్టుక మీసమక్షమున వివరించితిని. ఇంక నాతని యుక్తులకు మీరు వెఱవఁబనిలేదు. కాఁగలకార్యములు మీకు నేను సిద్ధింపఁజేసెదను.

విద్యుః— బౌరా! వైకుంఠఁడెంత మోసమొనర్చుచున్నాఁడు!

తారః—అయినకేనుపకారము లొనర్పితిమి?

మాయాః—అది వేఱువిషయము. అశ్రితరక్షణ మాతని యుత్తమోత్తమ ధర్మరూఢమని యీవఱకే తెలువఁబడెనుకదా! అందులకై యెన్నిమాఱులో సగతులరాధించుటకాతఁడు మాయలనే ప్రయోగించి తనపూనిక నెఱవేర్చుకొన యత్నించును. ఇదియే యాతని మూలాదిర్యము.

విద్యుః—(యోజించి) నిశ్చయముగనటులే; మీరుతెల్పినదంతయు నిష్పటికిఁదెలిసినది. దీనికిఁబ్రతిక్రియగా నింక నెట్టియేర నొసరింపఁదగినదే—

తారః—(యోజించి) నిశ్చయముగ జరుపఁదగియేయున్నది.

మాయాః—ఇప్పుడు మీరేమియు వేగిరపాటు పందవలదు. నేను మీపురములకు విచ్చేసి మీకధికోత్సాహముఁ గూర్చును.

నారః—(స్వగతము) మనస్సా! వీరిరాంశ్రదాయములింక గుర్తింపుము.

తారః—దేవా! మీరమాశ్వాసంబున మాహృదయాం దోళనములు తీతీరివి.

విద్యుః—మీనుదీనిపదంతయు సమంజసము. ఇంను వివరీతమేమియు లేదు. మానిశ్చయమునకు సరిపడారీతని మీరు వెల్లడించితిరి. దేవా! మీరిక మాపురములకు దయచేసి మా యాతిభ్యములు స్వీకరింపుఁడు.

మాయా:—(చచ్చుచు) అతిభయములు స్వీకరించుటతో
దీటునా ?

నార:—వారి మతమునుగూడ మీ రవలంబింపవలయునని
కోరుచున్నారు.

విద్యు-తార:—(ఊరకుందురు.)

మాయా—గడువు సూపకుండు.

విద్యు:—అందులగుఁగాదు. మాకమలాక్షుని విజయము
చూచి యాయవకుఁ డమరాక యెఱింగించి—

మాయా:—ఓహో! అటులే కానిండు. అది యుక్తమే;
అనఁకు మీయాతిభయములు మాకుఁజాలును.

నార:—(జనాంతికముగా) బద్ధబ్రతికినది; బాలసారైంకేరి
తొందర ?

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

[తేర వ్రాలును.]

కెవ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—వైత్యనగరము.)

[ప్రవేశము:—మాయామయఁడు—నారమఁడు]

మాయా:—నారదా ! చూచితినికదా ! యీనగర మెంత
రామణీయకముగనున్నది ? ఈ సభామంటవము లేమి ? ఈ వేదా
ధ్యయవశాల లేమి ? ఎందుఁ దిలకించినను మనోహరమగు దేవాల
యములు—ఎచ్చట వీక్షించినను సువర్ణపరిశోభిత కూటాగార
ములు—ఏవైపుఁ బొడఁగాంచినను రత్నకుడ్యనిర్మిత పానీయ
శాలలు—ఏప్రదేశముఁ జూచిన బహువిధపుష్పఫల పరిశోభితో

ద్యావనంబులు—అద్దిరా! హృదయాహ్లాదకరంబులై యలరారు చుండెనే! విధాతృని యనుమతింగొని మయుఁడౌకదా తన విద్యా నైపుణ్యమున దీని నిర్మించినది! ఎవలేనిసౌఖ్యముల కాలవాలన్నై, లక్ష్మీనివాసయోగ్యంబై యలరారు నీపట్టణరాజంబున నివసించు దానపు లెంత యదృష్టవంతులు! ఇట్టి మహేశ్వర్యమును నిలుపు కొనఁజాలకకదా వీరు దయా సత్య శౌచాదులు విడిచి గరోవ్విక్ర క్తులై లోకకంటకులగుచున్నారు. కేవల పాపంబునతి ప్రబోధ ముఁగఁగాని వీరి సధరిపతితులఁజేయుమార్గ మర్యథా కాన్పించను. కావున క్షేమోనర్చు ప్రబోధములన్నియు వారి గరిష్ఠత్వమును రూపుమాపి, సర్వాసర్థబీజమైన మమత్వము వారియందెనుమడింపఁ జేయుఁగాక!

నార:—దేవా! నీయాలోచనంబున కర్యధాత్వంబుకల్గునా? ధర్మాధర్మములకుఁ బోరుగావించి, ధర్మముచే సధర్మమును, సధర్మముచే ధర్మమును సుప్రతిష్ఠించుకొను సీలీలు పరమాద్భుతములు కదా!

(అనుబంధము ౪.)

దేవా! కార్యజ్ఞుడవగు నీవు సకల రహస్యములు నెఱుంగుచువు. ధైర్యధర్మవినాశముకై మున్ముందెట్టి జరుపఁదగినది విచారించితిని కదా!

మాయా:—(యోజించి) అవును. అదియు విచార్యమే; ఇంతదప్పు మర మేకాంతముగ మాటలాడించున ముఖ్యవిషయము తేలివది. త్రిపురకాంతలు మహాపాతివ్రత్య సంపన్నులని కణ్ణాకణ్ణి వినియున్నాను. ప్రపంచముఁగల వనితాలోకిమంతయు వారిధర్మ ప్రవాత, నైస్సర్గశీలములనుజూచి ముగ్ధమగుచుండుఁట! కావున నేను వారికి దర్శనమొసఁగి, ప్రయాసలపములతో సంభావించి పరిచయమొనర్చుకొందును.

నార:—దేవా! అదియే యివ్వడు జరుగఁదగినది. కాని పురదైత్యుల నొడంబఱచికదా యంతిపురమునఁబ్రవేశించి స్త్రీలతోఁ

బ్రసంగించుట! అది యిప్పుడసంగజేయుగాఁ దోచిపడి. ఏమన, నింతదనుక మరలను మఱచిపోవునంత కార్యభారమున మగ్నులై యుండుటచేతనే వారు మరకింక దమ సభాభవనమునకుఁ బిలిపింపరైరి.

మాయా:—సందియమువలదు. మరకనుకూలించునటులే యాహ్వానము రానున్నది. కార్యమంతయు నిఁకమీఁదఁ దేటపడ నగును. (పరికించి) అడుగో! వార్తాహారుఁడెవ్వఁడో మరదెసకే వచ్చుచున్నాఁడు, చూడుము.

[అప్పుడు ఒకానొకభటుఁడు ప్రవేశించును.]

భటు:—దేవా! మాప్రభువులిష్ట డింద్రలోకమునకు దండయాత్ర) వెడలనున్నారు. వారు విచ్చేయుదనుక దమ రిక్కడ నుండగదగుదురని విన్నవించుకొనుచున్నారు. అతిథిసత్కారముల కన్నియు సంసిద్ధములే.

మాయా:—అట్లయిన వెళ్ళవచ్చునని చెప్ప. త్వరపడిపో. ఇంక నొక్కనిమిషమైన నాలస్యము చేయరాదు.

భటు:—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

మాయా:—నారదా! కార్యానుకూలత యెట్లు జరిగినదో చూడు!

నార:—తలఁచుచోనిరతీఁగె కాలకిరగిలిపడి. దేవా! సంతల్ప సిద్ధుఁడవు కదా!

జే. విశ్వమంతయు నవలీల నెలఁచుఁజేసి

సమయఁజెతువు కూర్తువు సమయమెఱిగి

యిది నవీనముకాదు నీ యిచ్చ సుము;

నిన్ను భజియింప మముబోంట్లు నేర్తురయ్య?

మాయా:—సరియే, నాకార్యమున నేనిఁక సప్రమత్తుఁడ నయ్యెద. నీవిఁక వెళ్ళవచ్చును. (నిష్క్రమించును.)

నార:—(అశ్చర్యముగ) ఔరా! ఇంతయేనా చెలికారము! బాగు, అవసరమున్నంతకుమాత్రమేకదా ప్రభువర్యులెల్లరనుదమవారినిగా లాలింతురు. సరియే; బీతబత్తెములెఱుంగని నాయీసేవకీమాత్ర మనుసరణీయమే.

చ. అనయము ఘోరచాతకములన్నియుఁ బైకొని చుట్టుముట్టినన్
 వినయ పిఠేయవర్తనలు నీడినవాడని లోకులొడిసన్
 దనువుఁ దొఱంగఁజేయు వివిధ హరిరోధము లెన్నికల్గినన్
 దన హృదయనాజ్ఞయిత జవదాటుమి సేవకధర్మమే కదా!

(నిష్క్రమించును.)

[తెర.]

ఇది తృతీయాంకము.

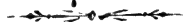
—

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

చతుర్థాంకము.

౧ వ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—అనురావతియందలి కమలాక్షుని శివరము)

[ప్రవేశము:—కమలాక్షుడు—భటుడు.]

భటు:—దేవా! అదేమి నాపాపమోకాని, యీ పాడు లోకమునఁ బ్రవేశించినదాది నాకెందును సంతృప్తి కలుగికున్నది. ఈ దేవలోకము గొప్పవైభవములకుఁ దలమానికమనియు, దీని దర్శించుట దుస్సరమనియుఁ దలంచి నాయదృష్టము నుగ్గడించు కొని యులునుసోకకు దేవరతోఁ బ్రసించితిఁగాని, దీనిఁజూచిన పిమ్మట నాయాశలన్నియు నడుగంటిరవి. దీనికంటె సర్వవిధముల ముగ్ధులును మనోజ్ఞులును లైయుండ దేవర యానందించు విషయ మిందెచ్చయో తెలియకున్నది. అబ్బబ్బా! ఇక్కడి వాతావరణ స్థితి నిర్మలమైన నాహృదయమును జెలుచుచున్నది. వచ్చుర తన వుగఁ బడినెము పట్టుకొని తలదిమ్ము వదలకున్నది. ఆ గంగాది యోడ్డున మఱినాల్గుపూటలు గడపుదురా నాయాతన వేలుగాఁ జెప్పవలసినదేమి? నాయందు దేవరకుఁగల ప్రేమాతిశయమునఁ గదా యీరహస్యప్రదేశమునకు వసతిమార్చి యింగితజ్జలైతిరి.

కమ:—ఓయీ! పాపము, మహాసంగ్రామములొసర్చి విసిగి వేసారినట్లుమాటలాడుచున్నావు; కాకున్న నీకిందేమిశ్రమకల్గిది?

భటు:—దేవా! ఊరక నన్ను నిందింతులేల? నేనుచేసిన యద్భుతకార్యములన్నియు మఱచిపోయితిరా? మొన్న మొన్న నే యూర్వశిని బెదరించినతరువాత రంభనుగూర్చి యెంతవ్రయత్నించితి నో తెలియలేదా?

కమ:—అదేమో తెల్పుము.

భటు:—గడుసు తొత్తుకూతురు నన్ను దూరములోఁ జూచినదే తడవుగ నొక్కవరుగున సందుల గొందుల దూఱి చాల మోసగించినది.

కమ:—నిన్ను బెదరించినదా యేమి?

భటు:—ఇహ! దాని నెత్తి;

కమ:—అటులయిన నీవేమిచేసితివి?

భటు:—ఒక్కతూరికాదు; అనేకవర్యాయములు — అటు చూపియిటు—ఇటుచూపియిటు—ఇట్లే గుంటనక్కలాగున, తుద కెక్కడనో నగ్గినది.

కమ:—ఇందు నీవుచేసిన పని యేమున్నది? ఊరకశ్రమ పడితివి.

భటు:—ఊరకవత్తునా! ఒక పెద్దకాయపట్టుకొని దాని మీదికి ఊర్చున విసరి వేసితిని.

కమ:—చివరకిది ఘనకార్యమేలే—ఇందేమి చేసితివి?

భటు:—ఏమిచేసినను నాకష్టము మీరేమిచూడవలయునా? ఉక్కుతుంకవంటి నాయీశరీరము దిండుకము కార్యముఁజెందు చున్నను బట్టువిడక, యెదురుబెట్టుకు లొంగక, హస్తమీఱి పనులన్నియుఁజేసితిని. తమకేమి మహాప్రభువులు! ఒరువుమోయఁదగు శక్తియున్నంతకుఁగదా గుట్టము నుపయోగింతురు. దేవా! ఇంక నింటిపై నాకు మనసుపోయినది. వ్రతిదినము నిదురపట్టక బెగ్గడిల్లుచున్నాను.

కమ:—అటులైన నిక్కడ నీభోజనముుకేమైన లోటు కల్గినదా?

భటు:—పూర్తి గాఁ గల్గినది. మునిముచ్చులందఱు నిన్ని దుంపలుతిని, రెండు మంచి నీళ్ళు త్రాగి, యెక్కడినో పండుకొని, యాడువారు మగవారఁ గలిసి, యరమరికలు, యెబ్బెఱికములు మాని, తిరుగుచుండ, నేను వారింజూచి సిగ్గుపడి యాఁకలిదప్పులు మఱచిపోవుచున్నాను.

కమ:—ఇక నీవెక్కడకు వెళ్ళుకొని లేదు; నాచేతనే యుండుము. వలసిగన్ని సదుపాయములు చేయింతును. ఇదిగో ! ఈ యనురావతియందలి యైశ్వర్యములన్నియు నీకొఱకే.

భటు:—దేవా ! అట్టికోరికతో నేను బయలుదేరితినా ? ఇప్పుడుకాదేని, దేవరయనుగ్రహమున్నఁ గొదవయేమి ? ఇంటిపైఁ గల ధ్యానముచే నిట్టి బతిమాలికలుగాని, నాపనిలో నేమైన మంద గించితిరా ? ఇదిగో ! ఈవైపుచూడుడు ! నందనోద్యారము శోభతఱిగి యెట్లున్నదో ! విచ్చుగత్తులతో నొకమూలనుండి వగుమంతయుఁజెండి చెకపికలాడించితినికదా ! ఆనైపుర మునిముచ్చుల దుండగములు చూచితిరా ? రేయింబవళ్ళు నెలుగుగొడ్డుల వలె బొబ్బలిడుచు యజ్ఞవేదికలచుట్టునుమూగి స్త్రీపురుష మర్యాదలువిడిచి గొంతెమనోరికలతోఁ గెల్వస కేకలువేయుచుండ నందఱ నదరించి పెదరించి, ముటలు చల్లార్చి శాంతి యొకరించి తిని. ఈప్రాంతమునఁ జూడుడు. సేరకనివసించుచున్న కొంత మూలనుట్టముగఁ గూలనేసితిని.

కమ:—నాగు బాగు. అద్భుత కార్యములొనర్చి ధైర్యముఁ బ్రకటించితివి. ఇంకమరయు మహేంద్రునిపైకి విక్రమించవలసి యుండును కాని, యాకార్యముమాత్రము మా యగ్రజులకొఱకు నిలిపివైచుట యుచితము. ఏమర, వారు సర్వకార్యనిర్వహణ వ్రతి భావంతులు కదా !

భటు:—అది సమంజసమే; అట్లులయిన నాకొఱకు మంచి యుపకారముఁ దలఁచుచున్నారు. పరసతోనజాతి తేనెలోఁబడినట్లు

నేనిప్పుడేపోయి యామహా రాజులం గలిసికొందును. వారునామెడఁ బరమదయాళువులై నాకు శ్రమకరముగాని పనులు నిఱువోగింతురు.

కమః—(రవ్వుచు) ఓయీ! అపూర్వబుద్ధిమంతుఁడా! ఇదియా నీయాలోచనము! అత్యంత హితకారివని నిన్నుఁజేరఁ దీయుట మట్టిగుట్టముతో నీటిలో దిగుటవంటిది. నీయుద్దేశము గౌహింప నిట్లంటిఁగాని, నిజముకాదు.

తే. మంచిచెడ్డలు మది నిర్ణయించుకొనకు
కష్టసుఖములమాట యక్కఱకు వలదు
పగఱ సాధించుటకు నెంతవలయు, నంత
జరిపిచూచుట మనహృయోజనము సుమ్ము.

భటుః—దేవా! అట్లులైన నే నిప్పు డనుగ్రహింపఁబడితిని. ఇంకేమోయ.ందురని నామనస్సు తలపోతలతోఁ బలుపోకలుపోయి నదికాని జంకుఁగొంతులు లేని నాప్రతాపమింకను గావలసినంత యున్నది. ఇంక, యేలికయాజ్ఞను మన్నించి యిదిగో వెంటవత్తును. పయనముకండు.

కమః—ఇప్పుడు మనమేమిచేయవలయును?

భటుః—నుహేందుగ్రిని సింహాసనమధ్యింపవలయును. మర పట్టణములలో విజయవతాకములు నెలకొల్పవలయును.

కమః—సంతయమేమి? మహేందుగ్రిడు మరకేప్పుడు కీలు బొమ్మ.

భటుః—ముమ్మాటికి నటులే. కాదేని యిన్నినాశ్మకొక్క తూరియైన నెదిరింపఁగలుగఁడా? (పరికించి) దేశా! సముద్ర తరంగమువలె వచ్చుచున్న యాసేనాసముదాయ మెవ్వరిది?

కమః—(చూచి) ఓహో! అదియంతయు మనస్సైన్యమే. ఇట్లేవచ్చుచున్నది (పరికించి) ఎవరా వచ్చునది?

[అప్పుడు ఒకానొకభటుఁడు ప్రవేశించి]

దేవా! అగ్రజులిరువురు సమరావతిని సంపూర్ణముగఁ గొల్ల
లాడఁదలఁచి వయనించిరి. స్వైరములు దిగ్బంధవమొనర్ప సిద్ధముగ
నున్నవి. వెంటనే పురమునకు విచ్చేసి మాయామయునితో నిష్ఠా
గోష్ఠిజరుపుచుండవలెనని వార్త నంపిరి.

భటు:—(నూతనభటునితో) మీకేమాతొందర? ఇప్పుడు
సాయంసమయమైనదికదా! ఇక్కడ మునులయూగముల హవిర్భా
గములుగైకొని మా యీ మహారాజుగారు నుపేంద్రత్వ సిద్ధి
గైకొన్నఁగాని వదలిపోయెద ననుకొంటివా?

కమ:—(రవ్వచు) ఓయీ! స్నేహితుఁడా! అగ్రజుల
యాజ్ఞ నిరాకరింపఁదగదు. ఏతత్కారణమంతయు నే నానుపూర్వీక
సీతఁజిగించెదను. త్వరపడిపోదము రా.

భటు:—అటులు తెల్పకున్న నీయెదుటనే యురిపోసి
కొందును. ఏమృత నిరాశుడవై నానొకకు విలపింతువు.

కమ:—సరే; ఇక నడు.

భటు:—అన్యాయా! ఇప్పుడుకదా. బెంగనుడి తేరి
కొన్నది నాస్వాగము—

(విష్కరింతురు)

[తెరపడును.]

అవ ద్రవ్యము.

ప్రదేశము—సుధర్మ

[ప్రవేశము—సింహాసనాసీనుడై ఇంద్రుఁడు]

.ఇంద్రు:—అక్కటా! ఇట్టి విషమవసేసితిమిందు నీత్రివిష్టవ
నివాసులకుఁ దప్పనివిధియగుచున్న దాత్మహరీత. ఏమైనను గొంత
శాంతించినచోఁ బ్రతివిధాన మాలోచింపఁబడునని వైకుంఠుని
నిశ్చయము. ధర్మసమారంభమునకుఁ గాఁదగినదంతయు నాదైవమే

యనుసంధించుఁగాక ! లోకాతిశాయి మహాప్రభావ సంపన్నుం
డైన యా మహానుభావుఁడు తనధర్మము నిర్వహింపకమానఁడు.
సమస్త భూతహృదయ గతాభిప్రాయములెఱింగి యుచితకీర్తిని
శ్రేయంబాపాదించు జగత్ప్రాతకుఁ డెలియని దేమున్నది ?
(యోజించి) హా ! త్రిలోకాధీశ్వరునకెంతకష్టము కల్గినది ! ఇంతలో
దనుజవిక్రమంబులు నెట్టిరూపముఁదాల్చి యెట్లు పరిణమించునో
కదా !

కంచుకి:— (ప్రవేశించి భయముగా) ఏమో; తెలియదు.

ఇంద్రు:— (చూడకయె) అట్లులైనఁ గాలోచితమగు ప్రతి
క్రియ లొనర్చుకొనుటకై మార్గములేదా ?

కంచు:— ఏమో తెలియదుదేవా ! తెలియదు.

ఇంద్రు:— (కోపముతో) తెలియదామఱి ? మూర్ఖు !
ఎవఁడవీవు. ఏమి తెలియదు ?

కంచు:— దేవా ! మీఁడు కంచుకి.

ఇంద్రు:— (చూచి) పోలోమి యెక్కడ ?

కంచు:— దేవా ! తెలియదు తెలియదు.

ఇంద్రు:— ఛీ ! అంతఃపురవార్తలు తెలియకున్న నీవెంతకు ?

కంచు:— మహారాష్ట్ర యంత్రపురమును విడిచి—

ఇంద్రు:— ఎక్కడనుండెను ? జయంతకుమారుఁజెక్కడ ?

కంచు:— (ఒకలు తడువుకొనుచు) వారొకజాబు నాచేతి
కిచ్చి యావైపునకు నెవలీరి. (అని కన్నీరునించుచు.)

ఇంద్రు:— అగియేనుచేసితివి ?

కంచు:— మార్గమధ్యమున నొకానొక—

ఇంద్రు:— రాక్షసునిచే జిక్కువడియెనా ? అయ్యో !
ఎటుచూచినఁ గష్టతక్కుమై యనురావతియందు బీపయాత్ర గడవుట
యశక్యమని యెఱుంగదు కాఁబోలు పోలోమి !

[తెరలోఁ గలకలానంతరము]

ఇందుః—హా ! యెంత దయనీయస్థితి ! దుర్భరము—
హృదయమర్మములఁ జెల్లగించు నిట్టి దుర్వార విప్లవోద్యోగ
ములా ! ఔరా ! విధిపరిపాక మవిలంఘనీయముకదా . (పీతము
డ్కి) ఓచింతామణీభద్రసీరమా ! బహుకాలము నిన్నభిష్టించి
దేదీప్యమానమహాస్రభతోఁ గాలుపుదీర్చి జగదభ్యుదయమునకు
సేవసల్పిర యీపాకశాసనుఁడు నేడు మందప్రజ్ఞుడై కర్తవ్య
మెఱుంగక విలపించుచున్నాఁడు.

భటుః—(ఆత్రముతోఁ బ్రవేశించి) దేవా ! ఇంక జాగ్రత్
తించిర బ్రహ్మోజసము లేదు.

ఇందుః—ఇప్పుడెట్టి గుష్పరిణామము జరిగింది ?

భటుః—వేలకొలది రాక్షసులువచ్చి మహర్షులుచేయు
యజ్ఞములు ధ్వంసమొనర్చుచుండిరి.

ఇందుః—వారటులు చేయకమున్న ఋషులతో నేను
మాటలాడిరి ?

భటుః—“మీరీ యజ్ఞములేల చేయుచున్నారు? ఇంద్రుఁడు
వీనికధిదేవతయెట్లు ? అతని యాజ్ఞవలననే మేఘములు వర్షించు
చుండునా ? దొంగలారా ! మీరందఱు లోకమును మోసగిం
చుచు దుష్కార్యము లొనర్చుచున్నారు” అను నీపాడు ధోరణి
తోఁ గలకాము ప్రారంభించి బతిమాలినను విడువక పశుబలముఁ
జూపి వెఱపుఁగొల్పుచున్నారు.

ఇందుః—ఔను. పాషాణహృదయల్పి యవ్యవస్థిత
ములు, సవినీతికరములునగు దుర్బాషలాడుటయందు దావ్యర్హతేమి ?
ఇంతకు దివ్యుల యదృష్టలక్ష్మి తొలగిపోవుచుండ గుణసీమలని
వారినేల నిందింపవలయును ! ఓయీ ! దిక్పాలకుల హెచ్చరిక
లన్నియు వ్యర్థములైనవాయేమి ? విధివిరామములులేని యీ
భయంకరధ్వారము లెందుండి విరవచ్చుచున్నవి ?

భటుః—(పరికించుచు సప్రమింపుచును.)

[తెరలో]

సంగ్రందనా ! నిలునిలు. పురత్రయాధిపతులకు దర్శనమొసంగి,
హృదయతోక్తులు పలుకుము.

ఇంద్రుః—(ఆకర్ణించి) హా ! యెంతటి వైపరీత్యము ;
అపాతదుస్సహమైరదికదా యీతీవ్రవేదన !

[అప్పుడు మాతలి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మాతః—దేవా ! మాతలి; రథమునిర్దమము.

ఇంద్రుః—రథము ! రాణివాసము వైపునకే;

మాతః—(విచారముగా నడుచుచుండును.)

భటుః—(మరలబ్రవేశించి) దేవా ! భగ్నమైన యా సం
దనవశమునకెరుగుగాఁ గూర్చుండి జయంతకుమారుఁడు దేవిగారును
విచారించుచు, దిక్పాలకులంపిన సానుభూతులకు బదులువ్రాయు
చుండగా నమృతభాండమును శోధించుటకై కొందరు మంత్రిండు
వచ్చిరి.

ఇంద్రుః—అటులయిన వారు దానిని చొంగిలించిరా యేమి?

భటుః—లేదు. సురక్షితముగనున్నది.

ఇంద్రుః—సరియే; ఇంక వ్యవధిచాలదు. కామగవియు,
నమృతభాండమును వేగమే గొంపోవుడు. ఈ తడవ వచ్చునది
భయదతరంగము. రథము నటువైపునకే;

మాతః—అక్కడినుండి ?

ఇంద్రుః—మేరుపర్వతగుహలకు—

మాత-భటుః—(నిష్క్రమింప) హా ! కష్టము కష్టము.

ఇంద్రుః—కార్యభంగము కాకుండునట్లునుసంధింపుడు
ప్రయత్నము.

మాత-భటుః—దుర్భరము, దుర్భరము.

[ఇరుగురు నిష్క్రమింతురు.]

ఇంద్రుః—హా ! తమ్ముఁడాము తెలిసికొనఁజాలక కేవల
చిత్తవిభ్రాంతియై సంరంభించుచున్న యాదానవహతకుల కీమహేం

దుగ్గఁడు వెఱచి కేవలము విధిదుర్విపాకముచే నన్నియునువిడిచి తల
దాచుకొనుచున్నాఁడు. కరుణాస్పద హృదయులగు మీరెల్లరు
సాక్షిభూతులైన యమగ్రహింపుఁడు.

తే. పరమపావనులార! దిక్పాలులార!

గ్రహగణములార! వైష్ణవార్థ్యములార!

ప్రాతికూల్యనిధిన్ దాటఁ జేతగామి

సరుగుచుండె సురాధిపుం డబలుఁ డగుచు.

హా ! సురాధిపుఁడుగఁడు, వీఁడు శచీప్రియుఁడు. అతఁడుచుగఁడు;
ఛీ ! మలీనునుఁడు.

[తెరలో]

దేవా ! మాకందఱకు నేమి నియోగించుచున్నావు ?

ఇందుః—(చూచి) ఓహో ! త్రివిష్టవ నివాసులగు
నోమహానుభావులారా ! మీరందఱు నాసందేశమున కింక వేచి
యున్నారా ? ధర్మ స్వరూపులు—తపోవిభూతి సంపన్నులు—
విశేషించి కాలత్రయస్వభావజ్ఞులు. మీకుఁజెలియని పవిత్ర
ప్రసంగములు మిగిలి యుండునా ? అయినచు, నిరంతరము మీరు
నాధర్మము సమాచారముగ నిర్వహించి యనుసరింపఁదలఁతురేని
నాయీప్రార్థన మన్నింతుఁగాక !

సీ. పేమస్వరూపాభిరాముడై వెలసిన

కతితపావచుక్కల్ సాడుకొనుఁడు

సకల ధర్మాధర్మసారస్కయకళా

సారంగతునిచ్చాపుఁ గోరుకొనుఁడు

సుఖదుఃఖములు లెక్కఁసూడక మీ సర్వ

విభవముల్ పృథున కర్పించుకొనుఁడు

శాశ్వతంబైన నిశ్చల పరబ్రహ్మంబుఁ

జేరి వేడ్క నుపాస్తి చేసికొనుఁడు

తే. కానలోఁ గొండబిలములో, కలవు చాల
హాయిగా విశ్రమింపుఁ డెందైన మీరు
సకలలోకాభినంద్య ప్రశస్తకీర్తు
లార! బుధులార! సురలోకపౌరులార!.

(నిష్క్రమించును.)

[అప్పుడు విద్యున్నాలి, తారకాక్షుఁడు, భటుఁడు ప్రవేశింతురు.]

తార:—(కోపముతో) మహేంద్రా! వెడలకు వెడలకు.

సీ. తారకాసురుని దోర్దర్బుంబుఁ గనలేక
యేడ్చుచు నడుకాన కేగునాఁడు
అమరావతిని గొల్లలాడి మావాలెల్ల
దిట్టరులై బుర్రవొట్టిబునాఁడు
నెక్కటిపొరుల సుక్కి రక్కసులన్న
గుండియల్ బిగబట్టకొన్న నాఁడు
తాళఁగాఁజాలమీదైత్యులనుండి ర
క్షింపుమంచును శిష్టుఁ జేరునాఁడు

తే. కానవో, చేవతటిగెనో, కఠినశైల
పక్షములఁ గూల్చు శతకోటి పస యడఁగెనో
మండమత్తివైవో శతమన్య నీవు
తిరుపురదైత్యప్రతాపముల్ తెలియవాక్కా!.

విద్యు:—(కలయం గని) ఏడీ, మహేంద్రుడే లేడా!
హృదయ సంక్షోభమొనర్చి యవశమైయున్న నాయీకోపాన్ని
కింధనమే లేకపోయెదగా!

భటు:—(కంచుకిని నిరోధించి) దేవా! ఇతఁడే కాఁబోలు
మహేంద్రుఁడు; చూడుఁడు. (అని యతని చేతులను గలియఁగట్టును)

విద్యు:—(చూచి) ఇది దెబ్బతిన్న కాకి—

తార:—అట్లులైన శిక్షాపాత్రునిఁగాఁజేయకు మీబడుగును.

కంచు:—(తలవంచుకొనును.)

విద్యుః—(పరిహాసముగా) అంతమహాతేజశ్శాలి కింత యవ
మానము తగదు.

తారః—ఆసవాలుంచి వంపివేయుమీ యనాథపీత్రమును.

కంచుః—(స్వగ) బ్రతుకు బీవుఁడా బ్రతుకు.

భటుః—ఇక్కడి విశేషములన్నియుఁ బరికించిరపిదప వీని
విడుదల.

కంచుః—(డిల్లవడి) కొంచముంచినాఁడగరా దైవమా !

తారః—(భటునితో) మరవృధానలక్ష్యము స్మరింపుము.

భటుః—దేనా ! మసల లేదు. ఆత్మను రగిలించుచున్న
మహేంద్రుని దుష్టగాధలు నేనుచూత్రిము సహింతునా ? ఆతని
వెదకికొనుచు నీమార్గమునే యనుసరింతము (ఇంద్రుని సింహాసన
ముం జూపి) ఇదే మహేంద్రుని సింహాసనము. దీనిరథిష్ఠింపుఁడు.

తారః—(వికటముగ) భీ ! దీనిరథిష్ఠించిన మహావరాక్రమ
శాలికి వేయికన్నులుండవలెను. నదు.

[అందఁలఁ బరికిమించి చిత్రశాలయందుఁ బ్రవేశింతురు.]

విద్యుః—(చిత్రరువుఁజూచి) ఆచిత్రమెవ్వరిది !

భటుః—అది ప్రాత్రవడిర దంపతులది.

తారః—ప్రాత్రవడిరది పాత్రబడిరట్లేయున్నది.

విద్యుః—మహేంద్రుని యనివారితనుగు పేనుకరణము
లకుఁ, బొలోను పారవశ్యవీక్షణములకు నిది యంతిమభిక్ష.

అందఁలుః—అహోహో ! (వచ్చుదురు.)

తారః — అడుగునకు చూర మైతను దీనియాత్మయందే
మహేంద్రుని మనుగడ యంతయు,

అందఁలుః—(అట్టహాసమొనర్తురు.)

భటుః—(రెండవచిత్రముఁజూపి) ఇది తండ్రి కొడుకులది.

తారః—వాడిచూపులకొడుకు. తండ్రివలె సహస్రాక్షుఁడు
కాఁడుగదా !

విద్యుః—శీరంమన్యదగును—జుకుని వ్రతాప్రోత్కర్షముల ససస్యించుకొనుచున్నవీ చూడ్కులు.

తారః—అటులయిన వీడును బూజ్యుడే; ద్విసహస్రాక్షుడు.

అందఱుః—(చప్పుదురు.)

విద్యుః—(భబునితో) ఓయీ! గొప్ప బహుళకరణము లన్నియు మావలన నీవు లాగికొనుచున్నావే;

భటుః—(హర్షముగా) - చిత్తము; అనుగ్రహపాత్రుడవీ మందభాగ్యుడు. (అని యిందుని వేతోకపటముం జూపుచు) గౌతమ శాసముచకుఁబూర్వము చూడుడు.

విద్యుః—(చూచి) ఛీ! అసహ్యము. నిందనీయము.

భటుః—వెనుకటికంటె నీధర్మమయ్యును మేలే; (అని మతోకటిచూపును.)

అందఱుః—(చప్పుదురు.)

భటుః—(సరికంటెంచి) ఇదియన్నియుఁ బురాతనచిత్రములు, పురాతన నిర్మాణములు కూడిన; సనుభోతి నాగరకుల కివియన్నియు వ్యయమూలకములే;

విద్యుః-తారః—వ్యయమూలకములు (చప్పుదురు.)

భటుః—(పార్వతీ సరమేశ్వరుల పటముం జూపి) ఇదే పురాణదంపతులు.

తారః—(కోపముతో) బుడతాతిపైఁ బాటవేయుము.

భటుః—(వేతోండని చిత్రముం జూపి) లక్ష్మీనారాయణులు!

విద్యుః—సముద్రములోనికి—

తారః—పాలసముద్రమోయి, పాలసముద్రము.

భటుః—అటులే (తీసివేయును.)

విద్యుః—ఇంకఁ జాలింపుమీగొడవ; కాలహరణము.

భటుః—దేనా! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము. ఇది బ్రహ్మదేవుని పవిత్రచిత్రము. (అని పటముం జూపును.)

విద్యుః—భద్రవఱువుమిది. వరప్రదాయకుడగు నీతఁడు పూజనీయుఁడు. పుణ్యనుభావ దర్శకుఁడు. శత్రుభవమునుండి తప్పించుమీచిత్రము. (తారకాక్షునితో) సోదరా! చూడుము; ఇది పితామహుని దివ్యచిత్రము. కల్యాణాంకురములకిది జన్మభూమి. ఆహా! ఆనాఁడు సాక్షాత్కరించిన దేవదేవుఁడు (కన్నుల నద్దవోని) యాపురే! చిత్రకారుని నైపుణ్యమెంతయు! బ్రశస్తి గాంచినదికదా!

తే. కన్నులకుఁ గట్టినట్లు మున్ గన్నరూపు
చిత్రమునవాసె యిమోదసింధువునను
నోలలాడినచెచేరి! పుణ్యోత్తముడు
చిత్రకారుఁడతఁడు నుతిసేయదగఁడో!

తారః—వలదు; అటులకలజనదు. శత్రువైభవముకకు నిదర్శనమగుచున్న చిత్రకారుని మహిమాభివర్ణన మవశ్యస్తుతము. పదంపడి దీనిని బరామర్శింతుము.

భటుః—(మఱొకపటముం జూచి గుండె బాదుకొనుచు) దేవా! స్రవదము; మిన్నంపఁడు మిన్నంపుఁడు.

తారః—ఏమది? దుష్కరణీయములగు ద్రవ్యములఁ బొడఁ గాంచితివా?

భటుః—హా! యూహలు కింపమెత్తుమన్నది.

విద్యుః—కడిచిన విషయములంజూచి యింతనూరాటమా?

భటుః—ఇప్పుడు జరిగినట్లున్నది చూడుఁడు; తండ్రిగారి మరణమును; గుమారవిజయములనుగూర్చి భూర్భువఁడగు చిత్రకారుఁడు పటమును జిత్రించినాఁడు.

తారః—(చూచి కోపముతో) ఛీ; ఎవఁడీచిత్రకారుఁడు? దర్శనమాత్రముక సంతోభమునొందించి శల్యములఁ గదలించు నిట్టి చిత్రమునా వ్రాయుట?

విద్యుః—(చూచి) ఇది చిత్రకారుని తప్పుకముకాదు.

మందువా, దీనినిట్లు నిర్మింపఁదలచినవాఁడు దీర్ఘమత్సరుఁడు, అపస్మారుఁడు.

తార:—వాఁడే మహేంద్రుఁడు. ఇది తనసాన్నిధ్యము నందుంచుకొని సురరాజ్యసింహాసనము నధిరోహించుటకై న సిగ్గు లేకపోయెఁగాఁబోలు! (యోజించి) అటులుకాదు; తండ్రిగారి స్మారకచిహ్నము మహేంద్రుఁడు బూజనీయమైనది. (ఇందు నుద్దేశించి) బేరా! మహేంద్రా! ఏమి నీసంగరు? గుండె వీలి పోవు నిట్టిచిత్తములు వాఁయించుటయా? స్వభావానురూపమైన కార్యకలాపముల కిదియా తార్కాణము.

తే. మందభాగ్యుడ! యవివేకి! మత్తుడా! వి
భగ్నహృదయుడ! ధూర్తుడా! భగ్నచరిత!
కాచుకొనుమింక నోరి సంక్రందమండ!
విలయమొనరించు నిన్ను మద్విశిఖవృష్టి.

[అని ధనువాస్ఫాలించుచు నడుచుచున్నాఁడు]

[తెరలో]

దనుజవీరులారా! శాంతింపుడు శాంతింపుడు. భగవానునిచే ననుజ్ఞాతములైన తొల్లింటి వరప్రభావ విశేషములు సర్వథా మాననీయములు.

విద్యు:—(చూచి ధిక్కారముగా)అహో! మేఘనిర్దోషము!

భటు:—దేవా! అటులుకాదు.

విద్యు:—ఎవఁడీ క్లుప్తాటించునది?

భటు:—(మీఁదుఁజూచి) నారదుఁడు; అల్లడే యటుపోవు చున్నాఁడు.

విద్యు:—(కోపముతో) నారదుఁడు! నీరదుఁడు! ఎవఁడైన నేమి? యవక్రమణిక జరువవలసినదే!

భటు:—దేవా! మహేంద్రుని రథధ్వజము కణ్ణగోచర మగుచున్నదిటు—

విద్యుః—కానిమ్ము; ఆదెసకే మరము (నిష్క్రమించును.)

భటుః—(కంచుకింజూచి) ఓయీ! కదల మెదల లేక కొయ్య బొమ్మవలె నున్నా వేమి; తలదిమ్మువట్టినదా నీకు? నీయాద్ద నింకేమైనఁ బ్రణయ లేఖలున్నఁ జూపుము. (అని పరిశోధించి నిరుత్సాహముగా) దరిదుగ్డా! నీవీమర్యాదతో నింక నడు.

(నిష్క్రమింతురు.)

[తెరపడును.]

3 వ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—తారకాక్షుని మందిరము.)

[ప్రవేశము:—శుక్రుడు, తారకాక్షుడు, కమలాక్షుడు.]

శుక్రుః—(తారకాక్ష, కమలాక్షులతో) వలదు వలదు. ఆతఁడు వచించినదంతయు ధర్మబాహ్యమైన యవినీతిప్రసంగము. దానిసొంతకు మీరు పోరాదు. ఒక్కవిషయముఁ జూడుఁడు, మీ రాతని యాశ్రమమున నడుగిడినతోడనే మయప్రసాదితమగు సమృత్తికూసమంతయు సగించినదికదా! మీరాతని బాహులకున్న నింక ననేక దుర్బలపాతై పతితులగుదురు. ఎదుటనున్న విషయ ముఁగూడ గ్రహింపనేరక త్వరపడుచురేని మీవంటి మందపజ్జులు లోకమునఁగలుగరు. అనాఁడు బ్రహ్మదేవుఁడును, మయ్యుఁడును మీకేమి తెల్పిరి? సర్వసమాదరణీయములగు సదుద్యమములన్నియు మీకు వెగటయ్యెనా? నేను మీయందలి వాత్సల్యంబుపెంపున సమాదరించి యింతగాఁజెల్పుట మీకుఁజేదుమేపుటకా? పాప పుణ్యములెఱుంగక యూరక పరిభ్రమింతురేల?

[అప్పుడు మాయామయ్యుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

మాయా:—ఓహో! దైత్యపుంగవులారా! వినుఁడు
వినుఁడు.

“సీ. సురద్రావుచుండు మీగురుఁడు భార్గవవశాని
పాలుఁ జేసరకకూపమున మునిఁగెఁ ?
జలకట్టి యధ్వరాశ్వములఁ దొంగిలిపోవు
వాసపుడేరారవమునఁ గూలె ?
నేకర్మములులేక యిచ్చగా విహరించు
సనకాదులెట్టి యాతనలఁబడిరి ?
బలవంతులమున గురుకులకాగతఁ బట్టిన
వఁజారి యేదోష మనుభవించె ?

తే. బభిర ! వారికి లేనిపాపములు మనకె
గలిగినే తనయుక్తిని గదయఁతుఁ
గాయమెడలిన మోక్షుఁబుగాక, మఱి శ
రీరమేడది సుకృత దుష్కృతములేవి ?”

తార-కమ:—(లేచి కూర్చుండఁబెట్టుదురు.)

శుక్రు:—(చెవులుమూసికొని) హా! దుస్మరణీయము!
బేరా! యేమి నీయపూర్వబుద్ధికుశలత! నీ విమర్శజ్ఞానమింత
మనోహరరూపమును చాల్చినదా? లోకిమున యుక్తయుక్త
విచక్షణత సుంతయు లేకిపోవునా? ప్రపంచమంతయుఁ బశుతుల్య
మయ్యెనా? దీనికి నేనేమి బదులొసఁగి యేమిప్రయోజనము?
ఓయీ! నీవిట్టి దుర్మగమును బ్రకటించుటకేనా వీరిసాహచర్యముఁ
గూర్చుకొంటివి? తరకాక్ష కమలాక్షులారా! మీబుద్ధిపాటవ
మును సర్వతోముఖముగ వినియోగించి యథశూన్యములైన
వీనిమాటలను నిరాకరింపుడు.

మాయా:—(రవ్వచు) అకించనుఁడా! త్రిపురదైత్యుల
గురుఁడనైతిని గర్వోద్విక్తుఁడనై విష్ణునీగుఁడుఁ బనికిమాలిన వ్యర్థ
భాషణములతోఁ గాలయాపన మొనర్తువేకాని, నీవు వారి మాన

పోదే? కమును, స్వాతంత్ర్యవాంఛను సరికట్టి యెంతవఱకుఁ దగుదు
సనిపించుకొందువు? ఇది నీయాచార్యధర్మమునకుఁ దగనికార్యము
కావున, నీకెన్నియేనిఁ బరాభవములు జరుగుచునేయున్నవి.
నీయుద్దేశమంతయు శతధా నింద్యము; నిరాధారము,

“సీ. స్నానాబువలన మోక్షులుగల్గిన, నీకు
కాకే మోక్షులు గలుగవలదె ?
కాక, ధ్యానమున మోక్షము గల్గినను దటా
కము బకంబులకును గలుగవలదె ?

ముక్తి పొందక్షీణాబులఁ గల్గునన్నను
కాకి గ్రద్దలకును గలుగవలదె ?
పుడమిఁ బశ్చాలాబమున స్వర్గమన్నను
బలభక్తులకెల్లఁ గలుగవలదె ?

జే. కాననస్థితి బోయకుఁ గలుగవలదె ?
బిలములందున్నఁగలదె గబ్బిలములకును
గానయొందున్న మోక్షులు గానరాను
క్షణికవిజ్ఞానమున నె మోక్షులుగల్గు. ”

ఇదియంతయు నామతసిద్ధాంతము. ఇందునుగూర్చి నీవు నాతోఁ
బ్రతిఘటించు నేని కానిమ్ము; నీ కార్యగుణకళంకమును చూపు
మాపుదును. (అని నెమిఁపంభముతో సంతటవినరును.)

శుకుః—ఔరా ! దుష్ప్రిథి దుశ్చేష్టితము ! మరియాద
సత్కర్మించి పడుచువారితోఁ బ్రసంగించుటయుఁగూడ దూష్టమే;
ఛీ! ఇంత కన్దకలోరముగ నొసరించిన దైవదూషణము శ్రేయసి
కాములనోటనుండి రాదగినదికాదు. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

తార-కమః—(ఆశ్చర్యముతోఁ జూచుచుందురు.)

మాయాః—ఇట్టినిధ్యాలాసములచే జగద్వందనమునేయు
దుష్పండితుల నింకఁజేరనీయకుఁడు. స్రవంపమంతయు మీయఱచేత

నుంచుకొనుడు. అత్యద్భుత యద్భవ్యాపారులకు-వీరవ్రకాండులకు మీకుఁ బ్రపంచమున నాచరణీయంబెయ్యది? యనాచరణీయంబెయ్యది? కౌర్యానరక్తితో దిక్పాలక సమేతముగా జగత్త్రియంబాక్రమించి, స్వేచ్ఛావిహారము జరుపుచున్న మీకు-నైతికధర్మములు, అగోచరవిషయ వ్రకటములు సాయపడి యుద్ధరింపఁజాలవు. పరాక్రమింపుడిక నైకుంఠనిమిషాదికి, శంకరునిమిషాదికి, దిక్పాలకులమిషాదికి, జనసముదాయముమిషాదికి, సమస్త లోకములమిషాదికి—మహోజ్వలమైన వీరనాతిత్ర్యవద్ధతి కనుసరణీయమైనదంతయు మీచే నిర్ణయించుకొనుడు. వగతులనందఱు సాధించుకొనుటకై మీకింక సమయమెప్పుడు చిక్కును? భోగానుభవములకుఁ గాలమెప్పుడువచ్చును?

తార-కమ:—(తలయూచి) మీరు చెప్పినదంతయు సహేతుకముగానున్నది. మీమతమును సంపూర్ణముగా నవలంబించితిమి.

మాయా:—అటులైన జయజయధ్వానములతో నామతమంతయు మీపురములయందు నవ్యాహతముగఁ బర్యాయమొందఁదగునుకదా!

తార-కమ:—నిస్సంశయము. మాయామయులకు జే.

(నిష్క్రమింతురు.)

[యవనికపడును.]

ఇది చతుర్థాంకము.

త్రిపురవిజయము,

—ॐ—

(ప్రదేశము—ఉద్యానవనప్రాంతము.)

[అప్పుడు ఒకానొక వృద్ధకంచుకి ప్రవేశించుచున్నాడు]

కంచు:—(రావిచెట్టుకిందఁ గూర్చుండి) అబ్బ! ఎంత కష్టము! మారాజకాంతలు నన్ను బీడించుచున్నారే! ఎల్లకాలము నీరావిచెట్టుకిందనే కూర్చుండి జాగ్రత్తో నుండవలెనట! ఈ మహావృక్షమును వారు గొణిలించుకొందురట! ఔరా! ఇదేమింత! సంతానముకొల్పకై గౌరీపూజలొనర్చి యనేకములగు సత్కార్యము లాచరించుచుఁ బూతచారిత్రులై సద్దర్శనిరతిలగు మారాజదేవేరుల నిల్లెవఁడో మోసగించి దురుప్రదేశములొనర్చు కున్న వారీ యకార్యకరణంబున కియ్యకొందురా? ఇది మాప్రభు పులకుఁ దెలిసి ముందునా; తెలిసియున్న నిష్ఠి దుర్వ్యవసాయమునకు వారు సహింతురా? (విచిత్రపరిచయించి) ఆ, యేమచుచున్నారు? “రాజకాంతలు రావిచెట్టును గొణిలించుకొని యందున్న మహా పురుషునితో రాసక్రీడలు నలువ నరుడెంతు”రనియో? ఔరా! ఆ మహాపతివ్రతల నిట్లు వంచింపఁజేసినవాడెవఁడు? (యోజించి) అహ! భగవంతుడవగు నారాయణుడా! నీమహిమ లన్నియు ములుకదా! అరంతయుగములచుండి, యరంతలీలలబ్రవర్తింపించి యరంతుడనైన నీవే యిట్టిపనికిఁ బూనుకొన్న నింకేమున్నదిదేవా! (నిట్టుల్లి) అక్కటా! త్రిపురదైత్యవినాశమునకై వలయు నుపాయమాలన్నియు నీవే నన్ను చుంటివా? దేవా! రక్షింపుము. (అప్పుడు రావిచెట్టునుండి విష్ణుదేవుఁడు ప్రత్యక్షమగును. కంచుకి మూర్ఛిల్లును.)

ఇది విష్ణుంధము.

శ్రీ

త్రిపుర విజయము.

పంచమాంకము.

౧ వ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—కైలాసపర్వతము.)

[ప్రవేశము:—ఈశ్వరుడు, నారదుడు]

ఈశ్వ:—(నారదునితో) ఏదేని మహత్కారణముండినగాని మహర్షులూరకరారు.

నార:—దేవా! దుష్పాపణీయంబగు నీసందర్శనమునకుఁ గూడ కారణముండువలయునా? అయినను సంకల్ప పరంపరాభ్యాసముచే నన్నావరించియున్న యాకానోక చిత్తవిభ్రాంతికి దివ్యోషధము నాకు సేవనీయమైనది. అద్దానిని దేవర యనుగ్రహించఁ దగుదురని యింతదప్పు రావలసివచ్చినది.

ఈశ్వ:—ప్రాపంచిక విషయములన్నియు నీకుఁజీయందు నిడుకొని యన్యుల నేమియాచింతువు? అంతశీఘ్రముగ నీకిపుడు కావలసినదేమి?

నార:—దేవా! నాకిపుడు కావలసినదొక సంతయనివృత్తి మాత్రమే; అదేమన; ధర్మవిద్వేషములు, లోకవిష్టావకులు నగు పాపాత్ములు కఠోరకడవ క్రీడలొనర్చి విజ్రంభించుటవలనఁ బ్రపంచమంతయును మృగ్గిపోవుచుండఁగా దీని ననునయిందువారెవరాయని—

ఈశ్వర:—ఉచితరీతిగనే నన్నడిగితిని. అయిన నీప్రశ్నంబును గూర్చి నేనింకను యోజింపవలసియే యున్నది.

నార:—దేవా! అట్లులైన రోగశాంతికై జిహ్వా యవసరమే లేదనుడు.

ఈశ్వర:—లేకయేమి? అయ్యది పక్షదశకు రావలయును.

నార:—నిఖిల పరాదరంబులకు నావిర్భావంబులు కల్పించు ప్రభుడవు. నీవు పేక్షింతువేని గుణపాతముఁ జెప్పరాదెవరు?

ఈశ్వర:—కాలము.

నార:—నీవు కాలస్వరూపుడవుకదా! కర్తవ్యధర్మము నెఱుఁగు పాటింతువాయని భువనమంతయు వాంఛాదృష్టులతో నీడనఁ బరికించుచున్నది.

ఈశ్వర:—నారదా! నీప్రశ్నమునకుఁ బదపడి ప్రత్యుత్తరముఁజెప్పెద. అదిగో! మా భ్రాంతి యెక్కడినుండియో తొందరగా నిటువచ్చుచున్నాడు. ఆయన వేగిరపాటుగూర్చి ముందుగా నడిగితెలిసికొందము.

[అప్పుడు భ్రాంతినిఁజూచి పోవేసెను.]

భ్రాంతి:—(ఆత్మీయుతో) దేవా! ఏమిచెప్పుదును? భూమ్యాకాశముల నువ్వెత్తుగఁ గబళించుచున్న యాభయంకరాన్ని జ్ఞానముల నొక్కసారి విభరాగ్రమున కేగిచూడుడు.

ఈశ్వర:—(చూచి) ఇది యెందువలనఁ గల్గినది?

భ్రాంతి:—ఇదియంతయు నిస్సంశయముగాఁ ద్రిపురజైత్రుల కూర్చున్నప్పుడు. యుక్తాయుక్తము లెఱుంగని లఘుస్వభావులై యారాక్షసులు జగత్త్రయంబు నాక్రమింపఁదలఁచి తమపురంబులతో నెవరి యగ్నిజ్వాలలు వెడఁజల్లుచున్నారు. దీనిని వారించుటకై దేవత నన్ను నియమింతురేనిఁ గృతకృత్యుడనయ్యెద.

నార:—భ్రాంతి! దర్శనమాత్రముచేఁ గలగుండువడో హృదయమునకుఁ గార్యమువట్ల జాగరూకత కల్గుననుకొంటివా?

భృంగి:—అటులననేల ? జాగరూకులు సర్వకార్యములను నును నప్రమత్తులే,

నార:—సరియే, నీకిది సామాన్యకార్యముగఁ దోచిపది కాఁబోలు ?

భృంగి:—కాకేమి ? అటులైనఁ ద్విపురవధోద్యోగంబు దుస్సాధంబనియా ? నారదా ! ఇవి యేటిమాటలు ? మమ్మెట్లు తలంచితివి. గతించిన మహాసంగ్రామములలో నేను బ్రకటించిన యద్భుత సాహసకార్యములు నీవు తలపుగొనక యమాయకముగ మాటలాడుచుంటివి. (ఈశ్వరునితో) దేవా !

ఉ. పెక్కులు బల్కనేల పటుభీకరవృత్తినిఁ బూని యాజ్ఞలో
రక్కసిమూకలం దునిమి రంహమునన్ జన్మదేరువాడ, న
న్నొక్కనిఁ బుపు సంశయము నొందక తద్విధమెల్లఁదీర్చి నిన్
మొక్కిననాఁడె మెచ్చుచుఁ బ్రేమోదముఁగూర్చెను మాని

ఈశ్వ:—(తలయూచుచు) [లేచికిక్.

నార:—నాగు నాగు, భృంగిరిటుండొ కొనియాడఁదగిన నే
నీ ధైర్యసాహసములు ! దొడ్డవాడవే నయ్యా దొడ్డవాడవు !

భృంగి:—కాకయేమి ? మునిముచ్చుల కెల్లపుడు సంశ
యాత్మకపు టాహలే.

నార:—(సరిహాసముగ) భృంగీ ! నీవుచాల తెంపరివి. విశే
షించి బలవరాకృతి సంపన్నుడవు. నీవలననేకదా యీమహాను
భావున కింతప్రీతిష్మ ! మెచ్చుకొనుచుంటివయ్యా నిన్ను మెచ్చు
కొనుచుంటిని.

తే. మాటకానివి, త్యాగివి, పోటుబాటు,
పలికి పలికించుకొనుటకు భయములేదు
ముద్దుబిడ్డఁడవోదు వాపెద్దదొరకు
పాదదాసులు నీకుఁ బ్రపంచజనులు.

ఈశ్వ:—(సస్మితముగ) సంభావింపుము నారదా, మా
భృంగిని సంభావింపుము.

నారః—సంభావమే కాదు; అంతకంటె సధికముగాఁ జేయవలసిందే; (భృంగితో) ప్రభుమన్ననకుఁ బాత్రుండవై యితో ధికముగా వర్ణింము.

భృంగిః—ఇప్పుడు మాకేమి కొఱవడినదని ?

నారః—(ఆత్మగతము) అహో ! ఆశ్రయబలము వివేచన జ్ఞానమునుగూడ మఱపించుచున్నదే !

తే. కడవలకొలంది నేరముల్ కప్పిపుచ్చు

బలుకు పల్లదములుఁగూడ విలువఁదెచ్చు

ముందువెనుకలఁ గలజనుల్ మందమతులు

బౌర! యాశ్రయబలము మహాద్భుతంబు.

సరియే; ఈతనిఁ గొంచె మూపిచూడు మనుచున్నగా నీశ్వరుని తాటస్థవిధానము; ఓహో ! ఉత్సాహవేగలయందుఁ బ్రభువుల క్రిష్ట కాలయాపనము కదా ! కానిమ్మి, పర్యవసానముఁ ద్వరలోఁ దేల్చుకొన యత్నింతును. (ప్రకాశముగా) దేవా ! ఇతఁడు ప్రభావ శాలి; యుక్తిపరుఁడు; కార్యనిర్వహణదక్షుఁడు; లోకమునంగల గొప్పగొప్ప సమస్యలన్నియును నొక్కమాటతోఁ బరిష్కరించి రాగలడు. కావునఁ గొంచెము విడిచిపెట్టిచూడుఁడు లోకమునకు రెండువిధములు మేలు.

భృంగిః—నారదా ! పరిహాసోక్తుల కిదియూ సమయము ?

నారః—నేను నీవృత్తి సమయజ్ఞుఁడనుగాను, ఇది పరిహాస వాక్యమును గాదు. నిజముగనే యనుచుంటిని. (మంజరించి) భృంగీ ! నుష్టసంహార కార్యములు పరిహాసముతోఁ దీరిపోవునా ?

భృంగిః—అటులెన్నఁడును జరుగవు.

నారః—తియ్యనిమాటలతో ?

భృంగిః—మాటలతోఁ గాదు. శూలపుఁ బోటులతో—

నారః—అటులునుగాదు, ఏమందువా ?

ఉ. పరమతపఃప్రభావమున భాసిలి, బ్రహ్మనుగొల్చి వానిచే
వరము లనేకముల్ గొనినవారి నలంతులుగాఁ దలంచివే

దురమునఁ జేటువాటిలదె తొందరనొందిన లాభమున్నదే
గరువపుమాట లేమిటి కిఁకన్ గ్రియలే యొనరించువారికిన్.

[నేపథ్యమున]

దేవా ! రక్షింపుము రక్షింపుము.

తే. నాఁడు హాలాహలము భక్షణం బొనర్చి
భువనముల్ రక్షచేసిన పుణ్యమూర్తి!
నేఁడు పురదైత్యుల నడంచి నిర్జరాళి
భయము నుడుపవె సత్కీర్తి బడయరాదె !.

అందఱు:—(ఆకర్ణింతురు)

ఈశ్వ:—ఎవ్వరిదీ యార్తస్వనము ?

భృంగి:—(చూచి) దేవా ! అదే మహేంద్రుఁడు; కతివయ
నిలింప పరివృత్తుడై యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

[అప్పుడు ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతి మున్నగువారు ప్రవేశింతురు.]

ఇంద్రు:—దేవా ! రక్షింపుము రక్షింపుము.

తే. కాలకూటము మిగ్గిరిన ఘనుడ వీవు
గుండధారిని దండించి తనరితీవు
త్రిపురదైత్యుల యలజడిఁ దీర్చుచున్నవ్వి !
పరమకరుణాలవాల ! సుభావ్యశీల !

ఈశ్వ:—ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము. మికింకను దైత్యులచా
ధలు తప్పకుండెనా ? శాంతింపుఁడు.

బృహ:—దేవా ! ఇంకెక్కడిశాంతి;

సీ. సకల బృందారక సందోహసౌఖ్యదం
బమరావతియె శూన్యమైన దిపుడు
నానావిధఫలాళి నానందమునుగూర్చు
నా నందనము కళాహీనమయ్యె
యక్ష కిన్నరముఖ్యు లలిదీనవదనులై
వసనివాసములకుఁ జనిరి నేఁడు

ప్రాజ్యసామ్రాజ్యవైభవధురంధరుడైన
పాకశాసనునకు భయము కలిగె

ఆ. లోకజాలమెల్లఁ గాకోలమయమైన
నాటి యనుభవములు నేటికయ్యె
నేమిసేయఁదగు మతేమిసేయఁగరాదొ
యేర్పఱింపు మభవ! యిద్దఱరిత!

నార:—(జనాంతికముగా) ఇది గోవ్యాఘ్రులహము;
ధర్మాధర్మములకు సంగ్రామము. దీనిని బరిష్కరించుటకుఁ బా
రించెనువారు మహేంద్రాది బృందారకులు. పార్థినీయుఁడు
సకలలోక మేమంకరుండగు శంకరుఁడు. విషణ్ణుఁడు భువన భయం
కరము. ఇదెట్లు పరిణమించునది వితర్కింపఁ దగియున్నది.

ఈశ్వ:—(సకరుణము) మహేంద్రాది బృందారకులారా !
ప్రేమాన్వితములు గావించు మీదీనాలాపములకు ముగ్ధుడ నగు
చున్నాను. త్రిపురదైత్యులు ప్రపంచవిక్రములు. విశేషించి వర
ప్రభావ సంపన్నులు. వారు తమస్వాతిశయముచేతఁ, బశుబలా
ధిక్యముచేత, సాంగ్రామికవ్యాపారము లొనర్చి జగత్ప్రాయం బాక్ర
మింపనుండిరి. కావుననే వారి దృక్పథమునుండి మీయట్టివారు
తప్పించుకొనఁజాలకున్నారు.

ఇందు:—దేవా ! హృదయ సంక్షోభమును భరించు
కొనఁజాలక మేము పార్థినిఁచితిమి, అవిచారిత మతులము.
మేఘము లేని పిడుగువలె నాకస్మికముగ నిట్టివృథాయము సంభవిం
చుట యెందైనఁ గంటిమే; ఇంకమేమందుఁ బోగలుదుము ?

ఈశ్వ:—ఇది పితామహుని యవివేకము. త్రైలోక్యనూన
నీయందై వెలుఁగొందుచున్న యాతనివృత్తిస్థితి కళంకము. జరిగి
కార్యమున కింక వగవఁబని లేదు. నిరూఢమగు ధర్మవిద్యుతి సమయ
మందుఁ బూర్వానుభూతములగు మీ యనుభవములు స్మరించు
కొని యించుక యూటఁజెందుడు.

బృహ:—దేవా ! అపరాధములు మన్నించి మాప్రార్థన మంగీకరింపుము. నీ యభయహస్తమే నేఁడు కనుమూసి కాఱియ పడుచున్న యీ విశాలస్రవంధమున కాశాజ్యోతియై నవ్యోత్సాహముఁ బ్రసాదించుఁగాక !

ఈశ్వ:—(చింతించి) వైకుంఠఁ డిపుడు త్రిపురధర్మ విచ్యుత్తికై యెనలేని ప్రయత్నములొనర్చి వారి వినాశమును సులభోపాయముగఁ గూర్చుచున్నాఁడు. అతఁడు నాప్రభావమున కనుగుణముగా సర్వశక్తులనొసంగి త్రిపురవధోద్యోగము నాచే జరిపించి పురధ్వంసి బిరుదము నాకు సమర్పింపనున్నాఁడు. కావున జెగడొందకుఁడు.

నార:—దేవా ! త్రిపురదైత్యులు నిరంకుశ పరాక్రమ కళా విశారదులు. సాహంకారులు.

[తెరలో]

దేవా ! నారాయణుని యాజ్ఞచొప్పునఁ దగిసరభంబును దత్తత్సాధనంబులును నిర్మింపఁబడినవి. ఇంకఁ దమదే యాలస్యము.

ఈశ్వ:—(చూచి) ఓహో ! ఇది షిశ్వకర్మవాక్యము. మంచిది, లోకమంతయు నన్నిట్లు ప్రేరేచుచుండ నింక నట్టి దుర్ముఖ నిర్వాహకబీజములు ప్రపంచమున నుండఁగూడదు. దేవతలారా ! విచారించుకుఁడు. ఆదైత్యాధములు తత్క్షణమే నాచేత వధ్యులయ్యెదరు.

శా. ఆకాశంబున కేగినన్ జలధిమధ్యంబునునన్ డాఁగినన్
ఏఱన్ శైలగుహాప్రదేశముల నస్వేషించి పోఁబోయినన్
స్తోత్రంబైనను జింతనేయక రణక్షణిన్ విడంబించి ని
శ్శీకులగా నొనరించి కూల్చెద జయశ్రీలబ్ధికై దైత్యులన్.

బృహ:—లోకవంద్యా ! నిరుపమాన తేజోరాశివి. ఈ శ్రైలోక్యమును సృజించి పాలింప సమర్థుడవు. మాప్రార్థనలందఱు ధర్మబాహులు, దుర్వినీతులుగాన నీకు శత్రువులు.

నార:—దేవా ! అజాది దుగ్గభమగు నీప్రభావమును
పణ్ణించుటయం దస్మదాదులకు శరణ్యము మానముద్రయే;

(అనుబంధము గీ)

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

[తెర పడును.]

అవ, దృశ్యము.

(ప్రదేశము—రహస్యమందిరము.)

(ప్రవేశము:—మయఁడు, విద్యున్నాలి, తారకాక్షుఁడు.)

మయః—మాయామయుని దురువదేశములు మీకుఁ దల
కెక్కినవి. ఆచార్యునినైతము నిందించి ఘోరపాతకము నొడిఁ
గట్టికొంటిరి. ఇవియా మీవరణీయగుణములు ! ఆహా ! ఇంత
వివేకహీనులై, పతితులై, నీచాతినీచ దుష్కార్య సంకటలంఘులై
యాడలుతెలియక యెవ్వరైఁ బ్రవర్తతురే ! త్రినేత్రుఁడు
త్రిశూలపాణియు నగు పరమేశ్వరునియందు నైతము మీకు ద్వేష
బుద్ధియా ? చెవి నిల్లుకట్టుకొని మీకుఁదెలిసినదంతయు త్రోసిరాజు
చేసితిరి. ఔరా ! మీరెంతమూర్ఖులు !

విద్యు:—మహాత్మా ! ఇదియంతయు నప్రస్తుతము.

తార:—అననుకూలము.

మయః—ఇహే ! వెడిపోయినవారి కీలోకమంతయునట్టిదే.

తార:—ఏమీ, యిది నిశ్చయముగ మీమాటయేనా ?

మయః—కాకయేమి ? లోకకంటకు లిహపరదూరులుకదా !

విద్యు:—ఇది మీరనినట్లుకాదు; శత్రుసంహారము జరిపిన
పిదప శాంతిసందేశము లోకమున కందఁజేయుదుము.

మయః—ఓహోహో ! మీరు శత్రుసంహార కార్యమొన
ర్చుటయు, లోకములకు శాంతిసందేశమునా ? ఇప్పుడు మీశత్రుత్వ

మును బరిమార్చుటకై లోకమంతయుఁ ద్వరపడుచుండ మీ రేమి నేయుదురు ?

తార:—ప్రతిఘటింతుము.

మయ:—ప్రతిఘటనలు; మఱి,

విద్య:—దేవా ! అటుల నెడరేల ?

చ. అగణిత సర్వసంపదల సాదరగఁ గల్గితి మిన్నినాఁడు లే
దిగులును బొందకుండ భవదీయకృపారసవీక్షణంబునన్,
బగతురమేముకాము, నినుఁ బ్రస్తుతిసేయుచునుంటి, మీగతి
దెగడఁగ నేల యేలఁగదె దివ్యపుభు బాసగూర్చి కృష్ణులన్.

మయ:—నేనుమితో మాటలాడుటకే లజ్జించుచున్నాను. నాచేయనెంచిన సాహాయ్యమంతయు నింతకుఁ బూర్వమే యుచది. అది చిరస్మరణీయమగు విషయమయ్యును దుష్పరిణామమగుటచేఁ బశ్చాత్తాపము తీరకున్నది. అనుగ్రహపాత్రులగుటకు మారుగ నాగ్రహపాత్రులైతి రీత్యరునకు; అలోకసామర్య తేజోవిరాజితుఁ డగు నాతఁడు మీ బీవనకుసుమములకుఁ బ్రళయము కల్గింపక మానఁడు. ఇది యనివారితము. ఇక మీ విప్రీయోక్తులు చాలింపుఁడు.

శా. సైరింపబనిలేదు దుర్మదచమూసంహరికుం డుగ్గుఁడే
ధీరత్వంబున వచ్చి నిల్చునెడ మీతేజుబు గీజుబునున్
సారాపేతమగు బొరింబొరి మిమున్ జాకుండఁ బోనిచ్చునే
ఘోర్నైపుతదీయబాణదహనాకూర్తీభవజ్ఞావలన్.

విద్య:—(కోపముతో) అయ్యా, యేమనుచున్నారు; ఈశ్వరుడే యెత్తివచ్చిన నేమయ్యె ? నిశ్చయముగ లబ్ధవిజయము.

మయ:—(తలమూచి) పిచ్చికూతలు;

తార:—ఏమేమీ, ఈశ్వరుడే పయనింపచున్నాఁడా దంపయాత్రకు ? అటులైనఁ గొండలు, బండలు, వెతకనక్కఱ యేమి ? యెంత తేజోవంతుఁడు ! పులితోలుగప్పుకొని మమ్ము బెదరింప

నున్నాడేమో ! అతడు త్రినేత్రుడట, త్రిశూలపాణియు నట !
యెవ్వడైనాను ? రణక్షోణియందు నిశ్చీకుడై, యెదుటనిలిచి
నూభుజదర్పము చవిచూడవలయును.

విద్యుః—(పరిహాసముగా) ఈశ్వరుని హృదయము నవనీత
కోమలము, దృష్టియంతయు విషమమే; తనకుఁదానే శత్రువు.
పోనిండు, యీ వేదబములతో మీకును మాకునుఁ గాలహరణమే,

మయః—కాలహరణమే యగును ? (అని లేచి జనాంతిక
ముగా) అహో ! సుగుణసంపత్తిచే నతిశయింతురని యునకార
మొనర్ప నిదికదా ఫలితము.

కం. గుణుల కొనర్చెడిసాయం

బణునైన బరిణమించు నధికంబుగ, మ

ర్గుణుల కది యోతచేసిన

గణుతింపఁగరాదు గుడ్డిగవ్వకునేనిన్.

[తెరలోఁ గలకలాసంతరము]

అందఱుః—(తీలకింతురు)

మయః—చూచితిరా, అయుత సూర్యవృభాయుతమైన
దివ్యరథము. అదిగో పతాకము; మాయురే ! రణోచిత వేషధా
రులై వజ్రత్రిశూల గదా ఖడ్గాది ప్రహరణంబులు ధరించి యెంత
మందియోధులు వచ్చుచున్నారు ? అద్దిరా ! హృదయ చాంచ
ల్యము, కన్నులఱమోడ్పులు—అహో ! జగత్ప్రళయము ! (ఈశ్వరు
నుద్దేశించి)

చ. దురితముసేయలేదు; నిను దూఱఁగలేదు వివేకసోనతన్,
సురలకునైన నెగ్గు పొడసూపఁగలే దుపకార మిక్కిలియం
బరిణతిఁ జెందె, నాదయిన పాపము నీవె శమింపఁగాఁదగున్
వరశరుణాలవాల! మునివందిత సగ్గుణజాల! యీశ్వరా!.

తారః—అయ్యా ! మన్నింతకంటె మూఢులుగాఁ జేయ
కుండు.

తే. విసఫుగుత్తుకవాడఁట వేలుపంట
 మూడుకన్నులవాడఁట పోడయంట
 మమ్ములను గిస్కమై నులుమాడునంట
 చేవచవి యించుకంత చూచెదముగాక!

మయ్య:—(కోపముతో) ఓయీ, యేమేమో యనుచుంటివి.
 అసన్యసామాన్య మహిమాన్వితుఁడు పరమేశ్వరుఁడు.

ఉ. చిచ్చుటకంటివేల్పు రణసీమను మిమ్ము వెలార్ప నేఁ డిదే
 వచ్చుచునున్నవాఁడు, గరువం బిఁక జెల్లదు, పద్మసంభవుం
 డిచ్చినయట్టి యా వరము లేవియ్యఁ జెల్లవు, మృత్యువీధిన్
 ఎచ్చె మిమున్ వధింపఁగ నవశ్యము నావచనంబు నమ్ముడీ.
 రథము సమీపించినది. ఇఁకమనలకుఁడు, పరమేశ్వరు నాకృతి
 విశేషముఁ జూచియైన మరలిపొండు.

మ. కుటిలభ్రాకుటిదుర్నిరీక్ష్యుఁడగుచూ గోదండమాద్యైలతా
 చటులధ్వజము లాకసంబు నొఱయన్ జూచద్రాహ్మధుఁడై
 పటురంహంబునఁ గాలకాలునిక్రియన్ భాస్వత్ప్రభావాభ్యుఁడై
 నిటలాక్షుం డిదె వచ్చెడిన్ నిజబలానీకంబుతో నుగ్రతన్.

తార:—(చూచి) ఇఁకఁ గాలవిభంబముతోఁ బని లేదు.
 రణోచిత వేషములతో మనము సిద్ధముగ నుండువలయును.

విద్యు:—అటులే;

మ.య:—దేవా ! అవరాధ మవరాధము. త్సమింపుము.

విద్యు, తార:—ఛీ! యిందెవ్వఁడు త్సమించువాఁడులేడు.

[మయ్యఁ డొసఁగిన దివ్యచక్రము తిరుగుచుండుటమాని
 ఆగిపోవుట కనిపించును.]

విద్యు, తార:—(చూచి పైకినూడదీసి) ఋణము తీరిపోయె,
 ఇఁక బయలుదేలుఁడు. (అని మయ్యనిపైకి విసరివేయుచు, నిష్క్రమింతురు.)

మయు:—హా ! దుస్సహము. కృతఘ్నులు, పతితులు. తండ్రిగుణముల ననుకరించుచున్న వీరును నిశ్చయముగ మరణాత్ములు.

తే. అల్పమతులకు నుద్యోగ మబ్బు నీని
వారి నై సర్గికపుజింత వదలఁగలరె?
పరిమళద్రవ్యయుక్త సౌవర్ణపీఠి
నిడిసఁ దనకంపు నీరుల్లి విడువఁగలదె?

(నిష్క్రమించును.)

[అప్పుడు కమలాక్షుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కమ:—(కోపముతో) ఓరీదురాత్మా ! అసంబద్ధప్రలాపా !

శా. ఔరా! నోరికొలంది వాగెదు మదాంధా! తారకూడీల్గెనిం
కారీతిం దనపుత్రులయ్యెదరు హోరాజస్థలంబందు నం
చోరీ ధూర్తుఁడ! కన్నుఁగానవొ రిపుత్రాహంబు నాభీల దు
ర్వారాస్మ ద్భుజవిక్రమంబుననె చంపంజాలుదున్ జూడురా !

దుర్మతీ ! తారకపుత్రుల నలంతులుగా భావించి భయముదక్కి
ధన్యోస్మియని చంకలుగుర్చుకొనుచుంటివిగా! ఏమి నీ యవివేకము?

తే. ఎదుటఁగన్నడు విషయంబు నెఱిఁగికొనక

కాటు లఱవంగ నాగెదు కలుషచిత్త!

అనత పరిపంథి కంఠంబంతనమునందు

వాసిఁగాంచిన నా కరవాల మిదిగో! (కత్తిం జూపును)

కవటాత్మా ! నీవెవ్వఁడవైన నగుదువుగాక ! ఇట్టి విపరీత వాగ్ధో
రణి ననుసరించుకొని మామరంబులకు సంశయముఁ గూర్చుచున్నావే !
పూజ్యుఁడగు మాయామయుని నిందించి వదలితివే ; ఆతనివ్రభా
వము నీవేమెఱుంగుదువు? మమ్ము వంచించఁదలఁచి యాతఁడు కవట
కృత్యములెన్నిపన్నినఁ బన్ననిమ్ము. అనురాగవతులగు మాకాంత
లెల్లరు మాయాజ్ఞల నుల్లంఘించి, స్వైరవిహారము లొనర్పనిమ్ము.

అమృతకూషముతో మాకిదివరకే పనితీరిపోయినదిలే. ఇంకఁబితామహా
దత్తవరంబులు సశించినమాకేమి? సమస్త శాస్త్రవసముదయప్రాణా
నిలకబళన సమర్థంబగు మదీయ భీషణ కృపాణవ్యాళరాజంబుచే
నొక్కమొగిఁ జిట్టుముట్టి యెల్లరం బొలియింపజాలకుండునే,

తే. కాలుఁడో కాలకాలుఁడో గర్వమూని

యెవ్వఁడే నెత్తివచ్చిన నేమిలెక్క?

అస్మదీయ ప్రచండ బాహుప్రతాప

కీలకీలాభిదగ్గుడై కీడుపడఁడె!

[అప్పుడు ఒకానొకభటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భటు:—దేవా! దేవర నెలవిచ్చినట్లు సమస్త ప్రదేశము
లకుఁ జని శక్తివంచనలేక పరాక్రమించి వచ్చితిమి. మాప్రయ
త్నము సంపూర్ణముగాఁ గొనసాగించని సంతోషముతో విన్నవించు
చున్నాము. ఎక్కడనో కొంచెముగా సాహసించినట్టి ఘోటక
బ్రహ్మచారుల నెల్లరఁ గొట్టి కోలాహలముగావించితిమి. ఆయాయి
ప్రజలపై, గ్రామములపై, వట్టణములపై, చిచ్చుట పిడుగులమై దాడి
సల్పితిమి. నక్కనీతుల నుపదేశింపవచ్చిన లేతసారకాయలను
దలగిల్లి మొలవ వేసితిమి. ఇంక నుపక్రమింప నవసరమున్న దేవర
యూరతి.

కమ:—ఓయీ! అవసరము లేకయేమి? యెప్పటికప్పుడే
మరయిచ్చ సమసరించి లోకములు మెలఁగుచుండవలయునుగదా!
ఇంతటితో సమరప్రయత్నములు విరమింపఁ బనిలేదు. కైలాసమున
కేగి యచ్చటఁ గాపురమున్న మేఱవన్నెపులులగు ప్రమథులనందఱ
గడ్డిగఱచుకట్లు చేయుఁడని మాయగ్రజులకు నామాటగాఁ
దెల్పుము. నేను వైకుంఠమును ముట్టడించి విష్ణువుపైఁ బరాక్ర
మించుచున్నాను.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

3వ, దృశ్యము.

ప్రదేశము—యుద్ధభూమి.

[ప్రవేశము—వీరభద్రునింజూచి, భృంగిరిటుండు.]

భృంగి:—(వీరభద్రునింజూచి) ప్రమథగణములారా! మున్నగుదుగా మీరుపోయి యాపురదైత్యుల మువ్వర నొక్కచోటున సమావేశపఱచి యెందునుభోనీయక జాగరూకులై యుంపవలయును. ఇదిదా పరమేశ్వరుఁ డానతిచ్చి మరల బంపించెను. ఆమహానుభావుని యాజ్ఞాప్రకారము మరమిదే పోయి త్రిపురదైత్యులు సందరించువారము లన్వేషింపవలయును.

వీర — ఇదియంతయు వారు నివసించు ప్రదేశమే; కావున మరము మిక్కిలి జాగరూకులమై, వారొసర్పు మాయోపాయములకు లోనుగాక మెలగవలయును.

భృంగి:—నిజముగా నటులే, (పరికిరించి) వీరభద్రా! ఇటుచూడు; నేఁడేమి కారణమోకాని, యీయుద్ధక్షేత్రమును జూచుచోలఁది నామరస్సంతయుఁ బలుపోకలఁ బోవుచున్నది. ప్రకృతియంతయుఁ దన సైబిలిసమును దిగంతములకు వ్యాపింపఁజేసి భయంకరరూపముఁ దాల్చినది. (అకసమువంకఁ జూచి) ఓహో! ఇది ప్రపంచమునావరించిన మహాప్రళయమే కానోపును.

ఆ. స్వప్నసుఖములట్లు, జడుల సంపదరీతి,
జలధియూర్మలట్లు, తలఁపులవలె,
సంతలోనఁబాడమి యపుడె నశించు నీ
చంచలాలతికలఁ గాంచుమయ్య!

వీర:—ఔను. ఇంతకుఁబూర్వమందు జరిగిన సంగ్రామములన్నియు నొకయెత్తు నిదియొక్కటి యొకయెత్తు; ఏమన—

సీ. సర్వ సర్వసహాచక్రింబె యరదంబు
రవిసుధాకరులు చక్రిద్వయంబు

ప్రాజదువులు నాల్గు భవ్యతురంగముల్
 చారుకోదండంబు మేరుచగము
 అమ్మలగీము మహాత్తర వారాశి
 సారథి నిగమ విశారదుండు
 ఆదిశేషుడై విచిత్రాకృతించగునారి
 యల వికుండుండు చోద్యంపుటలుంగు

తే. తాను రథికుండుగాంగఁ బ్రధానదృష్టి
 త్రిపురనాశనహేతు సందీప్తి మెఱయఁ
 బ్రళయతాండవమొనరించి భయదవృత్తి
 రుద్రుడొప్పారుచుండ నిర్నిద్రుడగుచు.

[అప్పుడు విద్యున్నాలి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

విద్యుః—(కోపముతో) ఓరీ! వాచాటా!

ఉ. రుద్రుడైయైన నేమి యమరుల్ పటువిక్రములైన నేమి ని
 ర్నిద్రపరాక్రమంబున నరిపకరంబుల రూపుమాపెదన్
 రాద్రమునూని యేను సమరక్షితిఁ బైకొని విక్రమిం చెదన్
 మద్రాణకౌశలంబునకు మ్రొన్నడ లోకములు గలంచెదన్.

మూర్ఖులారా! ఏల విజ్ఞప్తిగి మాటలాడుచున్నారు? అగ్నిజ్వాల
 కంటెను, అశనిపాతముకంటెను, తీక్షణమై - దుస్సహమైన మా
 యుజ్జ్వలప్రతాపమును గన్ను తెఱచి చూచురైతిరా?

భృంగి:—ఓయీ! సర్వవిషయంబుల మాప్రభువునకు
 మీకును హస్తమశకాంతరము. ఆతని మాహాత్మ్య మించుకంటయు
 నెఱుంగక మదమద్యపాన నిరతులై యాడలుతెలియక జల్పవా
 క్యము లాడుచున్నారు. అతఁ డిప్పుడేవచ్చి మిమ్ముఁ గృతాంతా
 లయమున కతిథులుగాఁ బంపును. కారణ మడిగెదరేని వినుడు.

కం. కరుణాదూరులు హీనులు

దురిత పవనాత్మకులును దుర్బదులు నిరం

తరసాధులోకబాధా

కరకృత్యులు వధ్యులగుచుఁ గాఱియపడరే !

[అప్పుడు తారకాక్షుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

తార:—వెట్టివాఁడా ! యేమి వదరుచుంటివి ? ఆకాశము విఱిగి నెత్తిపైబడినదనుము; కుండేటికిఁ గొమ్ములున్నవనుము.

మ. ఖలులంచున్ గిలులంచు నోరికొలఁదిన్ గర్వోక్తు లేలా యిఁకంబ్రశయంబై, గ్రహతారకా యుత నభోభాగంబు ప్రిలంగని మృగ; లవంబేనియు జంకులే దవుర! శంభుండంచు దంభంబులే పలుకన్ నోరెటువచ్చెరా చెడుగ! నీ పారుష్యముల్ మానురా.

వీర:—మూర్ఖులారా ! మీరాతని మాహాత్యమెఱుంగరు.

తే. సర్వలోకాధినాథుండు సర్వసాక్షి

యానుషమానమహానుహితాతిశయఁడు

రుద్రుఁడతండు నిరతనిర్నిద్రతేజః

డతనితోఁ బోరొనర్ప మీకలవియగునె ?

కావున, మీవేడబము లాతనిచెంతఁబనికిరావు. మీయవరాధములువశమింప శరణు వేడుకొనుఁడు. దయార్ద్రహృదయుఁడగు నామహానుభావుఁడు మిమ్మనుగ్రహించును. ఆతఁ డధిజ్యకార్ముకుండయ్యెనేని జగత్ప్రళయమగుట వింతకాదు. మీరంపఱు నాతని కంటిమంటకు దూదిపింజెలకన్న నలంతులు. నా సామవచనంబులు మనంబుల నిడుకొని తొలఁగిపొందు.

తార:—(కోపముతో) ఇహీ ! యవివేగీ ! వ్యర్థప్రలాపములాడుచుగతివేమి ? సీతులుగఱవ న్నరుడెంచితివికాబోలు ! కపాలహస్తనకు వేడుకొనుమని వదరుచుంటివి? దూదిపింజెలకన్న నలంతులమని ప్రేలుచుంటివి ! భీ ; యివి వట్టి దురాలాపములు; నోరుమూసికొని మీరు వెడలిపొందు.

[అప్పుడు కమలాక్షుఁడు ఖడ్గధారియై ప్రవేశించును.]

కను:—(కోపముతో)

శా పారావారములన్ గలంచితి, నభోభాగంబు శోధించితిన్,
నీరంధ్రాటపులందుఁ గుమ్మరితి, ఊణీచక్ర మ్మీక్షించితిన్
గూర్రాత్మా! నినుఁగాంచవైతి, నిదె మద్దోరాసిచే నేడు సు
హారంబుబొనరింతు, డాఁగెదవిఁకేలా రమ్మ వైకుంఠుడా!

(పరిక్రమించి యగ్రజులంజూచి) హా! మోసము మోసము.

విద్యు-తార:—(ఆశ్చర్యముతో) హా! విపరీతము విపరీతము.

కను:—(విచారించి) ఔరా! యెంత యవివేకము!

తార:—హా! సోదరా! నైకుంతుని నెదకఁబోయి యిక్క-
డికే చేరుకొంటివా? ఇట్టిసంఘటనము విపత్తుఁగూర్చునదియని నుజుపు
గొంటివా? ఎంత దీక్షవహించిన నెంత జాగరూకత మెలంగినఁ
దుట్టతుద కిట్టి దుర్భరవిషాద మనుభవింపకతీనిదయ్యెనా?

కను:—హా! దైవ దుర్విపాకము; దుర్వారవిప్లవ హేతువు.
హా! మోసము మోసము.

విద్యు:—సోదరులారా! ధీరతవాటింపుఁడు. అనుల్లంఘు
నీయమగు వీరధర్మము-చరిత్రప్రసిద్ధమగు వీరధర్మము-కళోరము
కదా! సంగరోన్ముఖులుకండు. జయోపజయ విషయము లిట
సవిచార్యములు. ఉత్తేజకరమగు వీరచారిత్రవద్దతి కిది యనుకూల
మగు పరమధర్మము; నిరవధికమై, నిరంతరము మనస్సును వేధించు
చున్న సంకల్ప పరంపరలకిది పరమావధి.

తార:—నిజము; ఇదిమరకందముకు సేవనీయమగు పవిత్రస్థానము,

తే. ఇది దురంత మనోవృథా విదళనంబు

విశ్రమస్థానమగు మహావీరుల కిది

ప్రకృతిపరిణతి కిది ముఖ్యపరికరంబు

ఘోరసంగ్రామరంగం బకుఁతితంబు.

కను:—(కోపావేశముతో) కాదనువారెవరు? గర్విష్ఠతఁ

గూర్చు వీరధర్మ పరిపాటికియ్యది చివరమెట్టు; కావున, నేకాభి
ప్రాయ నిరూఢులమై మెలఁగవలెను.

తే. విజయమో, లేక ప్రతికూల విధివిధంబో

జరుగని డెద్దియైనను జంకువలదు

తండ్రిబుణమునుదీర్చ సద్ధర్మమగుటఁ

బోరుదముగాక సంగ్రామ భూమినిలిచి.

[తెరలోఁ గలకలాసంతరము]

[అప్పుడు రథారూఢుడై ఈశ్వరుఁడు ప్రవేశించును.]

ఈశ్వర:—(కోపముతో) అరే! నక్తంచరాధమాలారా!
మీరింకెందుఁబోయెదరు?

శా. బాహుతోపము శౌర్యముం బలము శుభత్వేంద్రియిన్ సంగరో
త్సాహంబున్ జలులస్మయబుఁజెడి, చేతంగాక మీరెందుఁబో
నూహంజేసిన, నుర్నివారిత మదీయోద్వేల ఫాలాగ్ని దృ
జ్ఞాహుత్క్రవంబున నల్పకాలమున భస్మంబేనొనర్తుంజుడి.

కుడిచి కూర్చుండఁజాలక కొఱవితోఁ దలగోఁకికొనుచుంటిరి. మీరు
పాపభీతివిడిచి, యసహ్యదురాచార దుష్ప్రిశాపకరగ్రహణమొనర్చి,
లోకబాధాకరకృత్యము లెన్ని చేసితిరి? దండనాహ్వాలు, మిమ్మిఁక
విడువఁదలంపను.

విద్యు:—ఓహో! ప్రవేశముననే ప్రలాపములా? ప్రసంచ
ధర్మనిర్ణాయక కర్తలుకదా తమరు! గురివిందగింజవలెఁ బ్రసంచ
మున మెఱయుచు, బంగారముతోఁ దులహఁగుచుందురు!

1-2-3:—(నవ్వుదురు.)

తార:—ఓహో! యెంత మహానుభావుఁడవు! ఆడు
దాని దేహము సర్థవంతముగఁ జేసికొని రణోత్సాహముచే సంపూ
ర్ణశక్తి మంతునివలె మమ్ము శాసించుచున్నావు. ఇంక వివరీత
ప్రసంగ మొనర్చక సామర్థ్యముఁ దేటవఱువుము.

కమ:—ఇది రణక్షోణి; వాగాడంబరమునకుఁ దావు లేదు.
చాకచక్యనైపుణ్యములన్నియు నశ్రుశశ్రువిన్యాసములవలననేఁ దేట
తెల్ల మొందుము.

ఈశ్వర:—(సకోపము) మూర్ఖులారా! నా ప్రభావ

మెఱుంగక తుచ్చవాక్యము లాడుచున్నారు! మదీయ ప్రతాపానలమునకు దగ్గులైన యంధకాసురాదుల స్మరించుకొని శరణుపొందుడు, ప్రాణములు దక్కించుకొనుడు; కాదేని దుర్బుధి కాలమైన నాయెదుట నిలువజాలగు. లోకక్షేమాచరణమునకై మీ విజిగీష సంతయు నిర్దగ మొనర్తును.

విద్యుః—ఓయీ! లోకక్షేమములారయుమహానుభావుడవా నీవు? సరియే, నీయాత్మస్తుతివరాయణత్వము సర్వజ్ఞాఘ్నమైనదిలే. ఇంక నిన్ను తమింపుమని ప్రాలునాలి యెవ్వరును బతిమాలరు. రణోన్ముఖుడవగు నీకింత యార్భటమెందులకు? ఎవ్వరినో మేము స్మరించుకొనుటయట; శరణుపొందుటయట; జల్ప ప్రసంగము చాలించి కార్యము నుపక్రమింపుము.

తార:—అడుగిడిన దాదిగఁ బ్రసంగించినదంతయు విచిత్రమే; దొంగపోటుగా జరిపిన ప్రాత్రవైఖరు లెంతకాలమునకైనను విడువవు కాబోలు! ఓయీ! కొంతపైఁ గాపురముండి, శ్మశానమునఁబవ్వళించి, యాడలెల్ల బూడిదఁబూసికొని, బిచ్చమెత్తుకొని విసుగుఁజెంది, పాపము! శ్రమదీర్ఘకౌసవచ్చితివికదా!

1-2-3:—అహోహో! (రవ్వుదురు)

కను:—అట్లులైన విశ్రమింపుము; హాయిగా విశ్రమింపుము. నీకిదియే బ్రహ్మాండము;

వీర:—(ఈశ్వరునితో) దేవా! కర్ణకళారముగ నొనర్చి యిట్టిరూపణమున కింక నుపేక్షింతువా? ప్రళయవిస్తృతపాతంబు ననుకరించు నొక్క దివ్యాస్త్రమున నీరినివ్వడే తెగిటార్పము.

శా. సంకోచింపఁగ నేల దీనికి భుజాసారంబు బీరంబును

గుంకంజేసి నిశాతసాయకమున గూల్పంగదే వైత్యులన్

గింకంబూనగరాదె యద్ధత రణకీడాప్రసక్తుండవై

యింకం బేముడి యేలచూపెదవు మేలే, చేటువాటిల్లడే!

భృంగి:—దేవా! విముక్త నిర్మోక భయానకంబులగు మహారగంబుల వలె క్రోధోన్మత్తులైన యీ దానవాధములఁ

బురత్రయంబుతోఁబాటు రూపుమాపుము. అదిగో! దేవత
లందఱుఁ బుష్పమాలికలుగొని నిన్ను నేవింపనున్నారు.

ఈశ్వః—అటులేయగుఁగాక! అభిజిన్యహార్తముకూడ
సమీపించినది. (శరసంధానమొనర్చును.)

[తెరలో]

కమలాక్షా! ఇదే నైకుంఠంబు నాచేఁ జిక్కినాఁడు. రమ్మరమ్మ.

కమః—(ఆకర్ణించి శరసంధానమొనర్చి) ఇదేవచ్చుచున్నాను.
ఆతనిఁబోనీయకుము.

వీరః—దేవా! వీడు తప్పించుకొన నెంచుచున్నాఁడు.
జాగ్రత్తపడు. కాలమాసన్న మైవారియందుఁ గల లక్షణము
లన్నియు వీరియందుఁ బుంజీభవించినవి.

ఈశ్వః—దురాత్ములారా! మీరింక బ్రదుకఁజాలరు.
రగులుకొనుచున్న మడియ ఫాతనేత్రాగ్ని జ్వాలలకు మున్నందుగా
మిపురత్రయము నాహుతి గావించుచున్నాఁడను; చూడఁడు.

[నేత్రాగ్నివలనఁ బురంబులు దహింపఁబడుట కాననగును.]

1-2-3:—(విస్మయముగఁ జూచుచుందురు.)

ఈశ్వః—ఈ వ్రశయమునుండి మీరింకఁదప్పించుకొన లేరు.
(ధనువాస్పాలించి)

తే. చండభుజబలగర్వ నిస్తంభులగుచుఁ
గన్నుఁగానకమెలఁగు దుష్కర్మరతుల
మిము, మహాదగ్రదోర్జీల మెఱయ నాను
ఘోరనారాచమున నిదే కూల్చువాడ.

[అని శరము విడువగనే అది యగ్ని చక్రమువలెఁ జట్టుముట్టును.]

1-2-3:—[వెనుకకుమఱలి] హా! హతోఽస్మి!

[అప్పుడు ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతి, నారదుఁడుమున్నగువాగు
ప్రవేశించి ఈశ్వరుని కంఠమున సుమమాలలు వేయుదురు.]

(అనుబంధము ౬.)

ఇందుఁ—దేవా !

మ. చుడుకుంబోకలఁబోయినట్టి ఖలులన్ దున్నాడి లోకాభికిం
గడుభద్రంబొనగూర్చి కాచిన జగత్కల్యాణుడేవేకదా !
యుడురాజ్యాధిపతి ! నిన్నె మదిలో నూహించి సంప్రీతి నీ
యడుగుదామర లర్థిగొల్తుము మహాత్మా ! దీనసంగక్షకా !

బ్రహ్మ:—దేవ దేవా !

తే. ఆర్తజనరక్షణాబె ముఖ్యంబు నీకు
భక్తులభుండవీవు విశ్వమయుడీవు
ఫలలోచన ! తావక పృథితశక్తి
ఘన మనీషులుఁబొగడ దుష్టుముకాడె !

నార:—దేవాదిదేవా !

మ. దివిజస్తోమనుతప్తభావము, మహా దేదీప్యమానంబు, సం
స్తవనీయాఖిల ధర్మసంచయము, విశ్వవ్యాపకా, బిదిరా
ధవ సీరేజభవాంశ భాసురము, శుద్ధజ్ఞానబోధంబు, నీ
శివతత్త్వంబు నుపాస్తింజేతు మది సత్వైకదీక్షారతిన్.

భరతవాక్యము.

తే. జగములన్నియు సంప్రీతి నెగఁపఁగాక !
దూష్ట సూతతి నాశమై తొలఁగుఁగాక !
సమాన సంపత్ప్రభావ విస్తారమతుల
బుధులఁ గలకాల మీశుండు బోమఁగాక !

అందఱు:—తథాస్తు తథాస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇ ది ప ం చ మౌ ం క ము.

సంపూర్ణము.

